

INTERVJU: SONJA BISERKO | ISMAIL KADARE: KOLEVKE I GROBNICE

BIH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF **cena 200 RSD**

01164

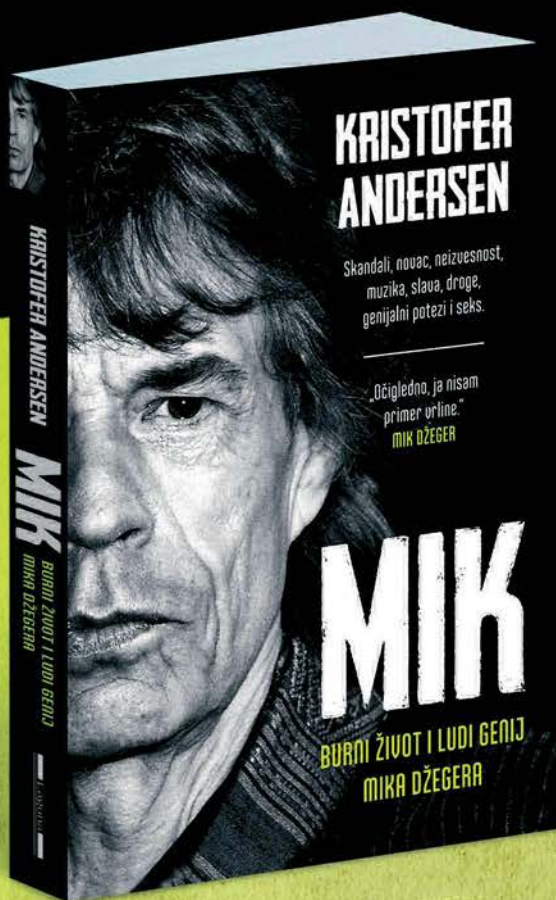
VREME

broj 1194

21. novembar 2013.

**DRAŽA I
ČETNICI U
POP-KULTURI**

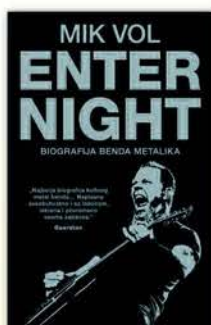

EKSPLOZIVNA BIOGRAFIJA MIKA DŽEGERA

Knjiga koja baca novo
svetlo na život i delo
žive legende.

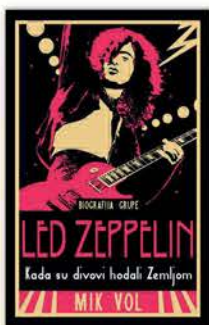
Detaljna i fascinantna biografija
koja će vam prikovati pažnju
jednako koliko i sam Džeger.

„Očigledno, ja nisam
primer vrline.“
Mik Džeger

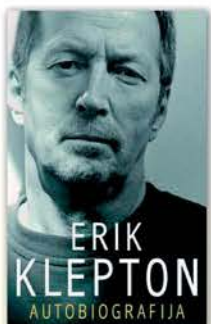
Mik Vol Enter Night – Biografija benda Metallica

Najbolja biografija
kulnog metal benda.
Ova knjiga odgoneta
priču o raznim otelovlje-
njima benda Metallica
da bi dala konačnu reč
o najvećem metal
sastavu na svetu.

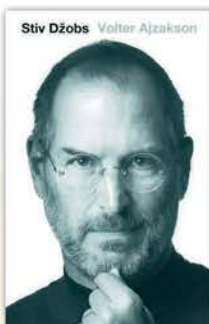
Mik Vol Kada su divovi hodali Zemljom – biografija grupe Led Zeppelin

Knjiga koja saopštava
celovitu, očaravajuću
sagu o grupi Led Zeppelin
iznutra, a piše je neko ko
poznaje Džimija Pejđa
više od dvadeset godina.

Erik Klepton Autobiografija

Jedno od najubedljivijih
memoarskih štiva našeg
vremena.
Erik Klepton je više od
rok zvezde. On je prava
ikona, živo otelotvorenje
istorije rok muzike.

Volter Ajzakson Stiv Džobs

Izuzetna biografija Stiva
Džobsa, ispričana u
ovoj majstorskoj biografiji,
ispunjena je lekcijama o
inovacijama, liderstvu i
vrednostima.

Laguna PREPORUČUJE

Amos Oz
**PRIČA O
LJUBAVI I TAMI**
Vrlo lična i dirljiva priča.

Toni Morison
VOLJENA
Od dobitnice Nobelove
nagrade za književnost.

Mo Jen
ŽABE
Roman koji dotiče
najbolnija mesta u duši
kineskog naroda.

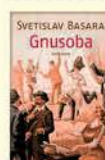
Mario Vargas Llosa
DISKRETNOSTI HEROJA
Novo remek-delo
majstora latinoameričke
književnosti.

Žoze Saramago
**GODINA SMRTI
RIKARDA REIŠA**
Najsavršeniji
Saramagov roman.

Arnulf Krauze
KELTI
Istorija i mit o jednom
zagonetnom narodu.

Svetislav Basara
GNUSOBA
Roman-karikatura
koji će vas nasmejati
do suza.

Nil Gejmen
NIKADOĐIJA
Kulni roman koji je
proslavio Nila Gejmena.

Tan Tvan Eng
**VRT VEČERNJIH
MAGLI**
Roman brižljive
i višeslojne građe.

Mark Levi
**NEOBIČNO
PUTOVANJE
GOSPODINA DALDRIJA**
Senzualno i strastveno
putovanje.

izdavač

NP "VREME" d.o.o.

Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnik glavnog urednika

Aleksandar Ćirić

sekretarijat

Mirjana Kalezić

redakcija

Dejan Anastasijević, Aleksandar

Anđić (foto), Muharem Bazdulj,

Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,

Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan

Dulović, Slobodan Georgijević, Jovana

Gligorijević, Nebojša Grujić (kultura),

Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,

Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović,

Slobodan Kostić, Jasmina Lazić,

Zoran Majdin, Radmilo Marković,

Saša Marković, Ivana Milanović

Hrašovec, Milovan Milenković,

Milan Milošević, Tamara Nikčević,

Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko

Rudić, Tamara Skrozza, Zoran

Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan

Todorović, Tanja Topić, Momir

Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,

Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.),

Vesna Srbinić, Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;

korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka,

Stanica Milošević;

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović;

daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje

www.vreme.com

Marija Vidić (urednica)

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

**SAVET
ZA ŠTAMPU**
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

06 **Zoom:** Selo gori, a Beba se češlja08 **Tema broja:**

Draža i četnici u popularnoj pop-kulturi

16 **Pravosuđe i politika:****Hapšenja i pomilovanja**18 **Intervju:** Sonja Biserko23 **Nus pojave:** Beda palanačkog filosofiranja24 **Hotelijerstvo:** Prazni i hoteli i državna kasa26 **Intervju:** Heinz-Dieter Harbers31 **Lisica i ždral:** Sabrana nedela II**KULTURA**32 **Književnost:**

Pola stoleća „Generala mrtve vojske”

36 **Intervju:** Dušan Petričić42 **19. Festival autorskog filma:**

Predlog za gledanje

44 **Knjige:** „Nije narod sapun da se potroši” –

Dragan Todorović

46 **Knjige:** „Brod u dvorištu” – Jurica Pavičić47 **Lagunine knjige**51 **TV manijak:** Šinjel**SVET**52 **Reformske odluke Trećeg plenuma CK****Kine:** Neka se ljudi bogate57 **Bombaški napad na iransku ambasadu u****Bejrutu:** Osveta šiitskim jereticima58 **Grčka, četrdeset godina kasnije:**

Od hunte do Zlatne zore

62 **Godišnjica pada Vukovara:****Зоки, доћи на кафу****MOZAIK**64 **Kometa Ison:** Novembarska zvezda69 **Navigators:** Govori tiho70 **Vreme uživanja:** Belka

Svako petljanje politike u pravosuđe rizičan je posao i pre ili kasnije olupa se akterima o glavu. S druge strane, političari, pogotovo oni koji se iz iskustva ili navike drže demagoškog pristupa, ne mogu da odole iskušenju. A možda i nemaju drugog izlaza

PIŠE: MILOŠ VASIĆ

“Ja volim da, možda malo neskromno, poredim karikaturu sa poezijom. Mislim da je način kreacije karikature vrlo sličan načinu kreacije pesme. Ima svoju logiku, svoj uzdignuti ritam, unutrašnju strukturu i zahteva izuzetnu preciznost”

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Ovo što se u Vukovaru dogodilo prije nekoliko dana nije ništa drugo nego puč: “stožeraši” su otjerali državni vrh, pokazujući da su spremni i na nasilje, kojega nije bilo samo zbog popustljivosti aktualne vlasti u Hrvatskoj.

PIŠE: TATJANA TAGIROV

U SLEDEĆEM BROJU POKLO KNJIGA POVODOM 70 GODINA ST

**VREME
KULTURA
SEĆANJA**

Vreme pokreće ediciju *Kultura sećanja* čija svrha nije da nadjača kakofoniju vladajućeg istorijskog revizionizma i reciklaže istorije, već da onome ko je spreman da čita pruži priliku da događaje razume u okolnostima u kojima su se odvijali, a aktere da vidi u kontekstu vremena u kome su živeli i delovali – da vidi kakvi su ih vetrovi nosili, šta su jeli, šta su pevali, šta su mislili, za čim su žudeli, čega su se plašili, čemu su težili, šta su postizali i kako su ih prekrili snegovi i šaš.

STALJINGRAD: DVE STOTINE DANA RAZARANJA I SMRTI

Pokoljenja delu sude, ali da li pamte po kojoj je ceni plaćena pobjeda nad fašizmom: Staljingradska bitka, vođena od 23. jula 1942. do 2. februara 1943. na površini od 100.000 kvadratnih kilometara odnela je živote milion vojnika i verovatno još toliko civila. Bila je odlučujući prelom u sovjetskom Otadžbinskom a i u Drugom svetskom ratu. Zbog poraza u kampanji pod Staljingradom Nemci su morali da odustanu od kampanje na Kavkazu, što je bio njihov glavni strateški cilj. Među nemačkim saveznicima je nastalo trvenje. Ohrabreni su oslobodilački pokreti u porobljenoj Evropi.

KURSK: ARMAGEDON I TUMAČENJA

Da li su u leto 1943. Nemci u istočnoj Ukrajini “postigli poraz” a Sovjeti “pretrpeli pobjedu”? Svi generali su posle bitke pametni, a poraženi su najpametniji? U Moskvi je tada po prvi put počasnom artiljerijskom paljbom obeležen neki događaj u Velikom otadžbinskom ratu i, ispostaviće se, istorijska pobjeda u Kurskoj bici koja po svim elementima nije bila svima poznata „najveća tenkovska bitka na svetu” već majka svih bitaka. A za Drugi svetski rat, što rekao Vinston Čerčil, “Staljingrad je bio kraj početka, a Kurska bitka početak kraja”.

N ČITAOCIMA "VREMENA": STALJINGRADSKA I KURSKA BITKE

1943

STALJINGRADSKA
I KURSKA BITKA

На Запад!

Selo gori, a Beba se češlja: Kako je Institut za javnu politiku, u Podgorici verifikovana javna kuća, okačio naslovne stranice “Vremena” s potpisom – neprijatelj

Neki Babić, visoki funkcioner SNS-a, podneo je ostavku na funkciju predsednika Vaterpolo saveza Srbije, a još gaće nije namočio jer je izabran koliko prekjuče. Ali, zna taj Babić kako vetar duva i ne bi da talasa. Mani vaterpolo, tu se ionako udara ispod vode

KOSOVO:

SASVIM NOV PESNIČKI IZAZOV

Ko veruje da je Isus pretvorio vodu u vino poverovaće i da su uspeli izbori u severnom delu Kosova. Formalno sve je u redu. Suštinski, to su bili izbori bez entuzijazma i konačni čin predaje birača u ruke Tačijevih zakona i države.

Bitka je bila odavno izgubljena i sada roniti suze ne samo da je licemerno nego je i glupo. Opšti poraz uvijen je u pravnu oblandu, ali tim kolačem nema ko sa srpske strane da se obliže, osim možda Aleksandra Vulina, koji uniformisanjem kompenzuje stid i sram zbog uloge koju je pristao da odigra. Nisu, gospodo, to bili slobodni izbori. Daleko od toga. Pretnje i ucene poterale su ovaj put nešto veći broj ljudi da glasa za srpske liste, a onda smo se još i posvađali oko tog malog broja.

Mir u izbornom danu čuvan je dugim cevima, ali odluka da se glasovi broje van biračkih mesta, u Kosovo Polju, a da brojčanik bude u rukama Euleksa, uneo je crv razdora i među srpskim kandidatima. Jedan sa nešto više od dve hiljade glasova i drugi sa nešto manje od dve hiljade glasova gledaju se preko nišana. Ko je tu veći Srbin u vrlo malom srpstvu? Ko je izdao veru za večeru?

Priština je zadovoljna, Beograd je presrećan, Briselu se može da bude uzdržan, i ovako nam daje ništa i još traži da to ništa držimo čvrsto.

Oko “kosovskog pitanja” nikada nisam bio sentimental. Izgubljeni ratovi imaju cenu. Bio sam skeptik kad su ovi bili vernici i jedino što sam postavio kao pitanje bilo je može li se napraviti dogovor koji bi opstanak srpskog naro-

da na Kosovu učinio održivim. Briselski sporazum dao je Srbima manje od takozvanog Ahtisarijevog plana, ali dao im je, ipak, nešto. To je ta Zajednica srpskih opština koja će Srbiju skupo da košta, ali će malo da doprinese održivosti rešenja.

Kad se stvar prebaci sa terena opšte politike i izbora, kad se dovede do praktičnih pitanja – od vađenja krštenice do plaćanja računa – videće se da su tamošnji Srbi živeli u za-bludi i da moraju da se pomire s činjenicom da su strani državljani. Kakva je Srbija, možda su oni i dobro prošli.

Ovi strogo kontrolisani izbori sa bednim rezultatima označili su kraj “kosovskog epa” i možda ćemo preći na lirsku poeziju, kontemplativnu i okrenutu “nutrini”, nadahnutu pojedincem i njegovim odnosom prema svetu. Ne bi to bio mali podsticaj srpskoj kulturi, ali šta bi onda radili razni Drecuni.

SPORTISTI I ARTISTI:

FERMAN I VIRMAN

Iz Srpske napredne stranke, a na podsticaj Aleksandra Vučića, pokrenuta je ideja da se političari povuku iz sportskih klubova i saveza. Do juče su se tu trpali, neki su bili i ugurani s idejom da “raščiste stvari” (slučaj FK Crvena zvezda) ali, kako sada novi vetrovi duvaju, moraće da se, barem “naprednjaci”, presele na tribine gde je i Vučić proveo dobar deo mladosti.

Evo ga prvi, najbolji đak među odlikasima. Neki Babić, visoki funkcioner SNS-a, podneo je ostavku na funkciju predsednika Vaterpolo saveza Srbije, a još gaće nije namočio jer je izabran koliko prekjuče. Ali, zna taj Babić kako vetar duva i

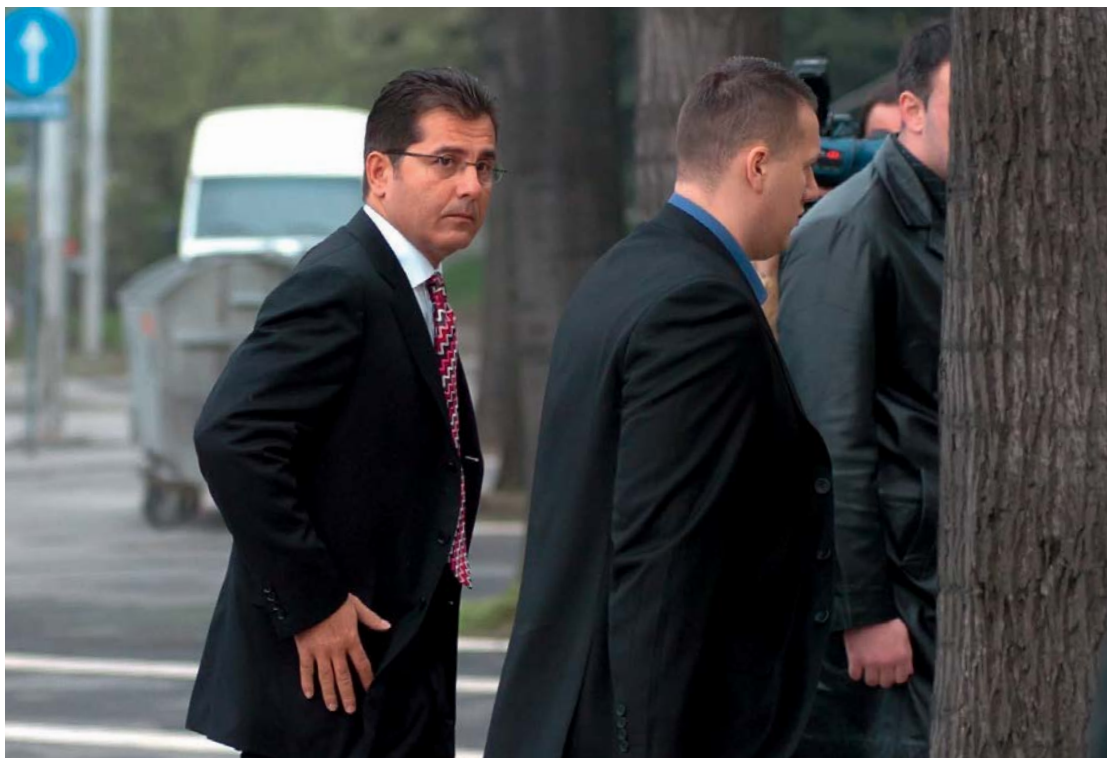

Foto: A. Andić

ne bi da talasa. Mani vaterpolo, tu se ionako udara ispod vode.

Ali kad se Vučiću, prvom potpredsjedniku Vlade, kao što sam već pisao, učini da je dobar neki naum, on se lako ne zaustavlja. Tako se prošle nedelje upitao i šta će Dragan Đilas na čelu Košarkaškog saveza Srbije, kad veze nema s košarkom... hm, osim onih slika u "Kuriru" koje, plasirane u pravom trenutku, bivšeg gradonačelnika povezuju s jednom našom košarkašicom.

Đilas Vučiću nije ostao dužan i rekao je, citiram po sećanju, da će se on povući iz košarke ako se iz istih razloga – odnosno zato što pojma nema – Vučić povuče iz privrede. Nije nikad u životu potpisao nijedan virman, rekao je predsjednik Demokratske stranke.

Ja sam još odavno napisao za "Vreme" da nema uspešne vlade u kojoj bar deo ministara nije neku noć probdeo u brigama kako će radnicima podeliti platu. Ali, to sam pisao o prošlom sastavu vlade, kabinetu Mirka Cvetkovića, i dobar gnev sam bio natovarilo sebi na leđa posebno od ministra koga sam proglasio za najvećeg poslodavca u tom društvu. Dok je držao kafić, zapošljavao je troje ljudi.

Ne kažem ja da je neko poslodavačko, preduzetničko iskustvo bitno za obavljanje ministarske funkcije, ali malo više iskustva u obavljanju konkretnih poslova sa konkretnim ljudima ne bi nikom bilo na odmet.

Ne bih sad detaljno analizirao sastav aktuelne vlade. Dovoljno je da im čitalac, ako ga to ne mrzi, pogleda zvanične biografije i tako će i sam da se uveri da je malo njih jelo lebac od testa koje nam svakodnevno mese. Ima tu titula i počasnih zvanja, impresivne partijske karijere, profesura i doktorata, ali prakse bogami slabo ima. Kad još bolje razmrsite stvar, videćete da su ti ljudi mahom bili budžetski korisnici, bilo direktno bilo preko stranačkih kasa.

Najveći izuzetak od ovog pravila je aktuelni ministar privrede. Ali on je izuzetan izuzetak od ovog pravila. Saša Ra-

dulović je bio stečajni upravnik. Opozicija pakosno tvrdi da je od 15 stečajnih postupaka uspešno okončao samo dva. Ali, nesporno je da je stekao zanimljivo iskustvo. Ima, priznaćete, jake simbolike u činjenici da ekspert za stečaj upravlja srpskom privredom.

NIŠTA BEZ JAVNOSTI: "VREME" NA ZIDU

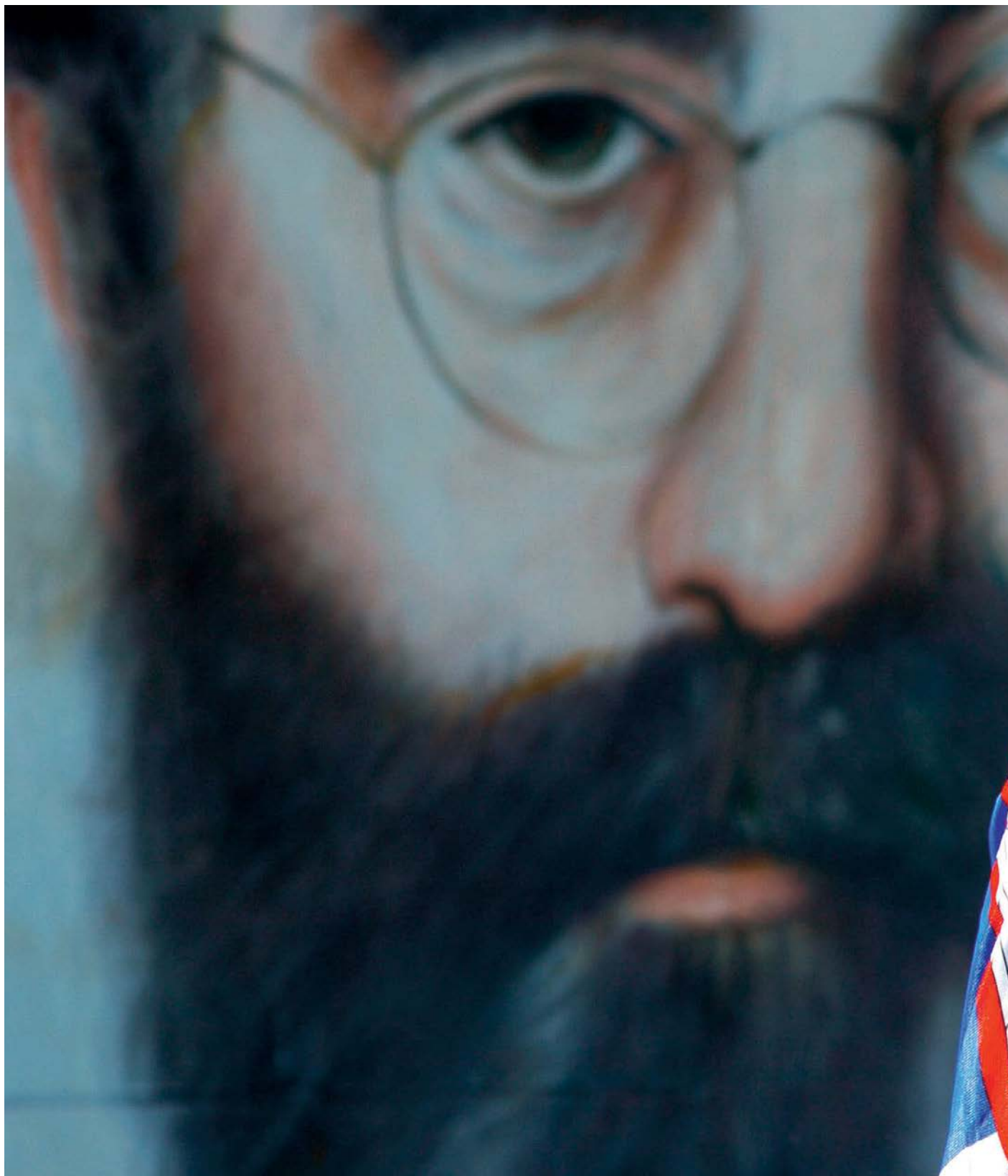
Da nema interesne grupe koja se tim stvarima bavi, ne bih ni znao da je nekakav podgorički Institut za javnu politiku (ili tako nekako) organizovao konferenciju, plus izložbu s naslovom "Reč, slika, neprijatelj" (ili tako nekako) u čemu je glavni lik, pokretač, rodonačelnik i blagajnik Vladimir Beba Popović, koji uz sasluženje sve moj do moga ima nameru da regionalno širi demokratiju, kulturu, medijske slobode i što god još treba prodati ako se nađe kupac. Prava javna kuća. Još politička.

Iskreno, za sve ovo bolelo bi me "crven ban", kako onu mušku stvar opisuje Svetislav Basara, učesnik pomenutog skupa koji rađa, u kolumnama u "Danasu", opisuje šta je tamo jeo i pio nego šta je morao da kaže, da nije bilo nekih fotografija naslovnih stranica "Vremena" koje gordo, kano klisurine, na izložbi stoje uz odnekud odjednom četničke "Vijesti" i "Monitor" s idejom da smo svi ista govna ako se ne slažemo sa pomenutim Popovićem.

Istina, izgleda da je prisustvo "Vremena" na toj izložbi koju je pohodio i Milo Đukanović bilo skromno. Mali smo mi za velike epitete poput "četničke novine i novinari", pa su nam, sudeći po onome što sam mogao videti, objavili tek dva uratka – ne garantujem, možda je bilo i više toga – ali ta dva su imala zajednički nenapisani naslov "Selo gori, a Beba se češlja".

Čujem da će taj Institut da otvori kancelariju i u Srbiji. Saradnike već ima.

DRAŽA I ČETNIC

I U POP-KULTURI

“ŽIV JE DRAŽA, UMRO NIJE”: 13. maj, Ravna gora foto: A. Anđić

Svest o istoriji i istorijskim događajima kod modernog čoveka mnogo više oblikuju mediji nego istorijska nauka. Štaviše, na tom polju istorija je globalno izgubila bitku sa medijima, filmom i književnošću. U kulturi u kojoj je dominantan filmski žanr koji se bavi Drugim svetskim ratom kolokvijalno nazvan “partizanski film”, uskoro bi mogao da nastane talas kontražanra – “četnički film”

Dugo najavljivana, televizijska serija *Ravna gora*, sudeći prema objavljenim merenjima, beleži rekordnu gledanost od 2.270.000 gledalaca. Rejting prve epizode je bio 19,9 odsto, a ukupan udeo u gledanosti, takozvani šer, iznosio je 42,6 procenata. Visok rejting nije iznenađujuć, jer su i očekivanja od serije u širokoj

Ko je sve igrao Dražu

Prema podacima sa Imdb.com, Dragoljuba Mihailovića je igralo šest glumaca:

- **Nebojša Glogovac**, TV serija *Ravna gora*, 2013, Radoš Bajić
- **Milan Puzić**, TV serija *Poslednji čin*, 1982, Sava Mrmak
- **Miodrag Lazarević**, film *Užička republika*, 1976, Žika Mitrović
- **Rade Marković**, film *Klopka za đenerala*, 1971, Miomir Stamenković
- **Vjekoslav Afric**, film *V gorakh Yugoslavii*, 1946, Abram Room, Eduard Tisse
- **Philip Dorn**, film *Chetniks – The Fighting Guerrillas*, 1943, Lois King

FILMSKI D. MIHAJLOVIĆ: Philip Dorn, "Chetniks", Miodrag Lazarević, "Užička republika"

publici bila velika. Najave su, naime, temeljene na tome da će serija baciti novo svetlo na istorijske činjenice i da je scenario, po rečima autora Radoša Bajića, "argumentovan utemeljenom istorijskom istinom". U kulturi u kojoj je dominantan filmski žanr koji se bavi Drugim svetskim ratom kolokvijalno nazvan "partizanski film", *Ravna gora* je široko shvaćena kao prvo ostvarenje koje bi moglo da pokrene kontražanr "četničkog filma". Na to treba dodati i činjenicu da svest o istoriji i istorijskim događajima kod modernog čoveka mnogo više oblikuju mediji nego istorijska nauka (Videti "Vreme" br. 749, tekst "Živjeće ove slike"). Štaviše, na tom polju istorija je globalno izgubila bitku sa medijima, filmom i književnošću. Otuda nije čudo da široki auditorijum očekuje da će gledajući *Ravnu goru* saznati nove, do sada neviđene istorijske činjenice o četnicima i generalu Draži Mihailoviću.

No, u popularnoj kulturi, pre svega na filmu, četnici se pojavljuju još od 1943. godine. Na veliko platno uveo ih je ni manje ni više nego Holivud. U produkciji studija Twentieth Century Fox, od reditelja vestern filmova Luisa Kinga i scenariste

Džeka Endrjuza, u februaru 1943. premijerno je prikazan film *Chetniks! The Fighting Guerrillas*. Glavni lik, general Dragoljub Draža Mihailović (igra ga Filip Dorn), nakon nemačke invazije na Kraljevinu Jugoslaviju, osniva gerilsku družinu – četnike. Nemcima zadaje grдне probleme dok se njegova porodica, žena Ljubica i deca Nada i Mirko, skrivaju u Kotoru. Film je u suštini prava holivudska akcija i avantura, uz primese romantike (sekretarica gestapovca Broknera koji juri Dražu, Natalija, zaljubljena je u četnika Aleksu). Filmski Draža ni po čemu ne liči na pravog – kratko je ošišan, plav, sa elegantnim razdeljkom, u još elegantnijoj uniformi. Uglavnom, Nemci razotkrivaju Dražinu porodicu koja se krije u Kotoru, drže kao zatočenike njegovu decu, a četnici predvođeni Dražom napadaju grad i sve se završava srećno. U poslednjoj sceni, Draža radio-stanicom javlja saborcima u Jugoslaviji da će nastaviti da se bori do konačne slobode.

Draža Mihailović pojavljuje se prvi put kao lik u jugoslovenskom filmu, tačnije, jugoslovensko-sovjetskoj koprodukciji *V gorakh Yugoslavii* (*U planinama*

Jugoslavije). Film su režirali Abram Rum i Eduard Tise, a Dražu igra Vjekoslav Afrić, reditelj i glumac koji će se kasnije proslaviti kao reditelj *Slavice* (1947).

SPREM'TE SE, SPREM'TE

Ipak, glavni obrazac kada je reč o filmskim četnicima, uspostavio je reditelj Veljko Bulajić, pre svega filmovima *Kozara* (1962) i *Bitka na Neretvi* (1969). Tako se rodio klasičan tip četnika, sa dugačkom i neurednom bradom, zakrvavljenih očiju, sa šubarom, kamom i redenima, bahat, krvoločan i opasan. Zapravo, najrazrađenija slika četnika prisutna je u *Bici na Neretvi*, gde okosnicu te slike čine političar koga glumi čuveni holivudski glumac Orson Vels i komandant (glumi ga Dušan Bulajić). Prvo značajnije pojavljivanje četnika u ovom filmu jeste scena u kojoj Orson Vels drži govor svojim saborcima o tome kako je neophodno uništiti partizane, posle kojeg oni divlje kliču i vade sablje i mačeve i vitlaju njima. Prisustvo četnika ogleda se i u scenama njihovog direktnog sukoba s partizanima pri kraju filma, a ta borba je možda i najduže prikazana u celom filmu. Pre

ove odlučujuće bitke četnici pevaju čuvenu "Sprem'te se sprem'te četnici" dok istovremeno neljudski urliču. U konačnom obračunu s partizanima dve scene posebno ukazuju na njihovu brutalnost. Prva je kada četnički komandant s izrazitim ushićenjem puca na partizansku bolničarku koja je pomagala ranjenom saborcu (i ubija je), a druga je kada jedan četnik kolje ranjenog partizana.

"Slika četnika u partizanskim filmovima u najvećem broju slučajeva jeste bila crno-bela, uz poneki sivi ton", kaže za "Vreme" sociolog Nemanja Zvijer, autor knjige *Ideologija filmske slike*: "Osim činjenice da su prisutni u gotovo svim filmovima i da u njima imaju vrlo zavidnu 'minutažu' (jedino se u filmu *Igmanski marš* vrlo kratko pojavljuju u samo jednoj sceni), za četnike je takođe karakterističan i krajnje farsičan prikaz jer su najčešće bili oslikani kao nekakve bradate aveti. Delimičan izuzetak od ovog pravila može se pronaći u *Kozari*, gde jednog četnika (glumi ga Miloš Kandić), relativno normalnog izgleda (kratka brada i uniforma kraljevske vojske), partizani hvataju da bi ga ubrzo pustili, a on ih uprkos obećanju otkucava Nemcima. Ova naivnost partizana verovatno je trebalo da pokaže kako su četnici, između ostalog, i lažovi što je u jednom širem kontekstu dovodilo u pitanje i njihov moralni kredibilitet."

Prema mišljenju istoričara Predraga J. Markovića, četnici su na filmu bili dežurni neprijatelji, češće nego ustaše, zato što je prikazivanje ustaša dovodilo do delikatnog preispitivanja međunarodnih odnosa: "Prvi film u kom je prikazan ustaški masakr je *Okupacija u 26 slika* Lordana Zafranovića iz 1978. godine. Verovali ili ne, do tada ni u jednom domaćem filmu nije prikazan ustaški masakr, jer bi to problematizovalo odnose između Srba i Hrvata." Marković smatra da je najbolja slika odnosa partizana i četnika data u filmu *Gluvi barut*: "Taj film je snimljen po romanu Branka Ćopića, a ironijom sudbine, snimljen na samom kraju te države, 1990. godine", kaže on.

GREŠKA NA KAPI

Iako su četnici u jugoslovenskoj filmskoj produkciji uglavnom prikazivani kao neprikosnoveni negativci, ponegde

DVA TIPA ČETNIKA U PARTIZANSKOM FILMU: Dušan Bulajić i Orson Vels, "Neretva"; Rade Šerbedžija, "Užička republika"

ima i delimičnih odstupanja. "Jedan od takvih tonova se može primetiti i u filmu *Užička republika* Žike Mitrovića iz 1976, a odnosi se na majora Barca", kaže Nemanja Zvijer. Lik Koste Barca igra Rade Šerbedžija. Ovaj major kraljevske vojske koji u svim aspektima odudara od klasične filmske predstave četnika. Kao prvo, sama njegova pojava je drugačija jer izgleda uglađeno, izbrijano i odmereno. Pored toga, eksplicitno je naglašeno da je školovan a visoki moralni nazori se mogu videti u scenama kada sa čuđenjem i gotovo prezrivo gleda divljanje pijanih četnika, kao i kada od vojnog suda spašava mladića koji je greškom na kapi imao petokraku. U ovom liku prisutna je i jaka antinemačka orijentacija koja je najeksplicitnije izražena prilikom prikazivanja njegovog razgovora s Dražom Mihailovićem, kog igra Miodrag Lazarević, koji okleva sa početkom borbe protiv Nemca uprkos upornom navaljivanju i insistiranju majora Barca.

"Uvođenje ovog lika u kolektivno-filmski četnički portret možda je pre težnja za objektivnijim prikazom četničkog neprijatelja, jer su na početku rata četnici

bili antifašistički orijentisani, nego pokušaj šire antifašizacije ovog pokreta", kaže Zvijer: "U socijalističkoj Jugoslaviji, Partija je imala monopol na antifašizam i tu nije moglo biti nekih kompromisa. Isto tako, ne treba zaboraviti ni zvaničnu partijsku direktivu po kojoj je prioritet bio razračunavanje sa nacionalizmom prvenstveno u sopstvenim redovima. Ovu direktivu su i Bulajić i Mitrović inkorporirali u svoja filmska ostvarenja."

Kada je reč o razlici u prikazu četnika u Bulajićevim i Mitrovićevim filmovima, Zvijer smatra da razlika nije drastična: "Kod Bulajića su svi četnici generalno loši i otvoreno sarađuju sa nemačkim okupatorom, ali se ne posvećuje toliko pažnje detaljima. Kod Mitrovića imate izvesno nijansiranje, oličeno pre svega u liku majora Barca kome je prioritet borba protiv Vermahta, ali je zato u samom filmu prisutan i mnogo detaljniji prikaz četničkog divljaštva, kao kada testerom seku glavu."

SERIJA "RAVNA GORA" I NJEN AUTOR: Radoš Bajić

"U *Užičkoj republici* je pristup četnicima donekle blaži jer autori nisu mogli da prenebregnu činjenicu da je to bila zajednička akcija četnika i partizana, jer je građanski rat počeo tek 1. novembra 1941. Sa druge strane, morali su da naprave film u skladu sa dominantnom monopolizacijom pokreta otpora", kaže Predrag J. Marković.

DRMA MI SE NA ŠUBARI CVEĆE

Lik Draže Mihailovića u *Užičkoj republici* je takođe jedan od važnijih u ovom filmu posebno ako se posmatra njegova dijaloška ravan. Naime, na sastanku četničkih glavešina Mihailović otvoreno napada parlamentarizam i demokratiju govoreći da je zbog toga propala kraljevina i da je to pomoglo uspon komunističke ideologije. "Na ovaj način su indirektnim putem izgrađene pozitivne konotacije oko komunističke ideologije jer je naglašeno da su parlamentarizam i demokratija zapravo preduslovi komunizma, dok je sam Draža Mihailović prikazan kao neprijatelj parlamentarizma (što on formalno nije bio, jer je vojno predstavljao višestranačku vladu u Londonu)", ističe Zvijer. Pored ovoga, isti lik u filmu naglašava da je komunistička ideologija "opasnija i od samog okupatora", što na posredan način pokazuje da četnicima borba protiv Nemaca nije bila primarna stvar.

Ovaj stav potvrđuje i scena u kojoj četnički političar eksplicitno naglašava da je glavni program četnika u stvari "program borbe protiv komunista". U nastavku filma se redaju scene u kojima i drugi

četnički političari naglašavaju osnovne postulate svoje ideologije kao što su uvođenje "četničke diktature", zatim stavljanje države i štampe u ruke četnika (naglašava se da je štampa slobodna, ali u okviru četničke ideologije), kao i stvaranje etnički čiste velike Srbije u velikoj Jugoslaviji. Sve ove izjave su same za sebe predstavljale kritiku četništva, jer su kao takve bile u dubokoj suprotnosti sa zvaničnom komunističkom ideologijom. "Osim ovakvog posrednog oblikovanja slike četničkog neprijatelja, ona je mnogo direktnije (odnosno negativnije) iskazana preko klasične vizuelne konstrukcije (klasične, bar što se partizanskih filmova tiče). U *Užičkoj republici* ovakav vid predstavljanja podrazumevao je dve forme, od kojih je jedna bila izrazito karikaturna, dok je druga bila – užasavajuća." Osim izgleda, u ovu kategoriju bi se moglo dodati i ponašanje u scenama četničkog veselja u kafani, kada pijani divljaju uz pesme "drma mi se, drma mi se šubara i cveće, ubićemo, zaklaćemo ko za kralja neće" i "od Topole, od Topole...". Pored ovoga, takođe je indikativna i scena u kojoj kamera u vožnji snima kolonu četnika koji u borbu idu uz muziku trubača sa flašama rakije i ražnjevima na ramenima. Osim karikaturnosti, za sliku četnika je bila karakteristična i znatna doza brutalnosti, što je posebno bilo pokazano u scenama u kojima oni na najbrutalnije načine ubijaju ljude (testerisanje glava, silovanja,

mučenja, ubijanja dece, klanja, paljenja, vešanja).

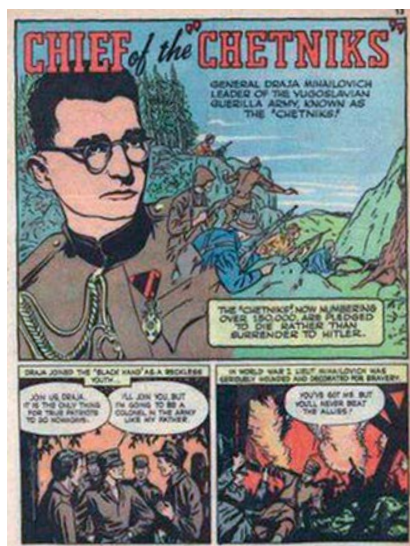
Četnička brutalnost jasno je naglašena i u *Padu Italije* Lordana Zafranovića (1981) u scenama u kojima se udružuju sa Čerkezima koji im objašnjavaju kako su silovali partizanku i partizana, pokazujući njihove odsečene glave, a sve to uz bolestan smeh i viku. Četnici nastavljaju krvavi pir tako što kolju dete koje su prethodno povelili sa sobom da im pokaže pravi put. Pored ovoga, tu je i scena u kojoj mladi partizan obaveštava komandanta da su četnici poklali celo selo i svu decu u njemu. U ovom filmu jasno pokazana brutalnost četničkog neprijatelja dopunjena je i, kao i u prethodnim slučajevima, krajnje karikaturnim izgledom. Ovo je posebno izraženo u sceni u kojoj oni plove ka obali na splavu, u kojoj izgledaju kao spodobne zaogrnutе životinjskim kožama, pri čemu ih prati jezovita muzika (autor je Alfi Kabaljo).

ANĐELI PAKLA NA TEFERIČU

Sagovornici "Vremena" saglasni su u tome da je vizuelna konceptualizacija četnika, posebno istaknuta u filmovima *Bitka na Neretvi* i *Užička republika*, u znatnoj meri oblikovala i njihov postkomunistički imidž. Kada je reč o vizuelnom identitetu četnika, uspostavljenom uglavnom kroz Bulajićeve filmove, Predrag J. Marković smatra da on nije neautentičan: "Četnici su i u ratu imali ozbiljan problem sa vizuelnim delom imidža, što se vidi na fotografijama iz tog vremena. Izgledaju kao banda seoskih razbojnika na teferiču. Sa druge strane, partizanski imidž je vrlo moderan, jer im propagandu vodi Žorž Skrigin. Kad vidite žene iz četničkog pokreta na fotografijama, one izgledaju kao neke vrane, dok s partizankama to nije slučaj. Prvo Srbi iz Bosne, a onda i ostali, devedesetih su prihvatili taj imidž koji ni četrdesetih nije dobro izgledao, a kamoli devedesetih", kaže Marković i dodaje: "To je ta bizarna, gusarska, infantilna identifikacija sa lošim momcima. Taj izgled je kombinacija Anđela pakla i balkanskog razbojnika iz XIX veka."

"Ponovno oživljavanje četničke ikonografije početkom devedesetih bilo je pod

Četnici u stripu

Verovatno najpoznatiji jugoslovenski strip, *Nikad robom*, sa svojim junacima Mirkom i Slavkom, upadljivo izostavlja četnike sa liste neprijatelja. Razlog za to može se nagađati. Desimir Žižović Buin, autor stripa, bio je do 1943. pripadnik četničkog pokreta, a kasnije je prešao u partizane, pa se razlozi možda mogu tražiti na toj strani. Štaviše, Buin je bio ilustrator za časopise "Ravnogorski borac" i "Mladi Ravnogorac", koji je uređivao Dragiša Vasić.

Kada je reč o Draži Mihailoviću kao strip junaku, istorija beleži da je u izdanju "Pogleda" iz Kragujevca 1. aprila 1993. izašao jedan broj stripa *Đeneral Draža*. Scenario je radio Miodrag Milaović, a ilustracije Stevo Maslek. Ova epizoda zove se *Aprilski rat* i radnja stripa uglavnom se vrti oko tog događaja. Draža

Mihailović predstavljen je sa svojim čuvenim naočarima, samo sa brkovima, zabrinutog i pomalo umornog izraza lica.

U vreme nemačke okupacije srpski gradovi su bili oblepljeni propagandnim plakatima na kojima se pojavljuju karikature Josipa Broza Tita i Draže Mihailovića (zajedno ili u paru), na kojima su prikazani kao odmetnici od okupacionih vlasti. Većina ovih (naručenih) crteža nastala je iz pera domaćih autora.

Zanimljivo je da je album *Morgan*, poslednji strip koji je pred smrt 1995. kreirao jedan od najpoznatijih evropskih crtača, Hugo Prat, priča o britanskom poručniku koji luta jadranskom obalom tokom haosa Drugog svetskog rata. Na putu ovog savezničkog oficira našli su se kosmati četnici, a cilj njegove misije bila je pomoć Titovim partizanima.

snažnim uticajem njihove karikaturalne komunističke kritike", kaže Nemanja Zvijer. Za ovako neobičan razvoj okolnosti objašnjenja se, između ostalog, pronalaze i u propagandnom uticaju partizanskih filmova koji je doveo do toga da se prilikom revitalizacije četničkog pokreta fizička ekspresija novih četnika praktično poklapa sa slikom koju su emitovali pomenuti filmovi. Pored toga, ovakav ironičan obrt može u određenoj meri sugerisati i o snazi slike četnika koja je bila konstruisana u pomenutim filmovima. Zvijer smatra da su devedesetih simpatizirali četništva na brzinu, bez dubljeg promišljanja inkorporirali ovu sliku u svoj ideološki identitet, stvarajući jednu vrstu "instant-imidža": "Neočetnici su svoj identitet gradili na sopstvenoj karikaturi i kritici. Možda to ima delimično veze sa onom postmodernom nestalnošću identiteta, jer se nakon raspada socijalističke Jugoslavije i dominantne ideologije pojavila

jedna vrsta identitetskog vakuuma. Da bi se to stanje prevazišlo, bilo je potrebno što pre popuniti nastalu identitetsku prazninu, pa je bez dubljeg promišljanja i na brzinu skrojen, uslovno rečeno, 'četnički instant-imidž'. Pored toga, ne bi trebalo isključiti ni propagandni uticaj partizanskih filmova, kao i izrazito sugestivnu snagu slike četnika koja je bila konstruisana u njima."

TV ISTORIJA

Kada je reč o filmskim i televizijskim dramatizacijama istorijskih događaja, nemoguće je zaobići i četvorodelnu TV seriju *Poslednji čin* Save Mrmka, po scenariju Siniše Pavića i Milovana Pejanovića, koja se bavila hvatanjem Draže Mihailovića i potonjim sudskim procesom. Dražu je igrao Milan Puzić, a Nikolu Kalabića Zoran Rankić. Scenarista Pavić nedavno je ispričao da je uloga Kalabića je možda bila upečatljivija jer je bila tekstualno

vrlo zahvalna: "Prvobitno je Kalabića trebalo da igra Bata Živojinović, pa se on povredio na snimanju nekog filma i nije mogao da jaše konja, što je predviđala ova uloga, zatim je sve spalo na Dragomira Bojanića Gidru koji je imao nekakav ekscen na snimanju koji nije mogao da se toleriše i onda je uleteo Rankić kao treće rešenje, što je pokazalo da je reditelj Sava Mrmak napravio pun pogodak." U istom intervjuu, Pavić je istakao da je Milan Puzić imao jako nezahvalnu ulogu igrajući Dražu Mihailovića: "Draža je u toj drami progonjenog čoveka koji je izgubio svoju istorijsku igru i koji je na meti rada obaveštajne službe."

U *Poslednjem činu* korišćeni su zapisi sa suđenja Mihailoviću, pa je Pavić nedavno naglasio da je on u seriji izgovorio sve što je pravi Draža govorio i ništa nije prećutano: "Zato me čudi da se govori kako se tek sada otkrivaju stvari koje su do sada prećutkivane."

Četničko-partizansko-ustaške pesme

Milan Đoković, dugogodišnji urednik regionalnog lista "Čačanski glas" u više navrata je pokušavao da dokuči poreklo nastanka pesme "Sa Ovčara i Kablara", pa je napisao da iako ona najviše liči na pravu, narodnu, doterivanu i dograđivanu pesmu s obzirom na prilike, iza nje možda stoji jedan narodni pevač. Svoje verovanje je učvrstio kada mu se početkom šezdesetih godina prošlog veka javio penzionisani poljoprivredni tehničar Momir Pantelić iz dragačevskog sela Dučalovići sa tvrdnjom da je on, kako je rekao, spevao i komponovao pesmu "Sa Ovčara i Kablara". Đoković je zapisao: "Pantelićeva biografija je jednostavna, rođen je 1904, u selu je bio poznat

kao dobar pevač i veoma pismen momak, a već 1916. 'spevao' je prve pesme, među njima i ovu čobansku, koja je velikom brzinom prelazila granice sela, opštine, sreza... Stihovi su bili sledeći:

Sa Ovčara i Kablara
čobanica progovara:
da sam tica, il' golubić
da odletim do na Ljubić
da ja vidim moga Mila
kako s vojskom paradira;
da sam tica golubica,
da odletim do Užica
da ja vidim mog dragana,
je l' dopao teških rana..."

Da je pesmu spevao Momir Pantelić, da je nastala u vreme Prvog svetskog rata i imala svoj evolutivni put, tvrdio je i poznati čačanski pesnik Branko V. Radičević, koji beleži da je ovo "ram" pesma u koju su vremenom ubacivane nove reči, imena i mesta. Branko V. Radičević je beležio i neke detalje svojih susreta i razgovora sa Momirom Pantelićem. Ovaj mu je objasnio: "Čitao sam dugo i puno Njegoša, i ono što je za Njegoša Lovćen, za mene je Ovčar. Pisao sam, dopisivao, i hteo da spojim Ovčar, Kablar, Ljubić i Užice... moji Dučalovići su nekako na sredini..."

Branko V. Radičević zapisao je (zabeleženo u nekoliko brojeva Zbornika radova čačanskog Narodnog muzeja) i to da se

O KOME JE PESMA "SA OVČARA I KABLARA": Josip Broz Tito i Predrag Ranković (komandant Drugog ravnogorskog korpusa)

pesma "Sa Ovčara i Kablara" pevala među četnicima čačanskog kraja i da je imala ove stihove:

"Sa Ovčara i Kablara
Lepa Mara progovara
Nema borbe, nema rata
Bez Raković – komandanta..."

Stihovi jasno govore da je ova verzija, a u tome se slaže najveći broj istraživača porekla pesme, posvećena Predragu Rankoviću, komandantu Drugog ravnogorskog četničkog korpusa, koji je poginuo 25. decembra 1944. godine u selu Miodkovci. Pesma je kažu, kratko pevana, jer već krajem 1941. sa "rađanjem Užičke republike" pevači daju pesmi novi sadržaj:

"Sa Ovčara i Kablara
čobanica progovara,
druže Tito bela lica
kad ćeš doći do Užica..."

Na internetu već duže vreme traje žestoka rasprava da li je pesma "Anica kninska kraljica" hrvatskog desničarskog pevača Marka Perkovića Thompsona, koji se proslavio izvođenjem proustaških numera kopija, ni manje ni više nego četničke pesme "Nad Kraljevom živa vatra seva". "Anica kninska kraljica" snimljena je 1995. godine, na Thompsonovom albumu *Vrijeme šorpionu*, a "Nad Kraljevom živa vatra seva" četnička je pesma ispevana u čast četničkog kapetana Jovana Deroka koji je poginuo 6. novembra 1941. godine u četničkom napadu na Užičku republiku.

"Popularna kultura je često poprište ideoloških borbi. Partizanski filmovi se i dalje prikazuju i gledaju, a zemlja i ideološki sistem u čijim okvirima su nastali ne postoje već više od 20 godina", kaže Nemanja Zvijer, uz napomenu da to svakako može sugerisati da oni nisu bili samo puka ideološka propaganda, već i da su imali i neke druge kvalitete:

"Međutim, trenutno preovlađujući ideološki obrazac traži drugačiju sliku. Revidiranje uloge četnika je proces koji je uglavnom zaokružen, ali popularna kultura, odnosno film kao njen možda najvažniji činilac, prostor je u kom pomenuta revizija nije uzela krupnije zamahe, upravo zbog dominacije partizanskih filmova. U tom smislu, serija *Ravna*

gora predstavlja pokušaj da se i u popularnoj kulturi to stanje promeni i usaglasi sa onim koje je karakteristično za samo društvo. Zbog toga i ne bi trebao previše da iznenadi eventualni filmski talas idealizacije, pa i mitologizacije četništva koji bi nastao na njenim krilima."

JOVANA GLIGORIJEVIĆ
MIRKO RUDIĆ

THE SPARKLING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets. Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments. The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica. Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to
the Brand New Park

Foto: Aleksandar Andić

Hapšenja i pomilovanja

Svako petljanje politike u pravosuđe rizičan je posao i pre ili kasnije olupa se akterima o glavu. S druge strane, političari, pogotovo oni koji se iz iskustva ili navike drže demagoškog pristupa, ne mogu da odole iskušenju. A možda i nemaju drugog izlaza

“**B**orba protiv korupcije”, kažu ljudi koji se bave ozbiljnim istraživanjima totalitarnih režima, omiljen je “vruć parol” u nedostatku boljih ideja. Neki od njih čak će reći da je “borba protiv korupcije” neizbežna karakteristika propagande fašističkih i srodnih političkih snaga, element potreban, mada ne i dovoljan da se pobudi sumnja u stvarnu prirodu takvih stranaka.

Nekada je postojao termin “politika gonjenja”; tu politiku vladajuća jedina partija saopštavala je tajno ili javno tužilaštvima i policiji – zavisno od “političko-bezbednosne situacije”, kako se to tada zvalo. Imali su i oni svoje kampanje “borbe protiv korupcije”, naravno, svaki put kada bi se Prezidijumu Politbiroa pričiniolo da su neki “tehnokrati”, “anarholiberali” i slični ojačali više nego što ih spada u datom, to jest poželjnom odnosu snaga. Tada je dolazilo do odgovarajućih sudskih procesa i prateće medijske galame.

Kakva je danas razlika? “Borba protiv korupcije i kriminala”, takva “beskompromisna” i “opasna” kakva je, polako počinje da se profilise kao matrica ponašanja. Imali smo spektakularna hapšenja sa tv snimcima posle nedvosmislenih

najava političara; imali smo izjave da bi nečije puštanje iz pritvora (dakle, ne prekid krivičnog postupka; puko puštanje iz pritvora) bilo nečiji “lični poraz”; kasnije se dotično lice nije nešto “lično poraženo” ponašalo kada je tom optuženiku pritvor konačno ukinut. Setimo se, uostalom, spektakala oko “stečajne” i “duvanske” mafije – i sadašnjeg stanja tih predmeta na sudovima. Neko će reći da to nema veze: da je prvobitni cilj postignut, a da će se konačni pravosudni ishod ionako zaboraviti, jer će u medijima biti objavljen sitnim slovima, u malim vestima. Već smo naučili da načuljimo uši kad neko (a danas je to uvek jedan te isti neko) najavi predstojeća hapšenja ili rasvetljavanja farnoznih zločina iz prošlosti.

Aleksandar Vučić (taj isti neko) najavio je onog utorka kod Olje Bečković hapšenje “dva tajkuna”, neimenovana, naravno, a oni neka se misle da o kome bi bila reč. Najavio je i skoro rasvetljavanje ubistva Slavka Ćuruvije – po ko zna koji put, kao da ne slutimo i sami da ko bi to mogao biti. Nismo mi tu usamljeni: da je Nandan Vidošević, dugogodišnji predsednik Gospodarske komore Hrvatske (GKH) viđen za skoro hapšenje, bilo je jasno kada

su novine u bliskoj vezi sa državnim tužiocem Mladenom Bajićem počele da se bave njegovim umjetninama još pre dve nedelje. Eno ga u Remetincu u pritvoru.

ČEMU INSTITUCIJE

Svi će rado i često javno tvrditi da “institucije sistema” treba da rade svoj posao, da je “sudstvo nezavisno, kao i tužilaštva” i da “policija ne trpi pritiske”. Da se odmah razumemo: ova se vlast u tome ne razlikuje od prethodne nimalo. Ko je uz tv kamere hapsio Gorana Kljajevića i Dragana Džajića? Ko je tada huškao i hranio tabloide poverljivim informacijama koje su službene tajne? Ko ih sada hrani i huška? Zašto ih zovu “službeni glasnik”? Protiv koga su se tabloidi naglo okrenuli, kao pašče koje hraniš da te ujede? Vidi-mo sve jasnije matricu političkog ponašanja: u nedostatku boljega sve se više ljudi oslanja na naduvavanje imidža “beskompromisnih boraca protiv korupcije i kriminala” uz zidanje fiktivne “narodne podrške” kroz udvoričke medije i kroz društvene mreže na internetu. Onda bace narodu gumenu kost da je glode do daljnje-ga; ili obećaju novu gumenu kost, kao Vučić kod Olje Bečković: evo samo što nismo

Foto: REUTERS

JAVNO I TAJNO: Hapšenje Dragana Džajića (skroz levo) i šetnja Radomira Markovića (drugi zdesna)

još dva tajkuna klepili. To tako ide, a zašto i ne bi, kad funkcioniše?

Gde je tu pravosuđe, preko čijih leđa se cela igranka odvija? To treba pitati njih; tužilaštva i policija ionako su deo izvršne vlasti i postupaju po naređenju (koje se u tužilaštvu zove "obavezno uputstvo"). Onda dolazi do glavnih pretresa na kojima se u stvari vodi istraga, jer istrage jedva i da je bilo, pa polako ceo predmet odlazi u zaborav i kasnije u slivnik, a na kraju u Strazbur, koji dosuđuje odštete; itd.

Drugi oblik politike mešanja u rad pravosuđa su abolicije i pomilovanja. Početkom ove nedelje digla se galama oko zahteva Radomira Markovića da ga predsednik pomiluje. Čovek uredno služi 40 godina kao organizator mučkih političkih ubistava i sada bi pomilovanje. Cela ta ujdurma – očito poreklom iz izvesnih kancelarija advokata-*consiglieri* – ima za cilj da ispipa je li sadašnja stranka na vlasti i dalje "idejno bliska" kao nekad. Uz to idu slabo uvijene pretnje da bi Radomir mogao, ako ga ne pomiluju, da ispriča svašta. Puštena je i priča da je supruga, gđa Ivančica, u posedu "petnaest dosijea" Službe koje će iz Zagreba dostaviti celoj Evropi, pa će se videti čija nana crnu vunu prede. To se, inače, zove ucena i iznuda, ali još nemamo reakciju organa. Imamo, međutim, reakcije na ideju o pomilovanju: sud koji se za to pita protiv je, kao i Ministarstvo pravde (odmah nam je lakše). Vuk Drašković je, posle razgovora sa Aleksandrom Vučićem, sav srećan objavio da je PPV protiv toga; e, tek nam je sada

laknulo: ako je PPV protiv, sve je u redu. Naime, setičemo se, upravo je Vučić bio dobio ideju da FK Crvena zvezda spase od propasti tako što će na čelo kluba dovesti Dragana Džajića. Džajić je, eto kako se desilo, baš bio predmet krivičnog postupka, posle onog spektakularnog hapšenja uz tv kamere, ako se sećate. Onda je Vučić rekao Tomi Nikoliću, a Toma je Džajića abolicirao svojim Previšnjim Ukazom. Posle je ispalo da su tu još neki bili pod krivičnim postupkom po istoj optužnici sa Džajićem, pa je Toma abolicirao i njih; nije beg cicipja, a i nastavak krivičnog procesa protiv ostalih doveo bi do veoma neprijatnih rezultata. Vuk Drašković je, dakle, otišao kod stvarno nadležne instance u predmetu mogućeg pomilovanja čoveka koji ga je dva puta ubijao, ali mu nije uslo (Radomiru, to jest).

REFORMA REFORMISANE REFORME

Sve su to opasne i avanturističke igre. Svaka manipulacija policijom, tužilaštvima i sudstvom opasna je i kobna igra. Takvu igru ne bi smeli da igraju oni koji se svako malo kunu u "institucije države", "nezavisno pravosuđe" i ostale lepe i hvalevredne pojave. U redu: puni smo razumevanja za što veće predizborne rejtinge stranaka; za želju da se druge stranke izlaktaju sa političke scene; za ambicije malih stranaka da se uguraju među velike; za neodoljivu želju političara kojima je krenulo da zgrabe što više stvarne političke moći, pa makar na koji način. Ali: ako se sve to radi uz očiglednu zloupotrebu

policije, tužilaštava i sudova – onda je to lakomisleno rušenje tih istih "institucija sistema" u koje se svi licemerno zaklinju.

Policiju, tužilaštva i sudove treba ostaviti na miru da svoja posla rade kako znaju (a znaju, kad ih se ne dira). Za svaku pohvalu je Vučićeva naredba da se funkcioneri Srpske napredne stranke povuku iz sportskih klubova – ako ne lažu. Još samo da policija tamo uđe, čim oni odatle izađu i ne zatekne neke druge funkcionere stranaka iz vladajuće koalicije.

Zar pravosuđe nije dovoljno uzdrmano i oštećeno reformom, pa reformom reforme, pa reformom reformine reforme? Poslednje što pravosuđu treba su najave velikih afera i epohalnih otkrića; nemojte im više pomagati, ako Boga znate! Ostavite ih na miru; kažite im da sude po zakonu i savesti – pa šta ispadne... Osim ako postoji opasnost da zakonito i savesno suđenje dovede do neželjenog ishoda, da su lakomislene najave ovih i onih senzacija bile glupe i nepromišljene. Politiku bi ipak, svemu uprkos, bilo pametnije voditi u skladu sa dobrim običajima, bez tabloidizacije i pratećih cirkusa. Vlada Srbije i njen "prvi potpredsednik" imaju pametnija posla od najava hapšenja tajkuna i odlučivanja o pomilovanjima notornih zlikovaca. A ako gđa Ivančica Marković zaista ima u vlasništvu izuzetno delikatna dokumenta Službe kojima preti (ako ne lažu) – pa to je barem jednostavno. Jedva čekamo da i to vidimo.

MILOŠ VASIĆ

Kako sam i zašto poz

Budući da su obe strane u sporu – Srbija i Hrvatska – dostavile sudu listu svojih svedoka, verujem da je informaciju pustio državni vrh. Naime, videvši moje ime na spisku svedoka, neko iz srpskog pravnog tima je vest prosledio vrhu države, a oni medijima. Pojavljivanje mog imena u kontekstu svedoka hrvatske strane u tužbi za genocid protiv Srbije očito je sračunat potez sa ciljem da se izložim novim pritiscima, šikaniranju, da se zastrašim

Predsjednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonja Biserko ponovo je ovih dana na potjernicama beogradskih tabloida. Ovoga puta zbog toga što bi se, kako tvrde pouzdani izvori "službenih glasnika", mogla pojaviti kao svjedok Hrvatske pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu u tužbi te države protiv Srbije za genocid. Odakle uopšte medijima takve informacije? Ko im ih je dostavio? Najzad, hoće li Sonja Biserko uskoro zaista svjedočiti u Hagu?

"Tačno je: Hrvatska me je pozvala da budem svedok u eventualnom sudskom procesu koji bi ova zemlja mogla da vodi protiv Srbije za genocid. I u tome ne vidim ništa sporno", kaže Sonja Biserko. "Ono što je po mom mišljenju sporno je odnos države prema većini onih građana koji su tokom proteklih godina bili pozivani da svedoče u postupcima protiv srpskih zvaničnika pred bilo kojim međunarodnim sudom. Setite se, uostalom, kako su prolazili svedoci Slobodana Miloševića ili Vojislava Šešelja; ili porodica Milana Babića koja je bila izložena konstantnim pritiscima. Nažalost, znamo kako je to završilo."

"VREME": Kao što znamo i kako su završavali svjedoci u procesima protiv nekih drugih; recimo, Ramuša Haradinaja.

SONJA BISERKO: Da, da, naravno... Ovakav tretman svedoka nije karakterističan samo za Balkan, za bivšu Jugoslaviju; sličnih slučajeva imate svuda u svetu, posebno u procesima koji se vode protiv mafija ili ratnih zločinaca. U tom smislu, kao znak predostrožnosti, imena

svedoka se drže u tajnosti sve dok proces ne počne.

Kako je vaše ime dospjelo u javnost, šta mislite?

Budući da su obe strane u sporu – Srbija i Hrvatska – dostavile sudu listu svojih svedoka, verujem da je informaciju pustio državni vrh. Naime, videvši moje ime na spisku svedoka, neko iz srpskog pravnog tima je vest prosledio vrhu države, a oni medijima. E, sada, budući da je stanje u društvu haotično i da se – s obzirom na situaciju u policiji, u tajnim službama, među ekstremističkim i radikalnim grupama – ne može pouzdano utvrditi ko zapravo ovom zemljom vlada, pojavljivanje mog imena u kontekstu svedoka hrvatske strane u tužbi za genocid protiv Srbije očito je sračunat potez sa ciljem da se izložim novim pritiscima, šikaniranju, da se zastrašim...

Plašite li se?

Iako nije prvi put da se protiv mene vodi kampanja sa namerom da se zastrašim, oteram iz zemlje i slično, moram da kažem da nije prijatno. Tim pre što se moj pristanak da svedočim u tom procesu tretira kao izdaja. Pritom, ljudi zaboravljaju kakav je bio taj rat; zaboravljaju tenkove koji su odavde kretali na Vukovar, cveće koje su Beograđani bacali na njih; zaboravljaju da je kasnije taj grad bio srušen sa zemljom. Sve se to zanemaruje, namerno stavlja u drugi plan kako bi se dokazalo da Srbija nije učestvovala u ratu. Čemu, nažalost, pogoduju mnoge okolnosti.

Mislite na pojedine presude Tribunala u Hagu?

Naravno. Nažalost, činjenica je da niko

iz Srbije nije optužen za rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Slobodan Milošević je, kao što znate, pre kraja suđenja umro. I zato onaj ko na bilo koji način danas pokuša da podseti građane na sve što se devedesetih godina prošlog veka događalo na prostoru bivše Jugoslavije, biva proglašen "neprijateljem naroda", "mrziteljem" ili "izdajnikom". Iako, pritom, imate 400.000 ratnih veterana koji su – samo da bi se, kažem, odbacila odgovornost Srbije za učešće u ratovima devedesetih – u ovom društvu gotovo nepostojeća grupa. Ali, gde su svi ti ljudi ratovali?! Na čijoj teritoriji?!

Na kraju, moram da naglasim da postoji izvesna razlika između načina na koji je protiv mene vođena hajka u vreme Slobodana Miloševića, Vojislava Koštunice i danas.

Kakva razlika?

Razlika je u tome što su u Srbiji danas na vlasti ljudi koji su taj rat vodili, koji su za njega odgovorni. Uostalom, predsednik države, Tomislav Nikolić, bio je na ratištu; prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić je kao dobrovoljac ratovao oko Sarajeva; šefu njihove nekadašnje stranke, Vojislavu Šešelju, sudi se u Hagu za ratne zločine... Po mom mišljenju, bilo bi dobro ako bi protagonisti istorijskih događaja koji su Srbiju doveli dovde objasnili zašto su se promenili, zbog čega su izmenili svoju politiku. Na taj način bi dobili i veću podršku i razumevanje građana. Ovakvo, ispada, imaju razloga za pokušaje sprečavanja razgovora i svedočenja svakoga onoga ko bi javnost podsetio na to što su nekada činili. Zato je, u smislu pritisaka, ova vlast mnogo opresivnija.

vana da svedočim

Čemu, ponavljam, u prilog ide duboka razvaljenost srpskog društva, nepostojanje institucija.

Pamtite li da je, kada je o institucijama riječ, ovdje ikada bilo mnogo bolje?

U pravu ste: nikada nije bilo mnogo bolje. Ipak, imam utisak da je pažnja međunarodne zajednice, budući da je Kosovo odredila kao prioritet, danas manje usmerena na situaciju u Srbiji. Što ova vlast, naravno, i koristi.

Šta hoćete da kažete?

Hoću da kažem da je sa vladajućom strukturom Zapad očito postigao neku vrstu dogovora oko odustajanja od podela Kosova, a da im je zauzvrat obećao da će im jedno vreme gledati kroz prste kada je reč o unutarsrpskim političkim prilikama, o razvoju institucija. Taj dogovor je, srećom, privremen.

Kako privremen?

Tako što dobijanje datuma za početak pregovora sa EU menja politički kontekst u smislu da će Evropa uskoro konačno početi da kontroliše rad srpskih institucija.

Uzgred, nema sumnje da je upravo Demokratska stranka najodgovornija za taj strašni paradoks da ljudi sa takvim biografijama danas Srbiju uvode u EU! Da su lideri Demokratske stranke bili zreliji, da su napravili ratni bilans – koji će, inače, Srbija kad-tad morati da napravi – stvari bi izgledale mnogo drugačije. Umesto toga, nakon 5. oktobra 2000, Srbija je zapravo nastavila rat drugim sredstvima. Kada to kažem, mislim na konstantno ometanje pokušaja konsolidacije država nastalih na prostoru bivše Jugoslavije; pre svih Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije i Kosova. Sve ove zemlje su u nekoj vrsti problematičnih odnosa sa Srbijom.

I dalje?

Naravno. Doduše, vlada neka vrsta primirja – Crna Gora je primer – ali to ne znači da je zaustavljen pokušaj dezavuisanja procesa pridruživanja tih država EU ili NATO paktu. U tom smislu, na delu su pokušaji kompromitovanja lidera tih »

fotografije: M. Milenković

■ **Predsednik države Tomislav Nikolić bio je na ratištu; prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić je kao dobrovoljac ratovao oko Sarajeva; šefu njihove nekadašnje stranke Vojislavu Šešelju sudi se za ratne zločine u Hagu...**

zemalja, destabilizacije njihovih unutrašnjih političkih prilika, različite vrste pritiska i slično. Reč je o širokoj strategiji na koju Srbija, nažalost, i dalje troši najveći deo svoje energije.

O svemu tome, kao i o onome što se u protekle dve decenije događalo na prostoru bivše Jugoslavije, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji je objavio mnogo knjiga; sakupljeni su materijali, filmovi i ozbiljna dokumentacija koja svedoči o tome. Te materijale Helsinški odbor za ljudska prava široko distribuira – ne samo u zemlji i regionu, nego i u svetu. I to je još jedan od razloga zbog kojih ova vlast na mene ima pik: izgleda veruju u nekakav veliki uticaj koji navodno imaju u inostranstvu.

Imate li ga? Koliko se čitaju vaši izvještaji?

Čitaju se, budući da je reč o analizama koje su precizne i tačne i koje su izvedene iz brojnih prezentovanih dokaza. Naravno da je uticaj o kome ova vlast govori i od koga očitno strahuje neuporedivo manji od onoga koji Helsinški odbor i ja u stvari imamo; ali to se namerno mistifikuje i u javnosti interpretira na taj način.

Ali, da se, ako dozvolite, još jednom vratim na ulogu i uticaj međunarodne zajednice na događaje na zapadnom Balkanu: po mom mišljenju, problem je u tome što Zapad suviše često vodi politiku podilaženja Srbiji. To je činio iz dva razloga: prvo, zato što je Srbija najveća zemlja na Balkanu i drugo, zbog težnje da se kao takva na neki način smiri i uvuče u dijalog sa EU. Što je, budući da već decenijama poseduje odlično razrađene ne samo diplomatske nego i obaveštajne mehanizme, Srbija veoma vešto koristila. Nažalost, takav odnos međunarodne zajednice dugoročno Srbiji samo šteti.

U kom smislu?

U smislu da je u tim mešetarenjima, u zakulisnim igrama, trgovinama i pogodbama, Srbija u suštini zanemarivala sebe, svoje stvarne probleme.

Ako, recimo, pogledamo Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju – instituciju koju, inače, veoma uvažavam i cenim – videćemo da ni taj sud nije imao mehanizme koji bi i Srbiju, ali i ostale zemlje bivše Jugoslavije, naterali da se unutar sopstvenih društava pozabave donesenim presudama, izvedenim dokazima koji su uglavnom ignorisani; istovremeno, sud je anatemisan i proglašavan za "anti"... Dodajte bilo koju od zemalja bivše SFRJ.

Najzad, mislim da je velika greška i to što Zapad ovde zapravo nikada nije doneo neku ozbiljnu strategiju razvoja regiona; što, naravno, onda nije učinila nijedna od zemalja bivše Jugoslavije pojedinačno. Umesto toga, centar interesovanja EU bila su ljudska prava, institucije, korupcija koju, inače, nije moguće iskoristiti sve dok za tako nešto nemate odgovarajuću ekonomsku podlogu.

Vlada premijera Ivice Dačića je borbu protiv korupcije označila kao jedan od svojih prioriteta. Šta je sa tim?

Po mom mišljenju, reč je više o medijskoj kampanji čiji je cilj da se Aleksandar Vučić javnosti predstavi kao čovek koji se, rizikujući sve – čak i sopstveni život – jedini ozbiljno bavi gorućim problemom ovog društva. Naravno, nakon godinu i po dana, sve se pretvorilo u farsu, u konstantnu predizbornu kampanju koja bi Vučića i njegovu partiju trebalo da ustoliči na mesto koje prvi potpredsednik Vlade Srbije zapravo tako žarko želi: mesto novog neprikosnovenog vođe srpskog

naroda. Zato cela priča deluje tako lažno, tragikomično... Najzad, imam utisak da građani polako shvataju da od Vučićeve navodne borbe protiv korupcije, osim puke kampanje i veštačkog pokušaja uzdizanja kulta ličnosti, u stvari nema ništa.

Kako nema ništa? Neki ljudi su pohapšeni, počela su suđenja...

I? Kakv je rezultat? Izvinite, jesmo li do sada imali epilog bilo kog od tih slučajeva? Nismo. Umesto toga, korupcija i dalje cveta, što je nabolji dokaz da je ova vlast u njoj ogrezla taman koliko i sve prethodne. Zbog toga, umesto obećanih epiloga, imamo nova obećanja, zaklinjanja, hapšenja ljudi preko tabloida – i to obično petkom; rečju, populističko vladanje čiji je cilj da opravdano nezadovoljstvo masa usmeri ka tačno određenom pojedincu ili grupaciji. U konkretnom slučaju, ka Demokratskoj stranci koja je, nažalost, i sama dala povoda da se preispitaju i proveru pojedini potezi njenih bahatih funkcionera. Ipak, bilo bi tragično da – kakva je takva je – Demokratska stranka nestane, budući da se politički život ne može odvijati normalno ako na sceni imate takvu dominaciju samo jedne partije.

Moram da vas pitam: kao članica Političkog saveta Liberalnodemokratske partije, kako gledate na odluku te stranke da neprimarno prihvati da uđe u Privremeno veće Beograda...

Ali, ta odluka je u međuvremenu preinačena! Što me raduje...

Preinačena je zbog toga što je, kako kaže Čedomir Jovanović, upravo Demokratska stranka "zatrovala atmosferu i ponašala se neodgovorno". Inače bi, valjda, cvjetalo na hiljade cvjetova... Dakle, na osnovu svega, da li je riječ o najavi bliže saradnje Liberalnodemokratske

partije sa Srpskom naprednom strankom?

Ne znam da vam odgovorim na to pitanje. I sami vidite koliko je naša politička scena fluidna. Savezi se stvaraju bukvalno preko noći. Evo, Boris Tadić govori jedno, Dragan Đilas drugo; možda bi i *demonstrate* mogle da završe u nekom savezu sa *naprednjacima*, ne znam... Uostalom, političkom scenom se ne bavim na taj način.

Na koji način se bavite?

Pokušavam da uhvatim suštinu. I vidim da je, nažalost, stanje veoma loše: vlada teror nad slobodnim mišljenjem; gotovo bez ikakvog otpora se odvija proces revizije istorije i pokušaj ispravljanja činjenica, ne samo iz nedavne prošlosti, nego i celog xx veka. I to sve zato što su naše političke elite nezrele, sebične i prilično nesposobne.

Kada je reč o Liberalnodemokratskoj partiji, iako nisam njen član, podržavala sam i podržavam ono što oni zastupaju. Mislim da su ipak uspeali da ovom društvu nešto kažu. U krajnjoj liniji, to što su svih ovih godina zagovarali Čedomir Jovanović i Liberalnodemokratska partija, danas je, makar formalno, državna politika Srbije. Naravno, još ne znamo na šta će sve to izaći.

Kada vas je Hrvatska pozvala da svjedočite u procesu kojim ta država Srbiju optužuje za genocid...

Prvo, reč je o tužbama za koje se očekivalo da će na kraju ipak biti povučene...

Ima li još šanse da se tako nešto učini?

Mislim da uvek ima šanse. Po mom mišljenju, povlačenje tužbi bio bi znak sazrevanja naših političara i društava, korak ka uspostavljanju ozbiljne regionalne saradnje. Jer, ovako se još gledamo preko nišana.

Inače, Hrvatska je kao uslov za povlačenje tužbe Srbiji postavila tri zahteva: rešavanje pitanja nestalih lica, procesuiranje raznih zločina i definisanje granice na Dunavu. Što srpski državni vrh nije prihvatio. Hoću da kažem da u tim pregovorima Srbija konstantno zateže.

Ali, zar premijer Ivica Dačić nije i sam nedavno pozvao Hrvatsku na dogovor po pitanju međusobnih tužbi za genocid?

Jeste, ali kažem vam: Hrvatska još čeka odgovor na postavljena pitanja i, ako se tako nešto dogodi, tužbe će sigurno biti povučene. Zato bi bilo lepo ako bi predsednik Nikolić, premijer Dačić i njegov zamjenik, Aleksandar Vučić, javnosti konačno otvoreno rekli šta je uslov hrvatske

strane. Tim pre što su i Srbija i Hrvatska svesne da će ih takvo suđenje koštati. Jer, sa jedne strane ono lako može biti pretvoreno u neko novo mrcvarenje; sa druge, može biti i korisno, jer bi se pokazalo šta se početkom devedesetih ovde zaправо dogodilo.

O tome je, prilikom nedavne posjete Beogradu, govorio i hrvatski predsjednik Ivo Josipović.

Ali, mnoge stvari su već izašle na videlo tokom suđenja u Haškom tribunalu. Podsetiću vas da je, recimo, Milan Babić bio svedok koji je u Hagu izneo veoma važne činjenice na osnovu kojih je lako definisati karakter rata koji je tamo vođen, način na koji je on pripreman, kako je finansiran, kako je došlo do okupacije trećine hrvatske teritorije... Pored toga, kada je 2002. uhapšen, Slobodan Milošević je, odgovarajući za finansijske malverzacije, iz beogradskog zatvora poručio kako svi tokovi novca nisu mogli biti prikazani zato što je tim parama Srbija finansirala ratove u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

U kom smislu bi ovaj proces mogao nanijeti štetu Hrvatskoj?

Verovatno tako što bi se otvorilo pitanje ratnih zločina hrvatske strane nad Srbima, počinjenih tokom Domovinskog rata.

»

www.erstegroup.com

www.erstebank.rs

ERSTE **BANK**

Member of Erste Group

Da li vaša banka ide u korak sa savremenim poslovanjem?

Transakciono bankarstvo Erste Banke vam omogućava da planirate, pratite i efikasno upravljate svojim sredstvima uz našu punu podršku. Na raspolaganju su vam dokumentarno poslovanje, finansiranje spolnotrgovinskog posla, elektronsko bankarstvo i ostali instrumenti plaćanja i obezbeđenja. Otklonite rizike u domaćem i spolnotrgovinskom poslovanju koristeći naše znanje, stručnost i iskustvo. Visoko profesionalan tim eksperata iz ove oblasti preporučuje vam najbolju moguću opciju kako biste brzo i sa uspehom ostvarili vaše poslovne ciljeve.

Mislite na avgust 1995?

I na to. Međutim, tu nije reč o etničkom čišćenju...

Nije?

Ne. I to je najproblematičniji deo... Srpska strana veruje da bi to što se dogodilo nakon vojne akcije *Oluja* – onih šest stotina staraca – moglo da se kvalifikuje kao etničko čišćenje. Međutim, reč je o organizovanom egzodusu u kome je Beograd odigrao ogromnu ulogu.

Sa druge strane, ako do tog suđenja uopšte dođe, ono bi ipak bilo šansa da se građanima ove zemlje jasno kaže da je devedesetih Srbija izvršila agresiju na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu; time bi karakter ratova vođenih na prostoru bivše Jugoslavije jednom za svagda bio definisan. A upravo je to ključna činjenica koja izostaje u ovdašnjoj percepciji.

Ako se zna kako je Međunarodni sud pravde u Hagu presudio u procesu koji je Bosna i Hercegovina vodila protiv Srbije, kakva je u stvari svrha ovih tužbi? Ima li, po vašem mišljenju, osnova da se ono što se dogodilo na teritoriji Hrvatske po bilo kom osnovu kvalifikuje kao – genocid?

O tome ne bih davala mišljenje, ne želim da komentarišem. Ali, kada je reč o tužbi Bosne i Hercegovine, ne zaboravite da je tokom suđenja utvrđeno da je – kako to ironično reče Žarko Puhovski – u Bosni, u Srebrenici zapravo počinjen "općinski genocid". Sa druge strane, Radovanu Karadžiću se u Hagu danas ne sudi samo za Srebrenicu, nego i za druga mesta u BiH gde su srpske snage počinile genocid.

U svojoj presudi, Međunarodni sud pravde navodi kako za genocid nije bilo dovoljno dokaza. A nije ih bilo zbog toga što je, s jedne strane Srbija zatamnila određena dokumenta koja su mogla da posluže kao dokaz i, sa druge, zato je reč o odnosu koji pojedine zemlje EU imaju prema genocidu kao takvom. Ipak, u toj presudi je ostalo da Srbija nije učinila ništa kako bi sprečila genocid u Srebrenici; što je strašna optužba. Pored toga, iz pravosnažnih presuda Haškog tribunala pojedinim visokim zvaničnicima RS, vidi se na koji način je Srbija podržavala rat u Bosni: kako je organizovala kamione, davala oružje, novac, logistiku... Uostalom,

genocid i nije moguće organizovati bez podrške države i državnog aparata.

Kako je, dakle, uopšte došlo do toga da vam Hrvatska ponudi status svjedoka u ovom procesu?

Tako nešto sigurno nisam sama tražila... Znače, svaka od strana u procesu pokušava da pronađe svedoke; tako su došli do mene. Verovatno znaju da se Helsinški odbor bavio Hrvatskom; kod nas su dolazile brojne srpske izbeglice iz Hrvatske kojima smo tih godina pomagali.

■ Po mom mišljenju, povlačenje tužbi bio bi znak sazrevanja naših političara i društava, korak ka uspostavljenju ozbiljne regionalne saradnje. Jer, ovako se još gledamo preko nišana

li; na osnovu njihovih iskaza, dobijenih dokumenata, praćenje suđenja u Hagu, čitanja i, najvažnije, razumevanja Jugoslavije, Helsinški odbor je pravio svoje izveštaje.

Šta znači – razumijevanje Jugoslavije?

Helsinški odbor i ja se razbijanjem Jugoslavije ne bavimo od juče; to je tema koja nas veoma interesuje, koju pažljivo pratimo. Uostalom, pre početka ovog rata sam radila u Jugoslovenskom sekretarijatu za inostrane poslove i, prirodom posla, imala određene informacije i podatke šta se zbiva u Jugoslaviji. U tom smislu, podsećam vas da je na Haškoj konferenciji 1991. Jugoslavija dobila poslednju priliku da sačuva državni okvir. Znajući da je za svoju stranu već pridobila JNA i da je definisala vlastite ciljeve, Srbija je to odbila. Glavni razlog odbacivanja predloga je bilo to što "Srbi nisu manjina". Iako su sve manjine, uključujući i albansku, već bile dobile specijalni status. Hoću da kažem

da je procena srpskog državnog vrha očito bila da može da dobije sve što je zamislila. Naravno, ta procena je bila pogrešna i danas vidimo koliko je koštala. Pogotovu Srbe u Hrvatskoj koji su bili taoци politike Beograda.

I, kada već govorim o problemu SFRJ kao složene zajednice, o ratu, o počinjenim zločinima, moram da kažem da je, po mom mišljenju, osnovno pitanje – kako se i na koji način čovek odnosi prema procesima čiji je savremenik.

Kako se vi prema tome odnosite?

Tako što pokušavam da dođem do istine. Ma kolika, inače, bila njena cena... Uprkos raznim interpretacijama i manipulacijama, tu nikada sigurno nije bilo reči o tome jesam li za jednu, a protiv druge strane; ne.

Nego?

Bavila sam se ljudskim pravima i to kao osoba kojoj pripadnost bilo kojoj etničkoj grupi – ni Srbima ni Hrvatima ni Bošnjacima – ne znači mnogo. Naprosto, ne postojim na taj način; ne osećam i ne mislim tako. I sa tim u skladu živim i radim. Dakle, pratim procese, beležim, analiziram... Trenutno sam član Međunarodne misije koja se bavi praćenjem kršenja ljudskih prava u Severnoj Koreji. Na čijoj sam tu strani, šta mislite? Ko su "moji"? Protiv koga sam?...

Vidite i sami koliko su sve te optužbe besmislene.

TAMARA NIKČEVIĆ

Beda palanačkog filosofiranja

“Glupost je neuništiva”, tako se zove jedan davni album pulskih KUD Idijota; za one koji možda ne razumeju hrvatski, evo i prevoda na srpski: “glupost je neuništiva”. Capisci? A može i “глупост је неуништивa”, da budemo skroz multikulti politički korektni. Naravno, to što je glupost vrlo slabo uništiva, i što je to neopoziva “kosmička” istina, nipošto ne znači da joj treba slobodno pustiti da džiklja gde, kako i koliko joj se hoće; ako bismo tako radili, teško da bi išta osim nje, gluposti, i preostalo na svetu.

Otkud sad ova lamentacija na temu svezagađujuće kosmičke sile? Tema jeste univerzalna i takoreći univerzumska, ali povodi su krajnje lokalni... Evo za danas ova dva, a iz

i održava do u beskonačnost. To je, eto, cinični trijumf nacionalizma, sarkastično zapisivanje tvog groba suzama lažne ucveljenosti: za života si im nekako izmicao, a bogme su te znali i žestoko zapljunuti, ali sad si, eto, njihov, sad si najedared *upotrebljivi binSr*, korisna stavka u jednom skudoumnom i bednom prebrojavanju...

Drugi primer preti da silu nepodnošljive gluposti dodatno “institucionalizuje”. Izgradnja nove zgrade subotičkog Narodnog pozorišta odavno se pretvorila u zidanje Skadra na Bojani, vreme prolazi a para hronično nedostaje; u takvoj situaciji, dobrodošao je svako ko bi priložio neki dinar, može i evro, franak, forintu... A kunu? Ma, može i kunu, naravno. Ali, šta? Ako ne lažu

Nikada ne možeš biti dovoljno mrtav da te nacionalisti ne bi prisilno mobilisali za njihovu stvar

istog grada, iz “Subotice na severu Bačke” koja je, po velikom Zvonku Bogdanu, “srce pisme bunjevačke”. Među proćim, dakako. Nešto što se zove Treća Srbija, a što je (prevashodno) vojvođanski ogranak otpadnika iz Dveri (to otpadništvo je, da ne bude nesporazuma, tek pragmatično-interesno, a ne ideološko; u bitnom je sve to i dalje jedna te ista stvar), a što se već proslavilo po raznim paranormalnim fenomenima a la Andrej “mojne mala slikom da mi sekiraš Irineja, župnika i muftiju” Fajgelj, ovih se dana poizjavljivalo glede nekih “nemilih dešavanja” u Subotici. O čemu se radi? Pa, zapravo ni o čemu. Samo se Trećoj Srbiji nekako pričinilo da tamošnje vlasti i uopšte bitni “društveni faktori” nisu dovoljno *ispoštovali* (recimo, dodelom titula počasnih građana, imenovanjem po njima ulica, škola etc.) neke znamenite ljude rođene u Subotici ili nekako zaslužne za ovaj grad. Dovde je sve u redu, dešava se to, pa zašto se ne bi i Ukazalo Na Propuste? No, 3. S. ne bi bila ono što jeste da odnekud nije zaključila kako u svemu tome, gle, najgore prođoše pokojni uglednici “iz redova srpskog naroda”, a to dakako ne može biti slučajnost, batice... Pa dobro, banalna nacionalistička paranoja u kojoj uvek neki Drugi zakidaju neke Nas, toga smo se barem naslušali onoliko, jedan mentalni ispad više ili manje, vrlo važno... Da, ali sad tek sledi pravi šecerko: među tim nacionalno zakinutim vaskolikim Srbijem nadobudni Trećesrbijanci nabrojaše i Danila Kiša i Radomira Konstantinovića a tu, da prostite, vrag, đavo, šejtan i ordog odnose svaku šalu-komiku.

Izgleda da nikada ne možeš biti dovoljno mrtav da te nacionalisti ne bi i tako pokojnog prisilno mobilisali za njihovu stvar, da te ne bi svrstali u svoj tabor za plemenska prebrojavanja bez obzira na to što ceo tvoj život i delo svedoče da si bio na drugoj obali, suprotnoj od takvih poput njih, da si se na sve tebi dostupne načine borio protiv otrovne gluposti i banalnog (ali ne samim tim i bezopasnog) zla koje takva (ne)svest proizvodi

Večernje novosti, navodno su, prilikom nedavnih bilateralnih susreta, i vlasti Republike Hrvatske pokazale dobru volju da dočure koji cvonjak za dovršenje pozorišne zgrade. Lepo, zar ne? Jašta. Ali, za to navodno postoji i jedan uslov: da u budućem NP postoji i scena (a onda valjda i ansambl) “na hrvatskom jeziku”. I lokalni moćnici, a to sve go demokrata, evropejac i multikultivista, navodno su oduševljeni tom ponudom. Ako je tako, onda je to primer nekovrsne *dobronamerne imbecilnosti*, sa potencijalno razornim varvarizujućim posledicama.

Drama na hrvatskom jeziku, naime, u Subotici već postoji, i ona je isto što i drama na srpskom jeziku. Kao što u zagrebačkom ili osječkom HNK već postoji drama na srpskom jeziku, pa je otuda nema razloga osnivati: Srbi i Hrvati (plus Bošnjaci i Crnogorci) dele zajednički policentrični jezik. Zato im je i “drama” zajednička, dočim Mađari imaju svoju. Postupati bilo kako drugačije, znači slediti onu *liniju notornog idiotizma* koja je svojevremeno titlovala film *Rane*, pa je “pička” u prevodu bila “pizda”. Uostalom, na kojem se to jeziku u NP Subotica igra *Čudo u Poskokovoj Dragi* Ante Tomića?! I kako bi to uopšte izgledalo “paralelno” postojanje “srpske” i “hrvatske” drame u istom gradu? Šta, igrao bi “svako svoje”? A koji su to “svoji”, i po kom kriterijumu? Ta, zamislite kad bi negde paralelno postojale nemačka i austrijska drama, ili engleska i američka?

A šta tek ako bi – u ime “multikulti” dobre volje – postavljali komade *unakrsno*? Recimo, na “hrvatskoj” sceni igraju *Gospodu ministarku* u kojoj se govori “ljubim ruke milostiva, kakste-kaj”, a na “srpskoj” pratimo dirljiv susret oca i sina iz *Gospode Glembajevih*: “Gde si bre Ignjatije, drtino matora?! Ama tu sam more Leontije, barabo belosvetska! A kude li se dede ona baronesa, kurvetina belosvetska, majke joj ga d’izvineš nabijem?” I proćaja, što bi reko Basara, na čistom crkvenohrvatskom.

Da, glupost kanda jeste neiskorenjiv korov, ali ovo bogme valja bez pardona čupati, ako nećemo da nas sve poguši. ¶

Prazni i hoteli i državna

Kako će najavljeno povećanje poreza na dodatu vrednost uticati na hotelsku industriju u Srbiji

Jedan od prošlomesečnih predloga Ministarstva finansija za mere štednje bilo je povećanje donje stope poreza na dodatu vrednost sa osam na deset odsto – za “egzistencijalne namirnice”, čime bi, prema planu ministra Lazara Krstića, prihod u budžetu naredne godine bio uvećan za oko 200 miliona evra. Nakon iznošenja vladinih mera štednje, u prvi plan došli su potrošačka korpa, hoće li i za koliko poskupeti hleb i mleko, a pomalo neopaženo prošlo je prebacivanje dela “neegzistencijalnih namirnica” i usluga u višu stopu PDV-a – u ovoj grupi našli su se, između ostalog, hotelski smeštaj i štampani mediji. “PDV će zatvoriti polovinu hotela u Srbiji”, “Eventualno povećanje stope PDV-a sa osam na 20 odsto uništilo bi industriju štampanih medija u Srbiji”, reagovali su odmah na predložene mere Poslovno udruženje hotelsko ugostiteljske privrede (HORES) i Asocijacija medija. No, u HORES-u su otišli dalje od pukog negodovanja. “U slučaju povećanja PDV-a na hotelske usluge sa osam na 20 odsto, doći će do smanjenja tražnje za hotelskim uslugama na domaćem tržištu za

8,4 odsto. Takođe, u prvoj godini očekuje se otpuštanje više od 2300 radnika (više od 10 odsto radnika u grani)”, kaže se u Studiji koju je HORES nakon objavljivanja predloga mera poslao ministru Krstiću. Kako su reagovali u Ministarstvu finansija na HORES-ovu studiju, koja predviđa katastrofalne posledice po hotelijerstvo ukoliko se predlog Vlade usvoji?

“Mi smo ušli u komunikaciju i sa Ministarstvom finansija i sa Ministarstvom privrede, i mislim da oni razumeju da srpsko hotelijerstvo ne može da izdrži da ima ubedljivo najveći PDV u regionu i najveći u Evropi”, kaže za “Vreme” Tomislav Momirović, predsednik skupštine HORES-a. “Još uvek ne možemo da nađemo pravo rešenje, ali se nadam da ćemo

ga naći i da će ono biti usmereno na to da srpski hotelijeri imaju konkurentan PDV sa regionom i da država Srbija prestane da subvencionise državne, odnosno društvene hotele, jer bi ovo bio potpuni paradoks – da mi plaćamo najveći PDV u Evropi, a Srbija bude zemlja koja najviše subvencionise hotele koji su u državnom ili paradržavnom vlasništvu. Postoje ‘specijalne bolnice’, a to su najbolji hoteli u našim odmaralištima van Beograda. Postoji gomila hotela u vlasništvu Vojske – najlepši hotel u Beogradu je hotel ‘Bristol’, gde je Rokfeler odsedao. Hotel ‘Slavija’, najjača nekretnina u Beogradu, u vlasništvu je države i nelojalna je konkurencija hotelima u Beogradu – oni nemaju pritisak reinvestiranja, nemaju

Harmonizacija sa EU zakonima

U HORES-u se pozivaju i na neophodno harmonizovanje zakona Srbije sa zakonima EU, odnosno na primenu direktive Saveta ministara EU o zajedničkom sistemu PDV-a iz 2006. godine (amandmani doneti 2009), po kojoj (članak 98) “zemlja članica može primeniti jednu ili dve redukovane stope PDV-a”. U Aneksu III iste direktive, u listi roba i usluga na koje se može primeniti niža stopa, eksplicitno se navodi “smeštaj u hotelima ili sličnim institucijama, uključujući i obezbeđivanje smeštaja za odmor i izdavanje prostora za kampovanje i kamp-prikolice”.

kasa

NEODRŽIVO POVEĆANJE PDV-a:

Tomislav Momirović, predsednik skupštine HORES-a

fotografije: A. Andić

pritisak povraćaja novca. To je nešto što potpuno ruiniira tržište", kaže Momirović. Po njemu, kompromisno rešenje bilo bi da se PDV za hotelske usluge poveća na 10 odsto, a da država izađe iz hotelskog biznisa. "Povećanje PDV-a će obezvređiti sve hotele u Srbiji – ko će ulagati pod uslovima kada imate najveći PDV? Za ogroman broj hotela, pre svega u manjim mestima, gde cene noćenja ne dostižu ni 2000 dinara, vrlo verovatno će, u velikoj većini, investicije stati. Zašto bi neko investirao u zemlju koja ima najveći porez u Evropi i ubedljivo najveći u regionu?", zaključuje Momirović.

Tim povodom, pre nekoliko dana za beležena je izjava poslanika Socijaldemokratske partije Vladimira Marinkovića, člana Skupštinskog odbora za finansije, republički budžet i kontrolu trošenja, da, kada je reč o predlogu Vlade za povećanje PDV-a, "Odbor neće biti protočni bojler za odluke Vlade". Ovaj predlog bi u Skupštinu, po njegovoj proceni, trebalo da dođe za desetak dana, a Marinković za "Vreme" kaže da je "i kao član Odbora i kao ekonomista i kao privrednik" protiv ove mere Vlade. "To će potpuno ugušiti hotelsku industriju. Čista ekonomska stvar – tražnja za hotelskim uslugama je elastična. Ako povećate PDV za 12 odsto, vama će pad tražnje biti nekih 9-10 odsto. Kada je reč o hotelima u Beogradu, oni bi nekako preživeli, mada nije suština da oni

preživljavaju, ali kada je reč o ostatku Srbije, gde hotelijerstvo treba da se razvija, mnogi hoteli bi bili zatvoreni, a prihodni efekti na budžet ne bi bili pozitivni, već negativni za nekoliko miliona evra, i to ekonomske analize jasno pokazuju. Kao ekonomista, mislim da bi bilo prihvatljivo da se eventualno taj PDV poveća sa 8 na 10 odsto. To hotelska industrija ne bi mnogo osetila, a pošto je to specifična industrija koja je veliki ekonomski multiplikator, vezana je za više drugih industrija – prerađivačku, građevinsku, prehrambenu – to bi imalo efekta, i oni ne bi bili toliko ugroženi. Važno je i što je njihova naplata velika. Oni su potpuno likvidni – dođete u hotel i platite, nema tu nekih velikih potraživanja. Samo je suština priče da im napravite ambijent da oni rade, jer najgore što može da vam se desi jeste da imate poluprazne i prazne hotele. Prosečna naplata kada je reč o hotelskim uslugama je 99 odsto. A to jasno govori da ta naplata dovodi do toga da oni redovno plaćaju svoje obaveze prema državi, dakle, da mogu kvalitetno da pune budžet. Ali, naravno, ako im ne obezbedite dobar ambijent, ako im povećavate poreze i smanjujete tražnju, doći će do toga da oni budu poluprazni, a u hotelskoj industriji su ogromni fiksni troškovi, oni će ih jedva pokrivati, neće imati profit, imaće slabe prihode, a to će imati negativan efekat na budžet. Zamislite hotelijere koji su pravili strateške planove na pet godina – domaći hotelijeri, mali, porodični hoteli, koji su svoje prihode, kredite, otplate planirali na pet godina. I možete zamisliti sada da tom preduzetniku koji je sve što je imao uložio, zadužio se kod banke, odjednom, u jednom danu podignete PDV za 150 odsto. I onda, naravno, to ima negativne efekte i na domaće i na strane investitore. Šta je sledeće? To znači da svaka vrsta poreza može u jednom trenutku, u skladu sa odlukom nekog u Ministarstvu finansija, ko nije ušao u fabriku, ko nije ušao u firmu, da se poveća za 100 odsto, i to samo zato što on na toj poziciji vidi povećanje prihoda u budžetu", kaže Marinković.

S druge strane, Aleksandar Stevanović, savetnik ministra privrede, za "Vreme" kaže da se dobrim delom slaže sa analizom HORES-a, ali da se moraju uzeti u obzir "ukupna ekonomska politika i realnost". Na pitanje šta bi bio kompromis, Stevanović kaže: "Možete da PDV ostavite na 10 odsto, pošto to ne bi bio veliki gubitak za budžet, ali to onda može svako drugi da traži – može isto reći i IT sektor, kao i svi drugi. Mi kao Ministarstvo privrede uvek bismo voleli da imamo niže poreze, ali pitanje je šta je realnost. Tako da je poenta da HORES nema potrebe nas da ubeđuje, nego Ministarstvo finansija, jer ne donosimo mi odluke o visini PDV-a. Mi možemo reći da to neće doneti efekte kakvi se očekuju, jer su mnogi hoteli na granici sive ekonomije – oni koji bi se možda legalizovali, sada to neće da urade. Tu ne možete ni poreskom inspekcijom mnogo da uradite, jer postoji mnogo malih prekršilaca, a opet, u segmentu ovih jačih hotela, oni se pozicioniraju dosta lepo na svetskom tržištu, i imamo lep razvoj tog kongresnog turizma, i pitanje je da li će to povećanje dovesti do toga da taj rast prestane, da neke investicije kojima smo se nadali ne dođu, pošto stižu lanci u Beograd, Novi Sad, Niš... Mnogo je stvari koje to povećanje donosi a koje nisu dobre, i sad je pitanje da li sve te stvari kada se saberu bukvalno poništavaju pozitivne efekte. Jedino o čemu možemo razmišljati jeste da li se nešto tu na dugi rok može uraditi da bi se preživelo sa većim PDV-om. Recimo, turizam je defakto izvozna delatnost – pitanje je kako utvrditi koliki je taj izvoz, ali nema PDV-a na izvoz."

RADMILO MARKOVIĆ

PDV u regionu

Argument protiv povećanja PDV-a hotelijeri vide i u poređenju prosečne stope ovog poreza u EU i u zemljama okruženja, pošto bi i sa povećanjem PDV-a na 10 odsto Srbija, uz Hrvatsku, imala najveći porez u regionu. "Komparativna analiza stope PDV-a na smeštaj u EU pokazuje da je prosečna stopa u 28 članica iznosi 10,8 odsto, dok je poreska stopa u zemljama okruženja sledeća: Hrvatska 10 odsto, Crna Gora 7, Makedonija 5, Bugarska 6, Rumunija 9 odsto."

(Izvor: HORES, "Studija o efektima najavljene promene stope PDV-a na usluge smeštaja")

Intervju:

Heinz-Dieter Harbers, vođa projekta "Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji"

Kadrovi po meri tržišta

Mladi koji se odluče za trogodišnje školovanje, kada završe srednju stručnu školu mogu odmah da se zaposle. Takođe, ako pokažu želju i imaju sposobnosti, omogućeno im je da nastave školovanje i da se posle nekog vremena vrate na tržište rada, kao kadrovi koji će u rukama imati znanja i veštine koje poslodavci prepoznaju

Foto: A. Andić

Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ) izračunala je da je u 2012. godini svako treće od 52.000 slobodnih radnih mesta u njihovoj evidenciji bilo namenjeno kvalifikovanom (kv) i visokokvalifikovanom (vkv) radniku ili zanatliji. Na terenu se, međutim, ispostavlja da se takva radna mesta teško popunjavaju bez dodatne obuke i osposobljavanja. Postojeći zanatsko-tehnički profili u Srbiji pretrpani su teorijskim sadržajem, nedovoljno su usklađeni sa aktuelnim potrebama privrede i mladih i zbog toga su trenutno nedovoljno atraktivni kako za preduzeća tako i za potencijalne učenike. Sa druge strane, privreda, kojoj ti kadrovi trebaju i koja bi tokom školovanja mogla da im pruži praktično znanje i veštine,

premalo se uključuje u kreiranje i realizaciju srednjeg stručnog obrazovanja. Rezultat ovakvog stanja stvari je velika nezaposlenost mladih na jednoj i uvoz kv i vkv radnika na drugoj strani. "U Srbiji, očigledno, postoji nesrazmera između onoga što srednje stručne škole nude učenicima i onoga što tržište traži. Mnogi mladi ljudi ne žele da rade posao u plavom mantilu i da biraju takozvana 'radnička zanimanja'. Imam utisak da je to vezano za iskustva iz prošlosti i za činjenicu da akademske institucije donose veće društveno priznanje i veći ugled. Većina mladih bira da nakon osnovne škole upiše gimnaziju, posle čega nemaju problema da upišu neki fakultet. Drugu grupu čine oni koji biraju četvorogodišnje obrazovanje u srednjim

stručnim školama. Iako tamo stiču obrazovanje i stručne kompetencije, činjenica je da po obrazovnom profilu nisu konkurentni sa učenicima koji završavaju gimnaziju, dok istovremeno veštine i stručne sposobnosti koje steknu nisu dovoljni da pokriju potrebe privrede, a te potrebe su velike. Rezultat toga je da stopa nezaposlenosti u kategoriji mladih od 15 do 24 godine, iznosi 49,7 odsto. To je ozbiljan društveni problem", kaže za "Vreme" Heinz-Dieter Harbers, vođa projekta "Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji". Peta faza ovog projekta, koja ima zadatak da obezbedi preduslove za kooperativno obrazovanje u zanatsko-tehničkim profilima, zasnovano na potrebama tržišta, počela je sa implementacijom u aprilu

ove godine. Vlada Savezne Republike Nemačke i nemačko Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj, koje je u njega uložilo 2,4 miliona evra i koje posredstvom Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju (GIZ) realizuje ovu bilateralnu saradnju, uspostavljenu na zahtev Vlade Republike Srbije, aktivno je u oblasti za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja još od 2002. godine. I dok je u protekloj deceniji fokus bio na unapređenju ekonomskih zanimanja, sada je pomeren na zanatsko-tehničku oblast, jer je procenjeno da upravo taj kadar u velikoj meri utiče na značajan udeo u bruto domaćem proizvodu (BDP). Cilj ovog projekta je da se, zahvaljujući razvijanju sveobuhvatnih stručnih kompetencija, dođe do boljih izgleda za zapošljavanje svršenih učenika zanatsko-tehničkih profila, čime bi se doprinelo povećanju konkurentnosti i razvijanju sektora privrede sa potencijalom rasta i zapošljavanja mladih.

“VREME”: Projekat je u ovom trenutku fokusiran na unapređivanje perspektive za tri zanimanja – elektroinstalatera, zavarivača i industrijskog mehaničara. Zašto su baš ovi profili u vašem fokusu?

HEINZ-DIETER HARBERS: U bilateralnim pregovorima između vlada Srbije i Savezne Republike Nemačke izražena je potreba da se završi dosadašnja podrška ekonomskim i da se pređe na zanatsko-tehnička zanimanja. Na samom početku projekta na radionici za planiranje okupili smo sve bitne partnere za ovu temu: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Srbije, Nacionalnu službu za zapošljavanje, Privrednu komoru i relevantne institucije koje se bave obrazovanjem, među kojima je i Zavod za unapređenje vaspitanja i obrazovanja. U saradnji s njima, napravili smo dužu listu zanimanja koja mladima donose perspektivu. Nakon toga istražili smo kakva je situacija na tržištu rada. Pregledali smo podatke i sproveli opsežna istraživanja tako što smo išli u regione u kojima posluju velika preduzeća da bismo saznali koja su zanimanja tim firmama potrebna. Imali smo i kontakte sa stranim firmama koje već imaju utemeljenu praksu primanja učenika na obuku i tako smo došli do ove liste zanimanja. Kao posebno deficitarn istakao

se profil zavarivača. Ispostavilo se da danas u Srbiji nema dovoljno kvalifikovanih zavarivača. Ovde rade zavarivači iz Kine, a to je prosto neverovatno. Pored modernizacije profila zavarivača i elektroinstalater, posredstvom ovog projekta, uvešćemo i jedan nov obrazovni profil, a to je industrijski mehaničar. Reč je o profilu koji je neophodan svuda gde ima industrijske proizvodnje.

Koliko su ovi profili trenutno popularni među mladima?

Nažalost, malo. U Srbiji je dominantan princip takozvane “akademizacije”. Mladi se, pod uticajem roditelja i prijatelja, naj-

■ Mladima se mora jasno reći da trogodišnje školovanje jeste alternativa i da sa tako završenom školom mogu da zarađuju pristojne plate

češće opredeljuju za gimnazije kako bi dobili na vremenu da odluče kako će dalje nastaviti da se školuju i kako bi imali šansu da nakon toga upišu i fakultet, koji bi im doneo dobar posao i veći ugled u društvu. Praksa, međutim, pokazuje da je uprkos visokom obrazovanju sve teže naći dobro plaćen posao. Sa druge strane, privreda je suočena sa nedostatkom obučanih kadrova, primorana je da uvozi radnike, ili jednostavno gubi trku u konkurentnosti, što utiče na BDP i standard cele zemlje. Imam utisak da mladi (kao i njihovi roditelji) nemaju dovoljno informacija o benefitima koje zanatsko-tehničke profesije mogu da donesu, ali da pre svega nemaju jasnu sliku o tome da ova zanimanja više nisu teška i “prljava” kao što su bila ranije. Sve više radionica zadovoljava higijenske uslove kakvi se mogu naći u laboratorijama. Tehnologija je prilično unapređovala i danas postoje mašine za zavarivanje na kojima bez ikakvih komplikacija učenici mogu da steknu znanja koja im mogu doneti sigurnu budućnost.

Mladima se mora jasno reći da trogodišnje školovanje jeste alternativa i da sa tako završenom školom mogu da zarađuju novac, i to pristojne plate. Dobar zavarivač van Evrope zarađuje mesečno između 2000 i 3000 evra bruto. Ako je spreman da uđe u sektor naftne industrije, onda govorimo o plati od 4000 do 5000 evra. Ako želi dalje da se usavršava, na primer, za podvodno zavarivanje, mesečna plata mu može biti 8000 ili čak 10.000 evra. To mora da se kaže roditeljima i mladima na transparentan način. Kod mladih je, takođe, dominantno razmišljanje o odlasku na rad u inostranstvo, a moj utisak nakon razgovora sa privrednim preduzećima je da su spremni da adekvatno plate radnika ako je on dobro obučen, ne bi li ga zadržali u zemlji. Uprkos svim ovim mogućnostima, samo jedna ili dve škole u Srbiji obrazuju mlade za ovo zanimanje. Odlazak mladih radnika je gubitak za privredu, a to nas dovodi do zaključka da mora da se promeni ne samo način razmišljanja kod dece i u školama već i u privredi, gde bi oni trebalo da rade.

Kako poboljšati imidž zanatsko-tehničkih profila u Srbiji i na koji način se njihova predavanja, obrazovanje i zvanje koje mogu steći nakon škole mogu učiniti atraktivnijim?

Važno je, pre svega, istaći da, osim radnog mesta i pristojne plate, svako ko upiše ove trogodišnje profile, ako želi i shvati da ima potencijala da može da studira, uvek ima mogućnost da se dokvalifikuje, da završi i četvrti stepen obrazovanja i da se kasnije upiše na fakultet. Dakle, mladi koji se odluče za trogodišnje školovanje ne ostaju bez alternative. Kada završe srednju stručnu školu, mogu odmah da se zaposle, ali posle mogu da nastave i da studiraju i da se posle nekog vremena vrata na tržište rada, kao kadrovi koji će u rukama imati znanja i veštine koje poslodavci prepoznaju.

Na koji način je projekat “Reforma stručnog obrazovanja” angažovan u tom smislu?

Ovaj projekat zasnovan je na tome da neke suštinske elemente iz nemačkog dualnog sistema obrazovanja primenimo na pojedine modele u Srbiji. Jedan od tih elemenata je da mlada osoba koja prođe srednje stručno obrazovanje, dobije i ugovor o svom školovanju, kao

i izvesnu finansijsku nadoknadu za poslove koje obavlja pre ili tokom školovanja, a da istovremeno ima mogućnost da ide u školu i uči teorijske sadržaje. I ovde imamo pojedinačno dobre primere koje takođe želimo da promovišemo i da na širem nivou uvedemo još modela, tako što ćemo preduzeća motivisati da uđu u ovaj vid obrazovanja.

No, pre svega, moramo organizovati nastavu na moderniji način. Moramo da napravimo razmišljanje da bi škole trebalo da kupuju mašine na kojima će obučavati učenike. Tehnologija danas brzo napreduje, te mašine obično zastare za par godina i to je trka koju škole nikako ne mogu da dobiju. Predlažemo i radimo na tome da se praktična obuka radi u preduzećima. Istovremeno, ovde je prisutan fenomen da mnoge škole, a pre svega nastavnici tehničkih predmeta, imaju određenu dozu straha da se povežu sa privredom.

Istovremeno, cilj nam je da ti mladi dobiju sertifikat o školovanju koji bi trebalo da im da određenu sigurnost, kao i perspektivu da će posle završetka školovanja negde naći radno mesto, a ta završna provera stečenih veština mora da se radi u saradnji sa privredom. Cilj nam je da ta diploma i završni ispit budu validni i van granica Srbije. U mnogim zemljama Evrope traži se radna snaga za radna mesta koja ovde nisu raspoloživa. Ti mladi bi, dakle, imali mogućnost i da negde drugde nađu posao.

Prilikom kreiranja i sprovođenja ovog, kooperativnog modela obrazovanja, projekat će inicirati i moderirati dijalog između relevantnih interesnih strana pod vođstvom projektnog partnera – Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Zajednički će biti definisane uloge i zaduženja, a biće sklopljeni i sporazumi o saradnji.

Ako se ovaj model obrazovanja prepozna kao dobar, biće lakše implementirati

Beogradu ćemo 26. i 27. novembra, organizovati konferenciju na kojoj ćemo okupiti i predstavnike izvršne vlasti i partnere iz obrazovnog i privrednog sektora, jer će upravo oni u budućnosti biti ključne institucije koje mogu nešto da promene. Plan je, između ostalog, da predstavnici privrednog sektora na konferenciji predstavljaju svoja nastavna i sredstva za obuku, jer nam je, kao što sam rekao, cilj da mladi u narednim godinama praktične veštine uče i kod njih. To ne bi bila samo praksa u užem smislu reči, oni moraju biti sastavni deo proizvodnog procesa, a škola bi trebalo samo da prenosi osnovno znanje. Budući da imamo sličnu situaciju i u drugim zemljama, ambicija nam je da u budućnosti organizujemo i regionalnu konferenciju na kojoj ćemo zajedno tražiti predloge rešenja.

Šta privredna preduzeća, konkretno, dobijaju učešćem u ovom programu?

Preduzeća će učešćem u procesu obuke učenika dobiti radnike koji im u potpunosti odgovaraju. To znači da će nakon što obuču tog radnika moći da zaposle najbolje sa prakse. Dok su na praksi, učenici obavljaju konkretne poslove u okviru tih preduzeća i kao aktivni učesnici proizvodnog procesa već na nivou druge godine mogu da donesu novac toj firmi. Ako se njihove veštine prepoznaju i ako kompanija reši da ih zaposli, ona istovremeno štedi i vreme i novac na obuci tih radnika. Mi sada imamo situaciju da, zbog deficita kvalifikovanih radnika, preduzeća moraju da uzimaju ljude sa tržišta rada koji ili nemaju nikakve veze sa tim zanimanjem ili su se za njega obučavali pre 20 godina. Tehnologija napreduje i njihovo znanje ne može odmah odgovoriti na nove izazove. Preduzeća, dakle, moraju da ulože i vreme i novac da ih obuču. Međutim, ako dobiju učenika koga mogu da oblikuju po svojim potrebama, preduzeća sve te troškove minimiziraju, a istovremeno već u procesu učenja taj učenik može da privređuje. To je jako bitno i to je još jedan od elemenata ovog modela koji bi trebalo posebno naglasiti. Pre izvesnog vremena imao sam sastanak sa predstavnicima Privredne komore i mogao sam da konstatujem da sva uspešna preduzeća u Srbiji podržavaju koncept trogodišnjeg obrazovanja sa akcentom na praktičnu obuku van škola,

■ Moramo da se pobrinemo da učenici provedu više vremena u preduzećima, da se prva godina, pre svega, bavi teorijom i opšteobrazovnim predmetima, dok bi u drugoj i trećoj godini akcenat trebalo da se stavi na obuku u preduzećima

Ovaj projekat teži ka tome da škole i profile koje u budućnosti želimo da podržimo približi privredi, da ih podstakne da učestvuju u ovom procesu i da budu informisani o sadržajima koji se praktično odvijaju u preduzećima. Kada govorimo o trogodišnjim profilima, takođe moramo da se pobrinemo da učenici provedu više vremena u preduzećima, da se prva godina, pre svega, bavi teorijom i opšteobrazovnim predmetima, dok bi u drugoj i trećoj godini akcenat trebalo da se stavi na obuku u preduzećima.

U ovom trenutku sistem je tako uspostavljen da učenici tri do četiri dana provode u školi, a jedan do dva u privredi. Mi pokušavamo da stvorimo uslove da provode više vremena u preduzeću. Na primer, dva dana u školi a tri u preduzeću ili da iniciramo blok nastavu – da učenici svake godine provedu, na primer, šest meseci u školi, a tri u preduzeću. To bi i te kako uticalo na njihovu praksu.

ga i u ostale profile i postaće sam po sebi jak argument zašto bi to trebalo da postane standardni deo sistema, regulisan možda i zakonom.

Početak školovanja u odabranim novim kooperativnim obrazovnim profilima u školama učesnicama predviđen je za školsku 2014/2015. godinu. Ove škole će biti izabrane na osnovu kriterijuma koje će zajednički definisati GIZ i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, kao predstavnici relevantnih interesnih strana.

Koje su to interesne strane, osim škola, učenika i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja?

Kada govorimo o partnerima iz sektora izvršne vlasti, pored Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja, važnu ulogu u ovom procesu igraju i Ministarstvo rada i socijalne politike i Ministarstvo omladine i sporta. Drugi važan partner su privredna preduzeća. U

a mnoga domaća i strana preduzeća koja posluju na teritoriji Srbije izrazila su i načelnu spremnost da učestvuju u kooperativnom modelu obrazovanja. Jedan od prvih koraka je implementacija kooperativnog obrazovnog profila industrijski mehaničar, u saradnji između preduzeća BOSCH, škole u Pećincima i GIZ-a.

budućnosti, moraju sprovesti. Nemamo ambiciju da počinjemo stvari od nule ili da bukvalno kopiramo modele koji su dali rezultate u drugim zemljama. Smatram da tuđa dobra iskustva treba prilagoditi aktuelnim potrebama i uslovima i da samo tako možemo naći najbolju moguću formulu.

škola i nastavnika koji su prepoznali benefite kooperativnog modela obrazovanja i krenuli tim novim putem. Uz njihovu i podršku preduzeća imamo više prostora da i donosiocima odluka upoznamo sa modelom koji predlažemo, jer ne možemo ništa da promenimo ako se donosioci odluka čvrsto drže postojećeg sistema. Ne-

ZNANJE NA LICU MESTA: Dva dana u školi, tri na praksi

Ovaj primer, kao i načelno izražena spremnost svih zainteresovanih strana da doprinesu implementaciji kooperativnog modela obrazovanja, svakako daju vetar u leđa projektu "Reforme stručnog obrazovanja". Pa ipak, predviđeno je da projekat traje do septembra 2015. godine. Da li je to realno dovoljno dug period da ovako zahtevan proces da rezultate?

Zbog vremena koje imamo na raspolaganju svesni smo da ne možemo da reformišemo ceo sistem, ali važno je da različitim primerima stavimo do znanja da su promene neophodne i da se, zarad bolje

Velika podrška u celom procesu nam je Projekat profesionalne orijentacije u osnovnim i srednjim školama, koji se takođe sprovodi i implementira posredstvom GIZ-a. Važno je da mladi još u ranom uzrastu dobiju informacije koje će im pomoći da odaberu zanimanje od koga će imati lepu i sigurnu budućnost. Iskustva tog projekta iskoristićemo i naredne godine da bismo sasvim ciljano u regionima u kojima ćemo podržati nove profile preneli informacije i pomogli roditeljima i deci da se upisuju u trogodišnje profile.

Sa druge strane, moram jasno da istaknem da ima puno angažovanih direktora

davno smo imali priliku da partnerima iz izvršne vlasti pokažemo te drugačije pristupe u srednjem stručnom obrazovanju van Evrope. Mislim da su metode koje se mogu sprovoditi u toj oblasti ostavile dobar utisak na njih.

Kada sve to uzmemo u obzir, ovaj projekat ima perspektivu. Nadam se da će u okviru bilateralnih pregovora između vlada Srbije i Nemačke taj rok trajanja projekta biti produžen, kako bismo mogli da pričamo ne samo o njegovom uspostavljanju već i o održivosti. Ja sam, po tom pitanju, optimista.

JASMINA LAZIĆ

Dodatak "Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji" podržala je Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. GIZ je javno preduzeće Vlade Savezne Republike Nemačke, koje u ime nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) podržava Srbiju kroz mnogobrojne bilateralne i regionalne projekte. GIZ je aktivan u 130 zemalja sveta, a pored nemačke vlade radi i za druge aktere kao što su, na primer, Evropska unija, Ujedinjene nacije i Svetska banka.

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ALHEMIJA BALKANA

BOSNA I HERCEGOVINA

**ČETVRTKOM U 21:30
NA AL JAZEERI BALKANS**

ALHEMIJA BALKANA: BOSNA I HERCEGOVINA

**ALJAZEERA
BALKANS**

U dokumentarnom serijalu od 14 polučasovnih epizoda, Goran Milić nas vodi kroz današnju Bosnu i Hercegovinu. Za razliku od većine sličnih emisija koje se dotiču političke, ekonomske, socijalne, kulturne i sportske tematike, u ovom serijalu ne govore političari, „službeni intelektualci“ i dežurni analitičari bosanskohercegovačke zbilje:

„Smatrao sam da su njihova gledišta dobro poznata, permanentno ih emitiraju TV postaje u BiH, njih 45, a tko ih propusti na ekranu, ne može ih izbjeći u novinama, na radiopostajama ili portalima“ – kaže Goran Milić, koji je osim emisija o BiH, već snimio i nastavak ovog serijala u Crnoj Gori. „Poštovao sam princip Al Jazeera – dajte glas onima bez glasa i pružio priliku muškarcima i ženama koji stvaraju za sebe i druge, koji pune državni proračun, a malo od njega uzimaju. Takvi za sada nisu većina u BiH, ali ih ima sve više i na njima je budućnost ove zemlje. U kazivanjima tih ljudi nema nacionalizma, šovinizma, ksenofobije. Oni govore drugim rječnikom i razbijaju stereotipe o Bosni i Hercegovini.“

Al Jazeera Balkans će od 14. novembra ove godine, svakog četvrtka, u 21:30 premijerno emitovati ovaj serijal.

PROGRAM AL JAZEERE BALKANS MOŽETE PRATITI KOD SVIH VODEĆIH KABLOVSKIH I SATELITSKIH OPERATERA U SRBIJI (SBB, TELEKOM SRBIJE, KOPERNIKUS, IKOM, RADIJUS VEKTOR ITD.).

Sabrana nedela II

Propalište br. 5: **Radio-drama ili dokumentarni film gde različiti akteri ponavljaju istovetnu frazu koja ih je opčinila, a sa kojom su se srodili kao da je plod njihovog vlastitog duha i jezika** Ko nije čuo ovo od reči do reči: "Uzeli su nam Kosovo, sad će da ode Vojvodina, pa Sandžak, svešćemo se na Beogradski pašaluk!" E, voleo bih da imam film u kome će moja braća u Hristu (ipak je to muška izjava) samo to govoriti, rodoljupci različitog uzrasta, iz različitih sredina i u svakovrsnim okolnostima: u taksiju, na slavi, u kafani, vozu,

ju u znak otadžbinske blagodarnosti Humanitarni rad na opravci vile Titove udovice bacio je u zasenak ranog Rasima koji se bio prihvatio nemoguće misije, da lavira i takoreći levitira između domaće javnosti, bolećive prema ratnim zločincima poteklim iz naroda najstarijeg, i američko-evropskog establišmenta radog da se potonjima sudi u Hagu; okružena raznim vestima u kojima se nešto zaista tvrdilo ili poricalo, rasimovština je nekako i prolazila, meni je kad bih naišao na Rasimove reči bilo kao kad avion propada pa opet uhvati

Kad im mine mladost, a za njom mic po mic i sredovečnost, počinju se ljudi suočavati sa onim što su postigli, kod mene i to ide naopako: radim na katalogu mojih propalih ideja

u Poštanskoj štedionici, u domu zdravlja i sl. Bih li dobio kolaž različitih intonacija i izvedbi, ili bi zaprepašćujuće bilo to što se naučena mudrolija ponavlja u gotovo istovetnom glumačkom maniru? Verujem da bi sledbenici oponašali koliko god bi mogli ton kojim je njihov prauzor (čije su ime potisnuli, jer polažu i sami pravo na to naučno predskazanje) to svojevremeno kazao, pa opet, neki bi govornici bili trezni, drugi ne, neki bi bili falš-dešperatni, neki bi bili uvređeni i ljutiti, treći bi se gorko osmehivali kao da su im još sveže patnje iz Beogradskog pašaluka.

Propalište br. 6: **Rečnik najdosadnijih, najotrcanijih misli, tema, aksioma i uzrečica, dobro, to je već uradio Flober, ali za svoje naravno vreme; kad bi mi ministarstvo kulture dalo stipendiju, kao ovu što traže pisci, da jedno godinu dana radim savesno na tome verujem kapitalnom delu, u svakom slučaju na jednoj od retkih korisnih stvari koje bih ja ostavio cenj. zajednici** a) jesu li Crnogorci Srbi? b) je li Njegoš Srbin? c) je li Tito dvaput sahranjen? d) je li Josip Broz zaista iz Kumrovca, ili nam je podmetnut, mati mu Poljakinja, otac Kašub, a rođeni stric mu Litvanac? e) Šekspir nije napisao nijedno svoje delo, bio je propalica koja se kitila tuđim perjem, a po nekim izvorima nije bio ni to, nije ni postojao; f) bez Kralja ne Valja; g) eh, da nam je bilo više ljudi kao što su knez Pavle i Nedić, ne bi niko poginuo ni na frontu, niti bio streljan, obešen i sl. h) ja i moji unuci ispaštamo što je Gavrilu Principu naspelo da ubije prestolonaslednika, h) prvi gerilac u porobljenoj Evropi, a ni grob mu se ne zna.

Propalište br. 7: **Rasimovski jezički i logički kalamburi i vratolomije dok je po službenoj dužnosti karijeriste objašnjavao kako se za ratnim zločincima traga tako da ovi ne budu nađeni, jer se vrhovnome poglavaru, kad već nije mogao da ih javno zaštititi, blagosilja i odlikuje, činilo najelegantnijim da se lokalni junaci, neshvaćeni od tuđina, dobrotvorno predaju pošto prethodno prime pokoj u oktavi-**

neku vrstu podloge, ali bih da njegove izjave izvučem same na čistac, da vidim kakva to knjiga bila, da li bih se osetio kao pri bandži-skoku, kao kad bi avion nastavio da propada i propada, *dosta o njemu*, što reče Vuk o Slobi (što je bilo u špi-ci Dnevnika Radija B92: *i previše je pažnje dobio*); i samome Rasimu, čoveku godine, dosta je mene, potužio se u preljubaznom NIN-u na me, zaista, možda ga odveć često pominjem? Štrecnuo sam se malko kad sam bacajući ovlašni pogled na novinske naslove u kiosku pročitao – Rasimski okrug. A pisalo je lepo: Rasinski.

Propalište br. 5: **Presretnuti razgovori između direktora javnog preduzeća i poslanika pisane reči gde se potonjem nudi odličan honorar i puna umetnička sloboda:** a) kad god sam se u avionu, bespomoćan, mašio "JAT-ove revije" pao sam u smrtni greh zavisti: luksuzna hartija i slike kao u "Nacionalnoj geografiji" govorile su mi da se i sa honorarom za priče verovatno nije škrtarilo, čoveče, kako mene nikad nije pozvao niko iz JAT-a, daj nam neku priču, nešto duhovito, vedro, da putnici odagnaju i strah i da opet dolete kod nas, bićeš zadovoljan honorarom... Ali, čekaj, zar je za kolumne koje sam ja dosad pisao bio konkurs, nije, tako i ovde, samo što ja poznajem novinare, a neko je dobar sa članom upravnog odbora. Pa opet, voleo bih da znam je li pripovedač možda ipak načinio prvi korak, je li navratio u redakciju pa mu je rečeno: "Super što si svratio, sam Bog poslao, treba nam za naredni broj osam hiljada karaktera, nešto u tvom stilu, znaš i sam šta bi prosečni putnik voleo." Ako je bio pasivan, pa ga se neko iz čista mira setio i pozvao ga, onda i za mene ima nade. b) kad smo već kod mog istrajnog nerazumevanja tržišta, toga temelja i takoreći oltara naše kapitalističke zbilje, odakle "Slagalici" tolike knjige koje svakodnevno poklanja poraženima? Pa izdavač to poklanja, ama ne znam plaća li on RTS-u za tu veliku reklamu: bih li ja moju knjigu *Ustanite, ovo je Internacionala* mogao da poklonim učesniku kao poraženi poraženome?

Književnost: **Pola stoleća Generala mrtve vojske**

KOLEVKA I GROBNICE

Ismail Kadare (rođen 1936. godine u Đirokastri, na jugu Albanije) verovatno je najvažniji savremeni živući balkanski pisac. Pre tačno pedeset godina, Kadare je objavio *General mrtve vojske*, svoj najčuveniji roman. Posle ove knjige, u proteklih pola veka, Kadare je ispisao čitav niz romana koji ga s pravom smeštaju rame uz rame Ivi Andriću i Nikosu Kazancakisu, na vrhuncima književnosti Balkana, sveta tri civilizacije, tri kulture, tri jezika, sveta na ničijoj zemlji između smrti i života, sveta u kojem trudne udovice nisu Hercenova metafora, nego stvarne sudbine

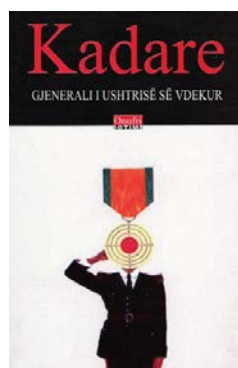
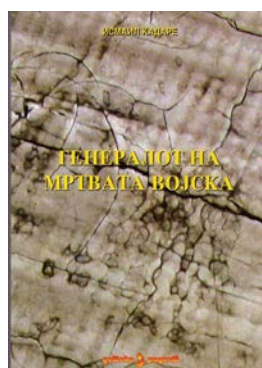
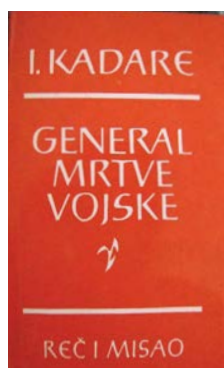

foto: Reuters

I ma kod Borhesa onaj sugestivan esej o sramežljivosti istorije čija je glavna teza da se ključni istorijski događaji ne mogu prepoznati u vrijeme dok se dešavaju, nego tek naknadno, jer istorija, naime, nije novinarstvo, nego je mnogo stidljivija. Na tragu te teze mi je pala na pamet mogućnost datiranja godine u kojoj je Srbija

zapravo suštinski izgubila Kosovo, a koja se ne uklapa u uobičajene publicističke stereotipe, pa ticali se oni godine ukidanja autonomije, godine NATO bombardovanja SR Jugoslavija ili godine u kojoj je Priština formalno proglasila nezavisnost. Godina koju imam na umu je 1997; to je godina u kojoj je niška Prosveta objavila *Crnu godinu*, roman

Ismaila Kadarea, koji je preveo Vilotije Ristić – sa francuskog jezika! (Albanski original je na francuski preveo onodobni stalni Kadareov prevodilac na ovaj jezik Jusuf Vroni, a onda je Ristić francuski prevod preveo na srpski.) Da se razumijemo, Kadare jest jedan od pisaca koji prevode svojih knjiga na neki "veći" jezik na neki način autorizuje i dopušta

Ismail Kadare

prevodiocima na treće jezike da baš taj konkretan prevod koriste kao "posrednika". To je kod Kadareovih prevoda na francuski. Valjda i svi Kadareovi prevodi na engleski nisu zapravo prevodi sa albanskog originala, nego sa francuskog prevoda, a Kadareova reputacija u Engleskoj i Americi je vrhunaska (on je čak i prvi dobitnik međunarodnog Bukera). Samo što ovdje slučaj Srbije i srpskog jezika nije ni u kojem slučaju usporediv sa zemljama u kojima se govori engleski. Te 1997. godine, Kosovo je dio Srbije i to niko u svijetu oficijelno ne osporava. U Srbiji u to vrijeme živi možda i petina stanovništva kome je albanski maternji jezik. Uostalom, to je stanovništvo koncentrisano u pokrajini koja od Niša nije udaljena ni stotinu kilometara. I ispada da makar izdavač imao hvalevrijednu želju da objavi sjajan roman jednog od

vodećih evropskih i svjetskih pisaca, s jedne strane, niti ima Albanca koji zna srpski, a koji želi da prevodi najvažnijeg savremenog albanskog pisca za srpskog izdavača, niti ima Srbina koji bi bio književni prevodilac sa albanskog.

TRI TEMPERAMENTA

U SFR Jugoslaviji, naravno, nije bilo tako. *Generala mrtve vojske* je 1968. godine preveo Esad Mekuli, *Tvrđavu* je 1977. preveo Vehap Šita, isti prevodilac je dvije godine kasnije preveo i *Hroniku na kamenu*, dok *Palatu snova* 1991. prevodi Škeljzen Malići. Prve dvije pomenute knjige objavili su izdavači iz Srbije, a dvije potonje sarajevske izdavačke kuće. Interesantno je, međutim, da je deset godina nakon Mekulijevog prevoda *General mrtve vojske*, u izdanju riječkog Otokara Keršovanija, objavljen drugi prevod

iste knjige, pod naslovom *General mrtve armije*. Mada bi prosječan zagovornik teze da su srpski i hrvatski dva različita jezika, riječ *vojska* vjerovatno smatrao hrvatskom, a *armija* srpskom, kod Kadareja je, eto, ispalo obratno, vjerovatno zbog želje hrvatskog prevodioca i izdavača da se već i u naslovu vidi razlika, a nakon što je "vojska" već bila zauzeta. Važnije je ovdje, međutim, da navedeni hrvatski prevod (Đure Plemenčića) nije sa albanskog, nego sa – francuskog. Interesantno je da i slovenački prevod najslavnijeg Kadareovog romana *General mrtve armade* (Jakoba Emeršića) iz 1976. godine biva preveden sa francuskog. Godinu dana ranije, međutim, na makedonski jezik *Генералот на мртвата војска* biva preveden, kako je i red, sa albanskog (prevodilac je Adem Gajtani). Ima, čini mi se, mnogo čega indikativnog u ovim

podacima, čak i u hronologiji Kadareovih prevoda (prvo Srbija, pa Makedonija, pa Slovenija, pa Hrvatska), a naročito u činjenici da ga se u Srbiji i Makedoniji onomad prevodi sa albanskog, a u Hrvatskoj i Sloveniji sa francuskog jezika. U knjizi Enesa Čengića *S Krležom iz dana u dan*, dnevnička bilješka od 3. februara 1978. otkriva nam da je Čengić pitao Krležu je li pročitao *Generalu mrtve vojske*. Krleža koji je tih dana znao biti neugodno ciničan spram Tolstoja, Ujevića ili Čehova, odgovara da jest pročitao knjigu i dodaje: "Talentiran pisac, moderan roman i bit će jednako sa zanimanjem čitan u Rimu, kao i u Tokiju ili Londonu." (U digresiji – zanimljiva je podudarnost da je šest godina ranije, nakon što je publikovan francuski prevod *Generalu mrtve vojske*, Alen Boske objavio esej o ovom romanu u časopisu "Combat" u kome kaže: "Na granici tri temperamenta, Grčke koja mu daje svoje melodije, Albanije koja mu daje svoje jasne ciljeve i Crne Gore koja mu na granici daje svoju čudnu divljinu – Ismail Kadare je glas na koga treba računati... Osjećajući se dobro u Parizu, Peking ili Njujorku, on može da postane pisac svjetskog značaja." Zna se da je Krleža čitao "Combat". Da li je poslije šest godina Boskeova ilustracija univerzalnosti Kadareove proze kroz simboličko nabranje tri metropole: jedne staroevropske, jedne dalekoistočne i jedne anglosaksonske nesvjesno odjeknula kod Krleže, samo što je Pariz postao Rim, Peking – Tokio, a Njujork – London?)

DVE ZVERI

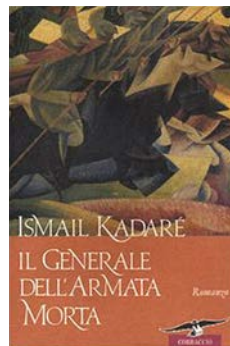
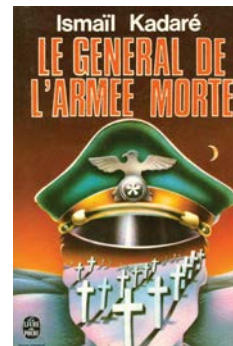
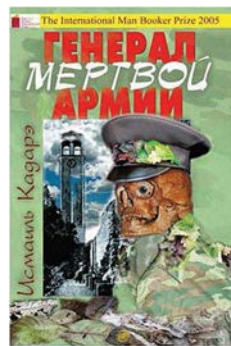
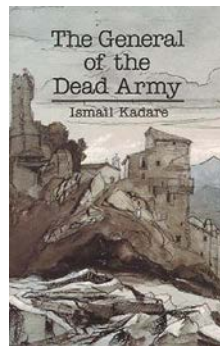
U Enver Hodžinoj Albaniji Kadare nikad nije bio pravi disident. Za razliku od pisaca koji su čamili po zatvorima, Kadare je uvijek bio ugledan član zajednice. Nije, međutim, da njegove knjige nisu bile dubinske subverzivne. Na izvjestan način, njegov položaj u socijalističkoj Albaniji mogao bi se usporediti sa položajem Andžeja Vajde u socijalističkoj Poljskoj ili čak sa položajem nekih "antirežimskih" režisera u današnjem Iranu. Pojednostavljeno govoreći, globalna slava i reputacija štitile su ga od preoštne odmazde. Književnu slavu Kadare stiće rano, već s dvadeset sedam godina, sa objavljivanjem romana *General mrtve vojske* 1963. Roman je to

koji počinje u tmurnom i melanholičnom tonu: General stiže u tuđu zemlju, u nepoznat grad, a pada kiša pomiješana sa snijegom. Generalova misija je tužna: treba u domovinu vratiti posmrtnu ostatke talijanskih vojnika poginulih za vrijeme Drugog svjetskog rata. Ono što slijedi je generalovo upoznavanje Albanije kroz potragu za grobnicama, kroz ekshumacije i identifikacije. Rijetko je koji pisac uspio pisati o ratu tako sugestivno kao Kadare u *Generalu mrtve vojske*, a riječ je o romanu čija se radnja događa godinama nakon rata. Rat je nako zaboravljen, no živi zapravo i pod kožom preživjelih i u kostima mrtvih. Sve zaudara na smrt, kao u Generalovoj posljednjoj opasci u romanu. Iako je roman i formalno i sadržajno iznevjeravao socrealističke kanone što je naročito vidljivo u Kadareovom *metafizičkom*

je zamisliti do li kao dvije zvijeri što su stalno u okršaju..." Kadare je studirao u Moskvi te u njegovom ranim radovima mnogi prepoznaju uticaje Gogolja i Bulgakova. Kasnije se u prikazima njegovih knjiga, naročito na Zapadu, javljaju i poređenja sa Hemingvejom, Kafkom te Orvelom. Nije, naravno, da u tim poređenjima nema i istine, ali su ona ipak suštinski pogrešna. Kadare je, naime, temeljno balkanski pisac.

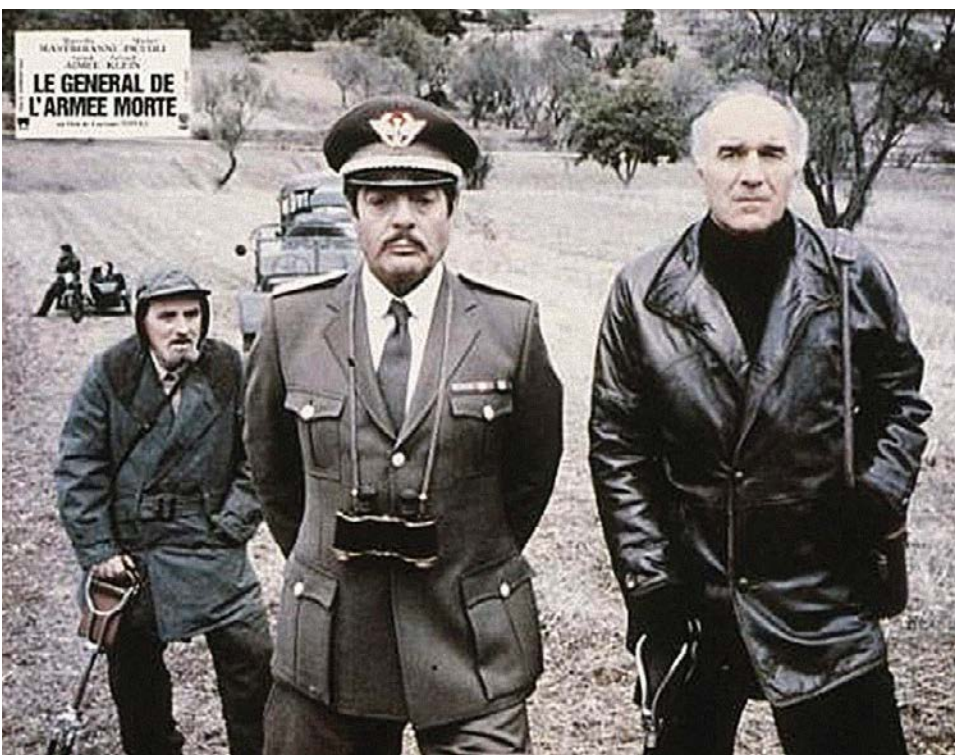
JEDAN BALKAN

Mada je sebe samosvjesno (ili megalomanski) znao prozvati "albanskim Homerom" Kadare je zapravo kao pisac najbližiji Ivi Andriću ili Nikosu Kazancakisu. Nije ova sličnost samo literarna. Sva trojica su imala i direktno političko iskustvo; Kazancakis je bio ministar bez portfelja u grčkoj vladi poslije Dru-

pesimizmu, crnoj viziji svijeta, pa čak i svojevrstoj opsesiji smrću, u onodobnoj Albaniji je čitan u ključu uzdizanja albanskog oslobodilačkog rata i pobjede nad fašizmom. Generalno je to bila Kadareova politička strategija: slijediti u pisanju, najšire gledajući, osnovnu liniju dopuštenog, a biti buntovnik u detalju; što bi cinici rekli – podrivati diktaturu iznutra. Jedan Kadareov autopoetički citat u tom je smislu naročito indikativan: "Drugačije nego što se često misli, tragična vremena, kada diktature podivljaju, odgovaraju književnosti. Diktatura i prava književnost mogu postojati samo u jednoj formi: kidišući danonoćno jedna protiv druge. Pisac je prirodni neprijatelj diktature. On se bori protiv nje svakog trenutka, i onda kada misli da spava. A to stoga što je to zapisano u njegovom genetskom kodu. Diktatura i prava književnost ne mogu se drugači-

gog svjetskog rata, Andrić je, znamo, bio službenik ministarstva spoljnih poslova i ambasador u Kraljevini Jugoslaviji, Kadare je bio poslanik u parlamentu socijalističke Albanije. Kod sve trojice takođe postoji i stav da je sve u životu podređeno djelu, ali i da, istovremeno, književnost nije najvažnija na svijetu. Drukčije kazano, a Andrićevim riječima, za njih književnost nikad nije puko puštanje mašte na volju i razvezivanje jezika, nego nešto što nikad nije izvan kruga neposrednog društvenog interesa. Stoga i nisu čudne silne kontroverze koje se lijepe za svu trojicu, od Kazancakisovih problema s crkvom, preko različitih "prozivanja" Andrića (od optužbi za islamofobiju i mržnju prema Albancima zbog doktorske disertacije, elaborata o albanskom pitanju i nekih interpretacija pojedinih književnih djela do zamjerki za tobože licemjerni "pakt s

Film *General mrtve vojske* Lućana Tovolija iz 1983, po Kadareovom romanu

komunistima" i pisanje prijedloga da se Titu dodijeli Nobelova nagrada za mir) do svakojakih etiketiranja Kadarea (poslušnik Envera Hodže, nacionalista itd.). I na Andrića i na Kadarea bi se, zapravo, mogla primijeniti rečenica koju je o Kazancakisu ispisala Milena Jovanović: "Moglo bi se reći da je u politici bio lojalan (državnim interesima), ali i dosledan (svojim principima), tačnije, njegove su političke aktivnosti bile 'iznuđene' njegovim rodoljubljem, koje je bilo inspirisano željom da pomogne, da ljudima bude dobro, bez ikakvog ličnog, njegovog interesa." Komparacija Andrića i Kadarea zaslužuje poseban tekst, ali vrijedi i ovdje podsjetiti da je, primjerice, Kadareov *Most na tri luka* nezamisliv bez *Na Drini ćuprije*. Osjećaju se odjeci Andrića i u drugim Kadareovim romanima o "turskom vaktu". Kao i Andrić, Kadare je više majstor kratkih i srednjih nego dugih pruga; njegov ključni žanr je kratki roman, gabarita *Proklete avlije*. (U *Travničkoj hronici* i *Na Drini ćupriji* Andrić ulančava kraće proze među kojima mnoge mogu funkcionisati i posve samostalno; esej Džejmsa Vuda o Kadareovom opusu nosi naslov *Hronike i fragmenti*, naslov pod kojim bi se sasvim komotno moglo pisati i o

Andrićevom opusu.) Kao i Andrić (ili uostalom Selimović), i Kadare je sklon pisati o savremenosti pod ruhom alegorije. Ipak, u novije vrijeme, posebno u noveli *Agamemnonova kćer*, romanu *Nasljednik* te u nekim kratkim pričama, Kadare piše o Albaniji pod Enverom Hodžom u drukčijem, dokumentarno-psihološkom registru. U kontekstu paralele Kazancakis-Andrić-Kadare, zgodno je citirati odlomak iz recentnog Kadareovog intervjua Branki Bogavac: "Na Balkanu koji se smanjio, danas, nakon samopovlačenja Slovenije i Hrvatske postoje tri naroda koji se još drže i koji su uistinu neizbežni: Grci, Albanci, Sloveni. To su tri civilizacije, tri kulture, tri jezika. Balkan se ne može zamisliti bez čoveka koji pripada njegovom balkanskom kontekstu. Potisnuti vekovima u ovu evropsku oblast, opstanak bilo koga od njih je uslovljen drugima. U složenim slučajevima, voljno ili nevoljno, primorani smo da se dogovaramo. Čini vam se mračnom ova vizija? Mislim da ono što smo preživeli u najnovije vreme, nije bilo ništa manje strašno. Da bismo se vratili jednoj viziji koja uliva više nade, mora se reći da je na Balkanu, ipak, kroz istoriju bila uspostavljena ravnoteža. Danas, u uslovima postoja-

nja Evropske unije, tutora koga smo svi prihvatili, ova ravnoteža je višestruko osigurana. Da se vratim na trojku balkanske ravnoteže: Grci, Sloveni, Albanci – verujem da se slažete sa mnom kada kažem da nijedan od ova tri naroda, ni iz jednog razloga i ni u kojoj okolnosti, ne može da se izdvoji iz problematičnog poluostrva. Sve je u tome da se ovo shvati." Iz naše perspektive, ljekovita je ova Kadareova percepcija: Grci, Albanci, Sloveni. I Srbe, i Bošnjake, i Makedonce, i Crnogorce, pa čak i Bugare, Kadare u balkanskom kontekstu vidi kao jedan narod, kao (južne) Slovene. Sa Grcima i Albancima, Sloveni dijele Balkan, kolijevku civilizacije. Lako je saglasiti se s Kadareom da su Grci, Sloveni i Albanci trojka balkanske ravnoteže, ali nije tako lako, barem iz današnje perspektive, jamca te ravnoteže vidjeti u tutorstvu Evropske unije. Vizija koja uliva više nade je vizija slobodnog Balkana, vizija u kojoj se balkanski narodu međusobno poznaju i pomažu. Simbol te vizije je prije Goran Bregović i pjesma koju *Bijelo dugme* pjeva na albanskom jeziku, nego prevođenje jednog od najboljih albanskih romana – sa francuskog jezika. Mračna vizija Balkana, vizija masovnih grobnica, vizija ekshumacija i identifikacija, vizija koju nam slika Kadare u *Generalu mrtve vojske*, vizija je koju gledamo i danas, dok se u Tomašici kod Prijedora nastavlja iskopavanje na lokaciji najveće masovne grobnice iz rata u Bosni i Hercegovini. Kadare je svoj roman objavio osamnaest godina poslije kraja Drugog svjetskog rata, osamnaest godina poslije kraja rata u Bosni i Hercegovini teško da postoji knjiga s koja sa snagom *Generala mrtve vojske* komemorira i taj rat. Scena iz Kadareovog romana, scena u kojoj starica priča Generalu o jednom od mrtvaca koje traži, čovjeku koji joj je ubio muža i silovao kćer, gotovo da bi se mogla preslikati u našu savremenost. Ismail Kadare je pisac balkanskog svijeta, našeg svijeta, svijeta na ničijoj zemlji između smrti i života, svijeta u kojem trudne udovice nisu Hercenova metafora, nego stvarne sudbine, oko kojih se isprepleću usmene legende, Sioranove maksime i epske umjetničke naracije nad kojim lebdi oreol antičkih tragedija.

MUHAREM BAZDULJ

Poezija crteža

“Ja volim da, možda malo neskromno, poredim karikaturu sa poezijom. Mislim da je način kreacije karikature vrlo sličan načinu kreacije pesme. Ima svoju logiku, svoj uzdignuti ritam, unutrašnju strukturu i zahteva izuzetnu preciznost”

U petak 13. decembra, u Galeriji Studentskog kulturnog centra u Beogradu, otvaranjem izložbe karikatura biće promovisana knjiga Dušana Petričića *Dijagnoza*, u kojoj su karikature koje je Petričić objavljivao u nedeljnoj “Politici” prethodnih pet godina. Ekspoziti izložbe će biti i Petričićeve ilustracije za nedavno objavljenu knjigu za decu *Vidovite priče* Ljubivoja Ršumovića. Obe je objavila Laguna.

Ove dve knjige predstavljaju dva osnovna pola Petričićeve karijere – karikaturu i ilustraciju knjiga za decu, a pomenuta izložba može se shvatiti i kao značajna objava povratka Dušana Petričića iz Kanade, u kojoj je živio poslednjih dva deset godina.

“VREME”: Da li vaš povratak u Beograd znači prekid saradnje sa kanadskim novinama, magazinima i izdavačima?

DUŠAN PETRIČIĆ:

Nastavio sam da sarađujem sa Kanadom pre svega preko ilustracija za knjige. To je posao koji me trenutno maksimalno ispunjava. Pravo da vam kažem, malo su me zamorile dnevne kanadske teme. Odatle sam mogao da radim karikaturu za naše novine, ali iz Beograda je teže pokrivati kanadske lokalne političke teme.

Da li zato što ne poznajete dovoljno dobro kanadsku političku i društvenu scenu, a našu poznajete pa možete da je komentarišete gde god da živite?

Znam ja i tamošnju scenu. Ali nezavisno od toga, kanadski, kao i američki štampani mediji doživljavaju ozbiljnu krizu koja traje već nekoliko godina – veliki “Toronto star”, za koji sam radio 20 godina, smanjio je redakciju sa 1500 na 500 ljudi. Pošto nisu smislili bolji način da opstanu, smanjuju format novina i otpuštaju ljude. Nikom nije stalo da pravi dobre novine. To se svuda u svetu događa, teme su uglavnom nesreće, katastrofe, ko je koga i zašto ubio. Ukratko, novine sve više izveštavaju, a sve manje komentarišu.

Znači, isto kao i ovde. Da li je *Dijagnoza* o tome? Šta je po vama naša dijagnoza?

Određio sam je u knjizi.

***Dijagnoza* je vaša druga knjiga za poslednjih godinu dana...**

Četvrta! Dve su objavljene ovde, a dve

u Kanadi. Obe su za decu. Prva se pojavila jesenas, mala knjiga o čiki sa šeširo – dobila je nagradu za slikovnicu za decu, a druga je nedavno objavljena. Smatram da je to jedna od tri najbolje knjige za decu koje sam ilustrirao. Kanađanka Ket Stinson je napi-

sala knjigu na osnovu stvarnog događaja: jednog dana je mladi violinista, velika zvezda Amerike Džoša Bel, odlučio da napravi štos: obično se obukao, uzeo je svoju Stradivarius violinu od 12 miliona dolara, otišao u stanicu metroa u Vašingtonu i krenuo da svira, između ostalog i *Ave Maria*. Za 45 minuta skupio je ne-

kih 30 dolara, a karte za njegove koncerte nisu ispod 150 dolara! Posle podne, na radiju je objavio da je uradio to što je uradio. Šta je pokazao? Da ako ljudima ne kažeš – ovo je Džoša Bel, ljudi neće obratiti pažnju na kvalitet. Kanadska autorica napisala je priču kako mama ujutro krene na posao, uzme dete za ruku da ga odvede u školu, ulazi u podzemnu železnicu, tamo svira neko, niko ne obraća pažnju pa ni mama, ali dete prepozna nešto lepo, i vuče mamu, ona ne haje. Ostavi ga u školi, on ceo dan misli na to. Uveče ga mama vodi istim putem, ali u podzemnoj železnici nema muzike, kod kuće, dok mama sprema večeru, na radiju se čuje vest o ve-

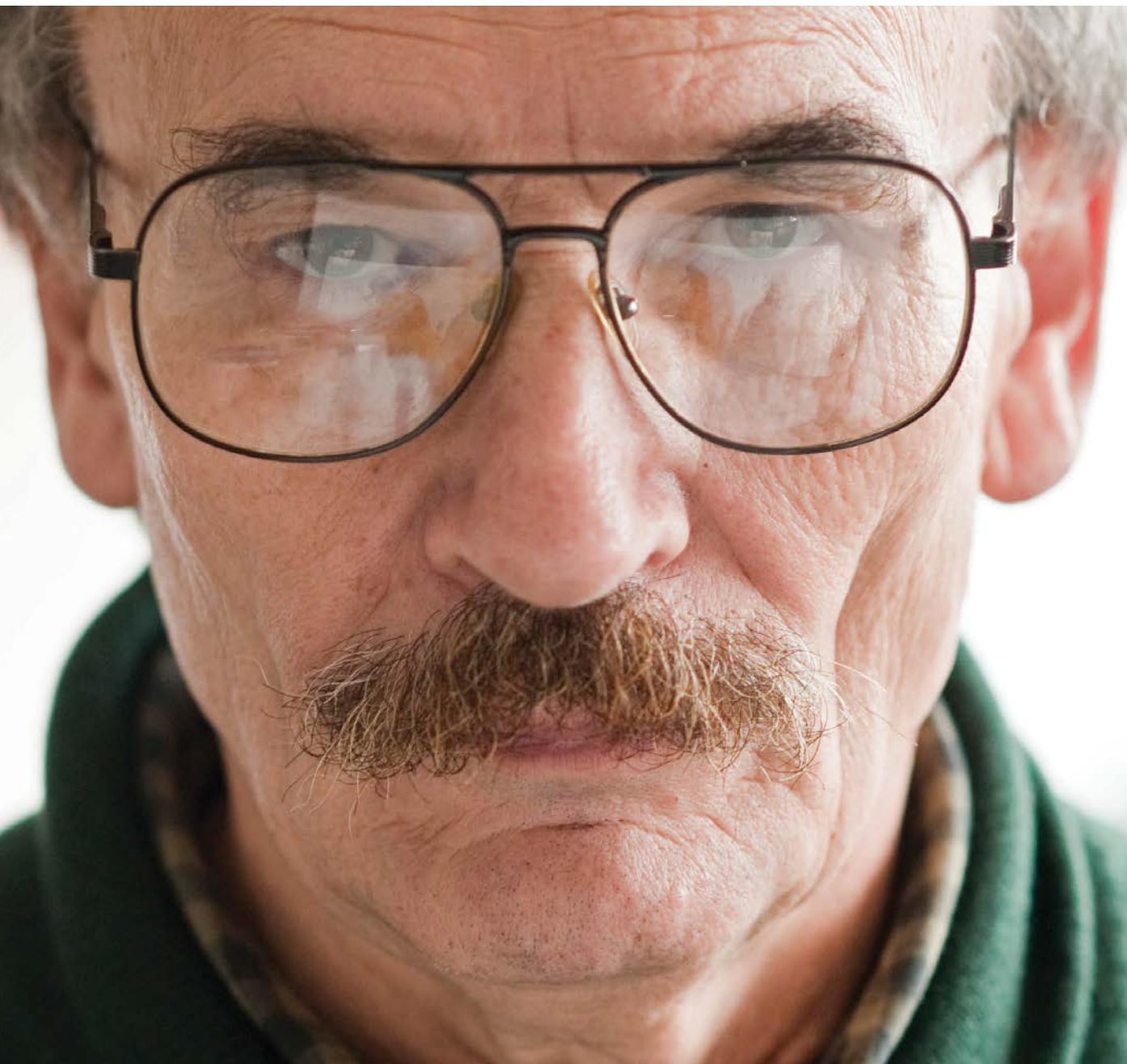

foto: A. Anđić

likom muzičaru koga niko nije prepoznao dok je svirao, klinac kaže: mama, mama, evo ono što sam ti rekao. Mama poslušaj šta pričaju na radiju, i shvati da je dete shvatilo ono što je ona, slušena svojim dnevnim jurnjavama, obavezama i neurozama propustila. To je prvi deo knjige. U drugom se nastavlja priča o Džošui Belu. Izdavač knjige se potrudio da Džošua dobije tekst knjige, oduševio se, i za knjigu napisao tekst o muzici, o lepoti. E, sad: tekst knjige je komplikovan za ilustrovanje zato što nisam hteo da crtam note i slične prepoznatljive grafičke simbole. Ilustrovao sam je pokušavajući da muziku transponujem u vizuelni medij,

pokušao sam da crtam kao da ja sviram violinu, pa postoje neki pokreti, neke deformacije na ljudima i predmetima koji bi trebalo da dočaraju zvuk violine... Knjiga je sjajno primljena i kod malih i velikih čitalaca i kritike.

Zašto ste se vratili u Beograd?

Odavno pričam da je pitanje odlazaka u emigraciju i povratka krajnje intimno pitanje, nema tu pravila. Nisam ja ni odlazio sa idejom da ću ostati zauvek. Kad odeš mlad, onda ima šanse da ćeš ostati. Kad odeš u mojim godinama, očigledno je da odlaziš zbog nekog jakog razloga. Stekli se uslovi, u meni su se stekli, da se posle 20 godina vratim, i vratio sam se.

Deca su mi ovde ili blizu, u Evropi, unuci su ovde, a i 20 godina u tuđem svetu, sa tuđom kulturom, previše je za godine koje ja imam. I treće, što smatram prirodnim i logičnim, hoću da svoju poslednju, najkraću fazu života završim tamo gde sam je počeo. To je prirodna odluka koja nema nikakve veze ni sa ekonomijom, ni sa politikom.

A kad ste 1993. godine odlazili iz zemlje?

Jasno je zašto sam otišao: zato što su bila burna, opasna vremena, a imam veliku porodicu, pa sam hteo da probam da napravim nešto što se zove sigurna kuća. Da ako zatreba, pomognem

porodici i prijateljima da imaju mesto gde da se sklone. Vrlo jednostavno! Te ekonomske ili profesionalne razloge, priču da ovde nema uslova da se živi i napreduje pa zato idem u beli svet, ja nisam imao. I pre toga sam putovao po belom svetu, ali ovde mi je bilo sasvim dobro. Jednostavno, dogodila su se opasna vremena – zato sam otišao.

Kažu da je najteže prilagoditi se drugoj sredini i postići da te sredi-na prihvati.

Da, ali to sve saznaš tek posle 20 godina. Kad je reč o umetnicima, podrazumevaš da su ti privatni problemi pretočeni u kreativne procese, a nije lako. Ima tu još nešto: Kanada je verovatno jedna od poslednjih sredina na svetu za umetnike. Tamo je umetnost prilično nebitna kategorija.

Ali tamo ima naših, David Albahari je i u Kanadi poznati pisac...

Da, ali pitajte i njega koja je cena svega toga. Koliko znam, i on se vratio. Moj posao nema toliko veze sa jezikom, i činjenica je da je u novoj sredini lakše baratasti vizuelnim elementima. Ali za posao kojim se ja bavim, karikaturoj i ilustracijom za decu, pitanje kreacije podrazumeva jedno mnogo ozbiljnije i dublje razumevanje sredine u kojoj živite. Govoreći o deci, s jedne strane je olakšano jer deca su do pet-šest godina naprosto deca, sva su ista i ti barataš istim elementima, simbolima i porukama koji su za svu decu jednaki. Ali u novoj sredini moraš da se upoznaš sa principima obrazovanja, funkcionisanja društva, sa njihovim zahtevima i prioritetima. To sam morao da naučim, i da prihvatim. Ja se bavim poslom koji nije čista umetnost –

okačiš se na zid pa prepuštaš publici da te razume ili ne razume. Knjige za decu su drugačija kategorija. Rad na njima podrazumeva mnogo tananiji i odgovorniji pristup. Obrazovanje, vaspitanje, istorijske i kulturne tradicije, etnička i rasna raznolikost, sve ti to determiniše kreativni postupak. U karikaturi takođe. Tačno je da su političari svuda isti, uvek je to bio posao u kome čast i poštenje nemaju šta da traže. U svim državama i sistemima postoji borba za vlast, bojim se da ne može da bude drugačije. One druge, društveno-političke elemente, specifične samo za Kanadu, vremenom prepoznaj i naučiš. Leve i desne partije, partije centra, istorijsko nasleđe zločina nad Indijancima, odnos prema britanskoj imperiji i kraljici, stalne trzavice sa frankofonskim Kvebekom.

Pa ipak, osnovni element karikature – kritika i podsmeh, svuda su isti, to ne mora da se uči.

Ja sam tamo došao iz jednog drugačijeg sistema, ne samo političkog, već i iz drugačijeg kulturnog nasleđa. U karikaturi kakva se radi na istoku Evrope ima malo više filozofije, razmišljanja, malo više čitanja između redova. A Kanađani i ljudi na zapadu, generalno, neuporedivo su direktniji: napravi mi da bude odmah prepoznatljivo, po mogućnosti smešno, da ja to odmah razumem. I da sam hteo, verovatno mi takav pristup ne bi išao od ruke, te je tako moja karikatura u dobroj meri ostala onakva kakva je bila i ovde.

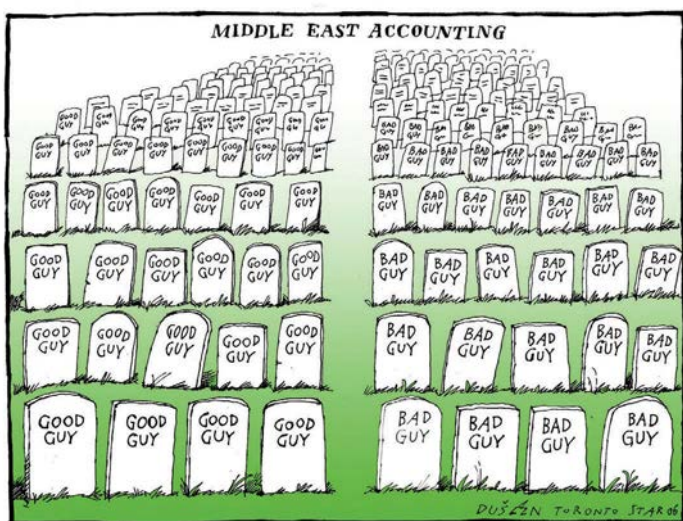
Da li ste tamo imali svoje čitaoce?

Moja karikatura je tamo imala sasvim specifičnu publiku. Da budem precizan, ja verujem da i tamo i ovde radim za jedan manji, rafiniraniji procenat čitalač-

ke publike, sa tim sam se pomirio, i to mi uopšte ne smeta.

Da li ste u Kanadi, ili pre odlaska, ovde u Beogradu, morali da sledite politiku novina? Koliko je karikatura nezavisna?

Moram da priznam da mi nikada, ni tamo ni ovde, niko nije rekao: 'ajde ti sad uradi ovo ili ono. Nisam imao tu vrstu problema, niti bih pristao na to. Ni u socijalističkim vremenima, ni u današnjim. Jedan jedini put je urednik "Toronto star" svima u redakciji poslao dopis, bilo je to pred federalne izbore, (budući da "Star" tradicionalno podržava liberalne) da do izbora usmerimo svu energiju protiv konzervativne partije. Eto, ništa naročito. Karikatura se objavljuje na editorijal strani na kojoj je uvodni članak i stav novina prema svim pitanjima u državi, pa je za očekivati da i karikatura poštuje stav novina. Jednostavno, na toj strani ne možeš da objaviš karikaturu koja nije u skladu sa stavom novina. To bi i ovde trebalo da bude jasno, ali ni u socijalizmu ni sada nije baš uvek tako. Nekada davno, u bivšem životu, dok sam radio u "Večernjim novostima", moja je karikatura često bivala suprotna onome što se na istoj strani pojavljivalo kao zvanični stav novina. Zbog nekog razloga, možda je to bila indolencija, urednička površnost, nepažnja ili nerazumevanje poruke karikature, tek, ništa se nije događalo, niko me nije prozivao, i to je tako trajalo godinama. Što je meni i te kako odgovaralo. U najvećem broju novina u Kanadi i SAD postoji *opinion* strana: levo je urednička strana koja prezentira stav novina, a desno je strana za drugačija mišljenja. U vreme bombardovanja Srbije, budući da je Kanada kao članica NATO

SRPSKE I KANADSKÉ TEME: Karikature Dušana Petričića

pakta učestvovala u bombardovanju, naravno da na editorijal strani nije mogla da se objavi karikatura koja će kritikovati taj za njih opravdan i human gest, a za mene divljački čin. Razgovarao sam sa urednikom, i moja karikatura je prebačena na *opinion* stranu te sam ja tada objavio desetak karikatura sa vrlo jasnim stavom prema njihovom "humanom", "civilizacijskom" bombardovanju. To bi jedne ozbiljne novine morale da imaju, da dozvole prostor za suprotno mišljenje. Vrlo sam poštovao gest te urednice.

Karikatura se ne uči?

Ne. Ili imaš nerv za to, ili nemaš. Ako ga imaš, činjenica je da mnogo toga možeš da se naučiš i unaprediš kroz rad i godine iskustva.

Kad ste počinjali, da li je okolina, da li su porodica i prijatelji smatrali da ste se opredelili za čudnu profesiju?

Nisam imao mnogo problema sa roditeljima, mada je tačno da je karikatura smatrana nesigurnom, otkaćenom profesijom. Ali ja sam diplomirao Akademiju primenjenih umetnosti, opremu knjige, ilustraciju, grafički dizajn, bavio sam se i animacijom, pa se u paketu sa svim tim i karikatura nekako provukla kao malo ozbiljnija kategorija.

Čini se da kod nas nema mnogo karikaturista, ili je to utisak zato što svi znamo imena njih nekoliko, pa mislimo da osim njih nema drugih?

Mislim da u Srbiji ima mnogo karikaturista. Možda i više nego što je realno. Kao što, uostalom, ima i mnogo više novina i magazina nego što bi ova sredina realno trebalo da ima. Naprosto, niti ima potražnje, niti ima dovoljno kvalifikovanog kadra za tu profesiju. Imamo nekoliko odličnih karikaturista i masu prosečnih. Ponekad iz tog preseka iskoči i bljesne sjajna karikatura, ali to, naravno nije dovoljno da bi neko dobio status karikaturiste profesionalca. Ono što čini dobrog karikaturistu je dugogodišnji soli-

dan ili iznadprosečan kvalitet. A takvih primera je jako malo. Nekada je postojao "Jež", koji je okupio deset-petnaest karikaturista, većinom dobrih, stilski različitih i prepoznatljivih. "Jež" se čitao. Ovo su sada drugačija vremena. Što ne znači da nema mesta za jedne humorističko-satirične novine koje bi na jednom mestu mogle da okupe najbolje kreativce iz oblasti karikature i satire. Razlozi su više nego očigledni.

Da li se slažete sa floskulom da je u Srbiji lako biti karikaturista?

Što se tiče materijala za karikaturu i satiru, Srbija je raj na zemlji. Nema plodnije sredine. Dnevna količina izazova i potencijalnih ideja je više nego izdašna.

Da li je karikatura najbolja ilustracija naše stvarnosti?

Zaista mi se ponekad učini da je nivo apsurdna i gluposti u našoj realnosti teško komentarisati i prevazići uspešnijom karikaturom.

Kako znate da je karikatura dobra?

Posle godina bavljenja ovim poslom, čini mi se da imam istančan osećaj za dobru karikaturu. Ali, to je moj osećaj, osećaj profesionalca. Svako ima lični osećaj za smešno i zaista je teško, kao i generalno o ukusima, diskutovati.

Kad je karikatura završena?

Nerado pričam o procesu stvaranja karikature. Mi karikaturisti smo uglavnom čutljiv svet i retko verbalno

foto: A. Andić

I ZA DECU I ZA ODRASLE: Petričićeva ilustracija za knjigu *The Man With the Violin* Ket Stinson

objašnjavamo sebe. Ja verujem da će mi kroz priču i objašnjavanje iscuriti ona kreativna energija koja se koncentriše dok izoštravam i preciziram ideju. Iz dugog ćutanja uvek izleti glasnija i oštrija poruka. Više puta se vraćam na završenu karikaturu, proveravam je li dovoljno jasno to što hoću da kažem, ima li mogućnosti za drugačija ili pogrešna tumačenja, ima li mesta za još duhovitiju interpretaciju. Ponekad proveravam kako ljudi reaguju i razumeju i to mi je često dobra indikacija. Svaka karikatura koju radiš ima neki procenat efikasnosti i uspeha. Najređe su one koje vidiš i istog trenutka kažeš: u jebote! Karikatura uvek može da se poboljša, i jedna uspešna karikatura može da ima nekoliko još uspešnijih nivoa. Mogla je da bude bolja drugačijim redosledom reči, pozicijom likova, drugačijom kompozicijom, izrazom lica. Sećam se da mi je jednom davno Duško Radović, koji je imao fantastičan osećaj za preciznost u izražavanju, literarnom, likovnom ili bilo kakvom drugom, pokazao dve karikature, dvojice autora sa istim sadržajem. Znae onu scenu kad ide kolona slonova i jedan drugom se drže surlom za rep. Na prvoj karikaturi, negde u sredini kolone jedan slon je, umesto da se zakači surlom za rep, gurnuo surlu u dupe prethodnika. Cela kolona slonova crtana je iz profila i sve je izgledalo malo banalno, da ne kažem prostački. Na drugoj karikaturi sve je bilo isto, osim što su slonovi crtani iz određenog ugla, u perspektivi, tako da vi shvatate šta se dogodilo samo po razrogačenim očima slona prethodnika. Rafinirana realizacija sa mnogo ukusa, a ja, inače, mislim da

je dobar ukus i suptilnost jedan od glavnih elemenata dobre karikature.

Kako biste najpreciznije objasnili karikaturu?

Ja volim da, možda malo neskromno, poredim karikaturu sa poezijom. Mislim da je način kreacije karikature vrlo sličan načinu kreacije pesme. Ima svoju logiku, svoj uzdignuti ritam, i unutrašnju strukturu i zahteva izuzetnu preciznost. Poezija je na neki način dizajnirana proza. Karikaturisti, kao što rekoh, malo pričaju. To što sam se ja raspričao i upustio u duga profesorska objašnjenja, samo znači da sam omatorio i da imam potrebu da svoje dugogodišnje praktično iskustvo pretočim u nekakvu korisnu i upotrebljivu teoriju.

Važan deo vaše karijere vezan je za Duška Radovića. Smatra se da ste mu vi dali vizuelni identitet zato što je javnosti njegov lik poznatiji sa vaših crteža nego sa fotografija.

Saradnja sa Duškom je nešto najlepše što mi se u karijeri dogodilo. Na kreativnom planu se od njega mnogo toga moglo naučiti. Imam još jednu priču u vezi sa Duškom. Bio sam student kad sam počeo da sarađujem sa njim, on je nešto prepoznao u meni, a ja sam preko njega otkrio i osetio neverovatnu kreativnu slobodu. Jednom smo na fakultetu dobili zadatak da uradimo knjigu. Odabrao sam letenje i ptice: voleo sam ptice, a letenje zato što mi je otac bio avijatičar. Napravio sam knjigu sa 12 crteža aviona i ptica, malu istoriju vazduhoplovstva kroz konkurenciju ptica i aviona. *Kako se takmičila ptica i letelica i kako je letelica pobedila* – tako je nekako bio naslov. Pokazao sam

je Dušku. Sećam se: Duško gleda, gleda, ja naravno cupkam čekajući reakciju. A onda mi je rekao: "Nije ti to baš nešto, tanaka ti je ova priča, banalna." Duško je bio direktan, što je uvek bolno, ali za poštovanje. I nadasve korisno. Da sam mogao da razumem šta mi kaže, odmah bih na nečem sledećem primenio njegov savet. Ali moj užas je bio što ja ništa nisam razumeo. I tek 10-15 godina kasnije, ne pre, na nekom projektu, u jednom trenutku sam shvatio šta mi je Duško tada rekao. Duško je bio stidljiv, povučen, zatvoren i mračan, i iz prevelikog ličnog poštenja bio je beskrajno otvoren i kritičan prema saradnicima. To je vrednost. Ljudi obično nađu fin vaspitan rečnik kako da vas pokopaju. Ili, na ovu temu ima još jedna divna priča, ovog puta o Dušku i Timotiju Bajfordu, priča koja govori i o jednom i o drugom.

Nekoliko godina pošto je "Poletarac" prestao da izlazi, Duško pozove sve saradnike i kaže da nam Televizija Beograd predlaže da napravimo seriju. Počeli smo da skupljamo ideje, to je potrajalo nekoliko meseci, da bi Duško procenio da ne treba da se radi. Prošlo je nekoliko godina, kad javi mi se Timoti Bajford. Kaže, rešio je da napravimo televizijski *Poletarac*. Ja mu kažem da je Duško to već pokušao da uradi, Bajford kaže da zna i objasni mi moj deo posla u njegovom projektu. Pošalje mi scenarijo, i ja imajući na umu njegovu seriju *Neven*, prihvatim. Zatim Bajford dođe kod Duška. "Voleo bih da mi kažeš tvoje mišljenje", kaže mu. Duško mi se javi: kaže da mu je Bajford doneo 13 epizoda, da ih je pogledao, i da misli da to nije bogzna šta

i da sigurno nema nikakve veze sa "našim Poletarcem." Ja kažem: meni se Bajford javio, ja sam to pogledao, mislim da će da bude dobro, i ja sam prihvatio da radim sa njim. Posle dva dana opet se javio Bajford: "sasekao me Duško, mislim da ćemo odustati". Posle mesec dana mi se javi opet. "Preživio sam ja to, mislim da treba da radimo", kaže mi. Posle godinu i nešto dolazi trenutak za početak emitovanja serije. Duško je, naravno, sedeo i odgledao prvu epizodu, istog trenutka uzeo telefon, zvao Bajforda i rekao: "Izvin, ja sam pogrešio, ovo je sjajno." Eto, to je bio Duško.

U ovoj navali tehnologija, novih moda i ukusa, vaš crtež u knjigama za decu uspeo je da zadrži nežnost i romantiku.

Ja odavno ne marim mnogo za strip. To je kategorija koja je uvek bila u modi, danas možda više nego ikada, ali, zbog nekog razloga, niti pratim događanja u toj oblasti, niti me to inspiriše. Tačno je da su u mojim knjigama za decu neki elementi stripa prepoznatljivi. I ja sam kao dete voleo stripove, ali ne mogu da obja-

sanim kada i zašto je strip prestao da me zanima. Priznajem da mi se priče, sadržaj stripova, sa retkim izuzecima, uopšte ne sviđaju, sve mi to liči na neku falš filozofiju. Sve se to prenelo i u elektronske medije, video-igrice, igrane filmove pravljenе uz pomoć kompjuterske tehnologije, od kojih mi je naprosto muka.

Moj crtež se modifikovao tokom 20 godina u Kanadi, a ja sam se potrudio da kontrolišem tu modifikaciju. Nalazio sam

opravdanje zašto sam i šta menjao, pa su se, recimo, umesto baburastih noseva pojavili špicasti, a sklonio sam i brkove – ljudi ih tamo ne nose. Tamo je kvalitet crteža izuzetno važan, i svih ovih 20 godina ozbiljno sam radio na usavršavanju crteža.

Da li se vašim unucima sviđaju vaše ilustracije knjiga za decu?

Naravno. I ponosni su na dedu, što mi jako prija.

SONJA ČIRIĆ

VREME

Nedeljnik "Vreme" u utorak 26. novembra u 12 časova, u Press centru Udruženja novinara Srbije, Knez Mihailova 6/III, organizuje tribinu pod nazivom: **"Nevolje sa maturom – Završni ispit za reformu prosvete"**

Nedavnom odlukom Ministarstva prosvete, završni ispit za učenike osnovnih škola ove godine će se sastojati od tri testa: iz matematike, maternjeg jezika i opšteg testa znanja, po uzoru na PISA. Takva odluka odstupa od plana kojim je predviđeno da u ovoj školskoj godini završni ispit dobije svoj konačni oblik, u kom bi se treći test sastojao od pitanja iz sedam nastavnih predmeta.

Nevolje sa malom maturom dobro su poznate, a posledice svega što se u protekloj godini desilo snosili su pre svega učenici, ali i nastavnici, roditelji i svi drugi činioci u procesu obrazovanja.

Glavni cilj tribine je da okupi predstavnike tih činilaca i omogući dijalog u kom bi oni mogli da saslušaju jedni druge i da eventualno dođu do procesa rešavanja koji bi bio zadovoljavajuć za sve. Kroz prizmu ovog jednog problema domaćeg školskog sistema, želimo da damo presek ključnih teškoća i izazova reforme obrazovanja.

Neke od tema za razgovor:

- Zašto su važni završni ispiti za jedan obrazovni sistem
- Zašto je PISA važna, šta nam sve govori i zbog čega testovi treba da se formiraju po uzoru na ovo testiranje

- Zašto je reforma sistema završnih ispita kolabirala u poslednjem trenutku, pre nego što je dobila svoj konačni oblik, i kako maturi vratiti ugled? Kako će testovi izgledati ubuduće
- Kako će se obrazovanje razvijati prema strateškim opredeljenjima
- Da li je dobrobit dece u centru reformi i insistiranja na maturskom testu i čemu uopšte obrazovanje služi

Učestvuju:

1. **Tomislav Jovanović**, ministar prosvete (očekuje se potvrda)
2. **Zorana Lužanin**, Nacionalni prosvetni savet
3. **Dragica Pavlović**, Institut za psihologiju i šef tima za sprovođenje PISA testa
4. **Tatjana Stojić**, Fondacija za otvoreno društvo
5. **Sonja Stamenović**, predstavnik opštine Zvezdara za Inicijativu "I roditelji se pitaju"
6. **Maja Stojanović**, Direktorka programa – Građanske inicijative

Predlog za gledanje

Devetnaesto po redu izdanje kultne beogradske filmske manifestacije, Festivala autorskog filma (FAF), održaće se od 28. novembra do 3. decembra. U glavnom programu festivala biće prikazano šesnaest ostvarenja koja daju reprezentativan presek savremenih tokova svetskog autorskog filma, dok prateći program čine "Omaž Mirku Kovaču", program sastavljen od filmova za koje je ovaj nedavno preminuli pisac pisao scenarija, zatim "Autori predstavljaju", sa zanimljivim aktuelnim ostvarenjima autora iz Srbije i regiona, kao i program "Životi pesnika", posvećen filmovima koji govore o pisanju i piscima. Kao i svake godine, i ovoga puta donosimo izbor filmova sa FAF-a koje ne biste smeli da propustite

Kongres, režija Ari Folman

SVETI GRA

REŽIJA: ĐANFRANKO ROSI

Film koji otvara ovogodišnji Festival autorskog filma *Sveti GRA*, reditelja Đanfranka Rosija, prvi je dokumentarni film koji je osvojio glavnu nagradu Venecijanskog festivala u istoriji i prvi italijanski film pobednik festivala nakon 15 godina. U glavnoj ulozi ovog filma koji je, po rediteljevim rečima, bio inspirisan *Nevidljivim gradovima* Itala Kalvina, jeste autoput GRA (Grande Raccordo Anulare), koji okružuje Rim. Oko njega se može sresti galerija živopisnih ličnosti čiji se život i posao svakodnevno odvijaju uz metež saobraćaja na velikom putu. Pripadnik više klase koga je sreća napustila, bolničar koji je imao tešku noć, prostitutka-transvestit u iznurenoj potrazi za klijentima, botaničar koji pokušava da spasi palme od najezde insekata i ribar koji sa ženom Ukrajincom lovi na Tibru, samo su neki od junaka koji daju fascinantant portret života na marginama velikog grada. Reditelj filma Đanfranko Rosi proveo je dve godine kružeći u kombiju oko autoputa i snimajući *Sveti GRA*, a montaža je trajala osam meseci.

POZICIJA DETETA

REŽIJA: KALIN PETER NECER

Rumunski film *Pozicija deteta*, reditelja Kalina Petera Necera, na ovogodišnjem

Filmskom festivalu u Berlinu nagrađen je Zlatnim medvedom. Kao i u svojim prethodnim filmovima, Nacer se i u ovom ostvarenju bavi rumunskom svakodnevicom u postkomunističkoj Rumuniji, pitanjima otuđenja i pomirenja u porodici. U ovom filmu on pripoveda o majci, priznatoj arhitektici i pripadnici više klase rumunskog društva, koja podmićivanjem i povlačenjem veza pokušava da spasi svog letargičnog sina od zatvorske kazne, nakon što je u saobraćajnoj nesreći automobilom usmrtio dete. Kroz kvazidokumentarni stil film rekonstruiše majčina nastojanja da podmiti svedoke, sud, policiju, pa čak i roditelje ubijenog deteta, i daje uvid u moralnu iskvarenost rumunske nove elite, koja se ne razlikuje mnogo od naše. Ovaj film je ovogodišnji rumunski kandidat za Oskara.

EPIZODA U ŽIVOTU BERAČA ŽELJEZA

REŽIJA: DANIS TANOVIĆ

Film bosanskohercegovačkog oskarovca Danisa Tanovića opisuje istiniti događaj s kraja 2011. kada je jednoj ženi u srednjoj Bosni odbijena lekarska pomoć zbog toga što porodica nije bila zdravstveno osigurana, a u filmu pogođena romska porodica glumi samu sebe. Otac porodice Nazif izdržava ih skupljajući staro gvož-

đe, jedva sastavljajući kraj sa krajem, dok njegova žena, trudna Senada, brine o njihovom domu i dve ćerke. Jednog dana

Nazif se vraća kući i zatiče Senadu na krevetu, u bolovima. Narednog dana pozajmljuje automobil kako bi je odveo u najbliži dom zdravlja. Dijagnoza je spontani pobačaj – petomesečni fetus koji nosi je mrtav. Stanje je kritično, Senadi je potrebna hitna operacija u gradskoj bolnici. Ona nema zdravstveno osiguranje i bolnica traži od nje da za tretman plati 980 konvertibilnih maraka (500 evra) – čitavo bogatstvo za jednog skupljača gvožđa. Uprkos Nazifovim molbama, Senadu ne žele da operišu i ona mora da se vrati kući. Narednih deset dana Nazif pokušava da učini sve što je u njegovoj moći da spasi Senadin život – očajnički skupljajući još otpadnog metala, tražeći pomoć od nevladinih i državnih institucija... Potresna priča u kojoj se ogleda ne samo stanje u današnjoj Bosni i Hercegovini.

GLORIJA

REŽIJA: SEBASTIJAN LELIO

Film čileanskog reditelja Sebastijana Lelija *Glorija* na ovogodišnjem Berlinu dobio je nagradu za najbolju glumicu (Paulina Garsija u naslovnoj ulozi), Na-

gradu Ekumenskog žirija i Nagradu udruženja nemačkih *art-house* bioskopa. *Glorija*, glavna junakinja filma, usamljena je 58-godišnja raspuštenica koja u nameri da prkosi starosti i usamljenosti odlazi na zabave samaca u potrazi za zadovoljstvom koje ne nalazi, sve dok ne upozna Rodolfa, bivšeg mornaričkog oficira, sedam godina starijeg od nje sa kojim pokušava da ostvari vezu. *Glorija* je tragikomedija o krhkim nadama i bolnim istinama, portret jake žene koja uspeva da odbrani svoju snagu i nezavisnost uprkos vrtlogu suprotstavljenih osećanja, ali govori i o mračnim poglavljima čileanske istorije u poslednjih pola veka i današnjoj političkoj situaciji u ovoj latinoameričkoj zemlji.

OBRANA I ZAŠTITA

REŽIJA: BOBO JELČIĆ

TPO opštoj oceni film *Obrana i zaštita* Boba Jelčića najuspešnije je aktuelno ostvarenje hrvatske kinematografije. Na ovogodišnjem Pulskom festivalu ovaj film je osvojio sve najvažnije festivalske nagrade, a na Motovunskom festivalu proglašen najboljim filmom u regiji. Radnja filma je smeštena u današnji Mostar, 20 godina nakon rata. Glavni junak filma Slavko, po nacionalnosti Hrvat, više ne viđa svog starog prijatelja, Bošnjaka Đulagu, od koga je razdvojen obostranom sumnjom i nepoverenjem. Kada Đulaga umre, Slavko je svestan kako bi trebalo da ode na sahranu, ali, ako njegovi sunarodnici vide kako se druži sa "drugom stranom", možda će za to morati skupo da plati. S druge strane, njegova žena veruje kako on mora da učini pravu stvar i – ode na sahranu. *Obrana i zaštita* opisuje jedan dan u Slavkovom životu. Kako se dan razvija, svakodnevna rutina dobija veći značaj i Slavko je prisiljen da pređe težak put između ljudskosti i paranoje, starog prijateljstva i novih opredeljenja. Slavkov put na drugu stranu grada i posledice tog čina su priča o osobi u sukobu sa samom sobom i portret čoveka koji je izgubio prijatelje, svoju istoriju i vlastiti identitet kada se njegova zemlja raspala.

KONGRES

REŽIJA: ARI FOLMAN

Robin Rajt je glumica srednjih godina sa reputacijom nestalne i nepouz dane osobe, zbog čega više niko nema poverenja da joj dodeli neku ulogu. Zbog bezizlazne situacije u kojoj se nalazi, ona odlučuje da potpiše ugovor na dvadeset godina, i proda filmska prava na digitalnu verziju svog tela jednom poznatom filmskom studiju. Kao takva, biće

zauvek mlada i fatalno lepa, a zauzvrat će dobiti veliku sumu novca. Ali, ona mora da obeća da više nikada neće glumiti. Animirano-igrani film *Kongres* inspirisan delom Stanislava Lema, novo je ostvarenje reditelja Arija Folmana, poznatog po nagrađivanom filmu *Valcer sa Bašiom* (Oskar, Zlatni globus, Cezar). "Genijalni dizajner na LSD-ju", rečenica je iz filma kojom kritičari opisuju *Kongres*, navodeći da je Folman iskoristio svet fantastike i lepih slika da ispriča priču o – besu.

DŽIMI P.

REŽIJA: ARNO DESPLEŠEN

Pred kraj Drugog svetskog rata, Džimi Pikard, Indijanac koji se borio u Francuskoj (igra ga Benisio del Toro), postaje pacijent u psihijatrijskoj vojnoj bolnici u kojoj se leče bivši vojnici. Džimi pati od strašnih glavobolja zbog kojih gubi dodir sa stvarnošću, ponekad ništa ne vidi

i ne čuje. Kako njegov doktor nije uspeo da nađe uzrok glavobolja, poslednja nada im je francuski antropolog i psihoanalitičar Žorž Devero, koji se specijalizovao za kulturu Indijanaca. Iz njihovog prvog susreta razvija se odnos međusobnog poštovanja i poverenja. Tokom terapija, Džimi P. se sve više otvara, prisećajući se svojih snova i otkrivajući duboko potisnuta sećanja. Iako je po prirodi stidljiv čovek i nije upoznat sa psihoanalitičkim metodama, Džimi se prepušta terapiji, dopuštajući Deverou da ga vodi ka procesu izlečenja. Ovaj film je francuski reditelj Arno Desplešen snimio prema istinitim događajima opisanim u knjizi psihijatra Žorža Deveroa.

R. V.

Kad pisac proždire reportera

Dragan Todorović:

Nije narod sapun da se potroši

"Vreme", 2013.

Trebalo bi u budućnosti načiniti pažljivu analizu Todorovićevih tekstova i ukazati na njihovo visoko artifičijelno i angažovano mesto u svesti jednog naroda, onog što se naprasno našao u krizi kulturnog identiteta, zakočivši se unutar nje jer je tako u mogućnosti – čini nam se ni tamo ni 'vamo, kao da se pomirio da olakšavajućeg snosaja ne može ni biti. Valjalo bi tako učiniti jer, kako Todorović ističe u poslednjem delu knjige *Nije narod sapun da se potroši*, oko našeg vrata surovo se obavila golema i mlohava *Naša đoka*, iako svima, valjda, izgleda drugačije. A kad *Nije đoka od sapuna...* makar umjetnosti i te kulture radi, moralo bi se primetiti da i pisanje ume ponekad strasno da zapenuša, kad već ne može detaljno da očisti prljavštinu pod noktom srednjega prsta.

Todorovićeva 'vaka scena, kao izraz sadašnjeg medijskog stanja, bez sumnje jeste čitav *rasadnik* sa izdancima *Đoka*, posle neme bitke koja se odvijala u danima nakon onih revolucionarnih borbi. Kihotovskom reporteru–piscu i sličnim sančama tu preostaje da, nemirnim dijalektom izniklim negde između korena novinarskih priredbi i zalutalog koroza stvaralačko jezičkog mahnitanja, raspale po propelerima vetrenjastog *Đoke* i njegovih drugara. Na žalost ili na sreću, nema svako doba privilegiju za nove domanoviće i nušice. Ono doba kom se jedan takav i dogodi ipak će umesto piščevog upozorenja odabrati, kao na čuvenoj Brogelovoj slici, da slepački prati moću glavnog slepca, direkt u najdublju rupčagu, pošto svaki dobro i naizust znade: *Vidiš li lolo kako se jede i pije, nije kriza, nije, nije.*

Ukoliko bismo Todorovićevu poslednju knjigu odredili kao isključivo

vo satirično delo, ogrešili bismo se o sve sistemske i nesistemske terminologije. Ako bismo je uklopili u postojeće žanrovske postavke isključivo ironičnog i tragikomičnog, ogrešili bismo se o Todorovića, što bi bilo još gore. Najveći dometi ove knjige ispisuju stvarnosna pulsiranja srpskog naroda kao takvog i nikakvog drugačijeg. Onog srpskog naroda što se okuplja po ulicama, kafanama, javnim saborima, vašarima, sajmovima, izložbama, bibliotekama, skupštinama, prvim, drugim i trećim vlasti šatrama, poljanama i trgovima. Gde god stizemo mi, par koraka pored ili iza nas prošetace i reporter. Šta god sa tacne maznuli, okusiće i on. Koju god suknju obukli, on će je koloritno ošacovati. Ono što pokušamo da sakrijemo, reporter će suptilno odvezati i izvaditi iz kutije. I koliko god nailazili na komentare da Todorovićevo reportersko oko i uho nisu samo reporterski, verovatno ćemo se ogrešiti i o bogatstvo prelaznog žanra. Ne odskakujući Todorovićevi tekstovi od onoga što reportaža podrazumeva, već ističu baš ono što svaka reportaža mora da ima. Kada me je posavetovao pri pisanju moje prve reportaže, Todor mi je citirao Ljubu Živkova: *U dobroj reportaži moraš malo da dodaš stvarnosti, da je obogatiš.* Tako se i u našoj klasifikaciji sam od sebe otvorio odgovor. *Nije narod sapun da se potroši* sažima izbor tekstova iz poslednjih godina Todorovićevog rada i uspostavlja nove simboličko–predstavljачke kriterijume u domenima reportažnog žanra, donoseći velike muke i izazove budućim novinarima–piscima–reporterima. Jer, kako pisati reportažu paralelno sa Todorovićem, a ostati kreativan, duhovit, saosećajan i melanholičan u svojim pričama? I ne ličiti na njega? Ili je korisnije prepisivati od nje-

ga i prikloniti se todorovštini? Šta bi sve po svojoj unutrašnjoj logici ta knjiga predstavljala pored pažljivo odabranog niza najuspelijih angažovanih reporterskih priča koje Srbija danas ima, verovatno ni sam pisac nije svestan.

Celu Srbiju otvorenu pod šljivom – najavljenju mnogo gologlavim voditeljima ili s ono žensko što vazdan vežbaše čitanje u šumi iza bine, sa Ingrid snajkom iz Švedske, kad se kuša 'ladan rumenka' jer se nema drugo, oblače sakoi što vuku na crno, gde Pal-

ma iz svoje prestonice podvikuje *Ajmo malo brže*, ljudi brže, predsednica Svega Slavica proglašava pobeđe i pobednike, gde se čita sva moguća literatura i ima Ravnogorski pokret, Narodni čajevi, komplet Mir-Jam, Anžuj-ska Jelena, a ima i Tesla, gde carski akademici drže predavanja i najavljuju enciklopedije ko sam Didro, Gospoda sa rukama na dupe i rukama preda se sa ministrom slušaju recitacije Desankinih pesmica, a drugi muzičkog lidera Kikija, pa sa 'voliki zvučnika: *Tražio si sve i sve sam ti dala, Oj đevorjko Milijana* ili Merimu Njegomir i naravno Džejja, gde obezbeđenje obezbeđuje tarabe, prodaju se džidžabidže i takav zeleniš, 'hili-jastički' se Spomen jaje uzdiže do samog Isusa, tamo gde je Guča gde možeš da se vladaš kako se ni u snu ne nadaš, a Matija nebeski plav Bečko-

vić drži besede za anđele – i vedrim horizontom, u kojoj se vitalno i zdravo prepliću sa lakrdijaškim, crnohumornim i grotesknim, autor pavličevski virtuožno i gogoljevski podsmešljivo pretapa u reprezentativne umetničke minijature prvog reda. Ne postaje tako reporter pisac, već pisac proždire reportera. Ako nam se na prvo čitanje učini da su Todorovićeve panorame samo karnevalski spojevi ironičnih i karikaturnih slika, gde se grubom leksikom i hipertrofijom pravopisnih odstupanja čuju i saobrazni tonovi, na svako naredno čitanje, uočićemo jednu empatičnu i utešiteljsku dimenziju teksta koja od Todorovog angažmana stvara i gest izlacenja, daleko od familijarnog podsmeha ili puke negacije.

Tačno je da se narod ne može istrošiti, ali je takođe tačno da Todorovićevo pisa-

nje nikada nije samousredređeno i prepušteno tom istom narodu da se *ne* istroši sa njim. Ono je neka bočna strana poruke, upućena ljudima što hodaju kroz isti taj 'jadni i smešni narod', vole ga i (ne) razumeju i koji će nakon smeha da pretpostave, svako na svoj način, panjeve za kastriranje *Našeg doke*, sačuvavši pritom vrat oko kog se kita obavila. Rableovski oživljavajući našu stvarnost, Dragan Todorović nas uči kako da je prepoznamo, ne izgubimo i ne prepustimo drugima na uživanje. Takva dela mogu da čitaju svi, jer su pisana za sve, ali pravo je pitanje ko će umeti i da vidi kroz njih. Znam za neke što se oko poklonjenog primerka otimaju. Čudno je, ali knjiga može i da se kupi. Eto, da nam se Todor ne potroši pre vremena.

IVANA PEŠKO

**KADA VOZIŠ,
PARKIRAJ TELEFON!**

Upotreba mobilnog telefona tokom vožnje povećava rizik od nastanka saobraćajne nezgode

Telekom Srbija

UPRAVA SAOBRAĆAJNE POLICIJE
MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

KBS SRPSKI KOMITET ZA
BEZBEDNOST SAOBRAĆAJA

Jure od ovoga sveta

Jurica Pavičić: Brod u dvorištu

V.B.Z. Zagreb 2013.

Kroz staklena balkonska vrata Rino gleda svog oca. Gleda ga kako sjedi na rasklopnj stolići od metalnih cijevi, bosonog, gol do pasa, tek u Adidas gaćicama koje su mu odbojno tijsne. Dok mu se znoj cijedi niz čelo i pazuh, Mario Lažeta sjedi na balkonu. Uz njega je tranzistor, s kojeg se ne čuje utakmica, nego neka kontakt-emisija u kojoj voditelj dijeli sponzorske majice.

Mario je na balkonu, kao što je cijeli grad na balkonu. Cijelo susjedstvo i cijeli Split hladi se po terasama, balkonima i perivojima čekajući da vruće jugo ode, da maeštral otpuše omaru, upuhne svjež zrak kroz stabla, vrata i persijane. I Mario je, poput svih, na balkonu. Ali s Mariom su stvari drukčije. On je, naime, na balkonu neprestano.

Ne znam jesam li vam ovo kadgod opričao: bili smo jednom na književnom festivalu u Podgorici, pa nas vodilo u impozantan vinski podrum smešten u bivšem avionskom JNA hangaru ("Plantaže", bivši "13. jul"); svi smo se mi: piščad, kritičarčad, novinarčad i ostala menažerija, na tanko razmazali po prijatnoj hladovini podruma i uživali u pijuckanju vina dok nam je prisutni stručnjak enolog objašnjavao Ovo i Ono u vezi sa uzgojem i čuvanjem vina, što baš i nije da nas je jako zanimalo... Osim, dakako, Jurice Pavičića: kao kakav Najbolji đak u razredu, on ga je stalno zapitkivao te ovo te ono što ne bih ni umeo da vam ponovim, s radoznalošću upućenog čoveka koji pak zna da bi još svašta mogao da nauči – a bogme je i voljan da nauči. Bog zna za šta će mu to trebati, ali neka se

nađe. A nekako je, brate, i red da jedan ozbiljan Mediteranac zna sve o vinu, a ne samo da ga pije...

Ne znam koja bi slika bolje i preciznije od ove opisala Pavičićev spisateljski postupak: ovom je piscu pre svega stalo do preciznosti. Ništa se tu ne nagađa i ne prepušta improvizaciji. I to, na neki čudan i zapravo redak način važi za ovog autora u svim obličjima u kojima se učestalo pojavljuje: i kao novinski kolumnista i fenomenolog opšte prakse, i kao filmski kritičar i "filmolog", i naposljetku kao prozni pisac. Naprosto, Pavičić je od onih koji će ono o čemu pišu najpre upoznati do tančina – po mogućnosti ga i "rasturiti da vidi kako funkcioniše" – i tek onda uključiti kompjuter... Možda vam to, ako ste upravo doleteli sa obližnjeg Neptuna, izgleda kao samorazumljiva stvar, ali zapravo je prilična retkost u našoj "impresionističkoj" kulturi, i to ne samo u medijima, kojima stanovitu dozu opuštenosti obično nekako unapred opraštamo.

U toj njegovoj (autorskoj) osobini da je nekako "sav od ovog sveta" leže mnoge vrline i poneka mana, tj. ograničenja njegovog rukopisa, i publi-

cističkog i beletrističkog. No, vrline svakako ubedljivo pretežu, ako ne zbog drugog onda zato što Pavičić, kao što dobro "meri" svet oko sebe, tako meri i samog sebe, to jest, izuzetno se retko zaleće negde gde mu nije mesto, na teren koji ne poznaje ili u stvari o kojima realno nema šta da kaže. A i to je jedna od vrlina nedovoljno prisutnih, a ipak nedovoljno cenjenih...

Zbirka pripovedaka *Brod u dvorištu* najvećim je delom upravo trijumf takve "poetike", izuzetan primer dobrog i pronicljivog pisanja o "ovde i sada" iz kojeg je ipak dosledno izlučen sav publicistički višak (a to je, taj višak, uvek latentna opasnost kada se piše o još toplom lešu Aktuelne Stvarnosti!), a ostalo je samo ono što i treba – literatura. Pavičić, doduše, nije od kitnjastih "majstora stila" i u pisanju ga vode neki drukčiji impulsi, bliži je svojevrsnom "krtom realizmu" i izrazito filmičan; nije slučajno da gotovo svaka njegova proza može lako da preraste u više nego upotrebljiv predložak za film.

Ipak, ono što magistralno određuje mesto *Broda u dvorištu* na mapi savremene hrvatske i srodnih joj jednojezičnih književnosti jeste čvrsta ukotvljenost u splitski i (srednjo)dalmatinski milje u poslednjoj dekadi prošlog veka i, još više, prvog dekadi ovog novog; drugim rečima, Pavičić je kroz celu zbirku i vremenski i prostorno doslovno tu, iza čoška, uronjen u svet koji najbolje poznaje i koji ga najviše zanima, a kroz koji se, dakako, zrcali šira hrvatska, ex-yu i istočnoevropska pometnja.

Znam, zvučaće pretenciozno i odveć preuzetno, ali neka: u ovim je pričama – a to se ionako dalo naslutiti iz prethodnog njegovog opusa – Pavičić u potpunosti izrastao u svojevrsnu dalmatinsku inačicu

"karverovske" poetike (koliko god da je pozivanje na Karvera uveliko izlizano, ali nije tu J. P. ništa kriv) ili pak one svojstvene "svežoj" Nobelovki Elis Manro (nije bez neke da joj je jedna od ovih priča i posvećena). S jednom, doduše, ne baš nebitnom razlikom: na sudbine Pavičićevih junaka društveno-kulturološki kontekst i živi prenos "istorije" u kojem nevoljko i neizbežno žive mnogo jače i neposrednije utiču, ali kako bi i moglo biti drugačije kad žive na Balkanu ovakvom kakav je, a ne u kakvoj "aistorijskoj" severnoameričkoj zabiti u kojoj je najdramatičniji događaj kad se susedova mačka popne na drvo pa n'ume da siđe?

Junaci ovih priča zatoč(e)nici su sveta nad kojim lebdi crni, tmasti oblak agresivnog, gde gde tek muklo pritajenog patrijarhata, *patološkog katolicizma*, ukorenjene "rodijačke" korupcije i nepotizma, pervertovanih polnih uloga i stereotipa, svakovrsnih "muških" zaveta, stravičnog pritiska toksičnog nasleđa rata iz devedesetih mada ni onaj iz četrdesetih još nije ljudski svaren, odužmiranja "socijalističkog" sveta i rađanja "kapitalističkog" za koji se ispostavlja da nije baš kao sa reklamnih prospekata austrijskih supermarketa... To je svet "prevarenih u tranziciji", promašenih egzistencija zaglavljenih na putu iz Niotkuda u Nikuda, (u)zaludnih čuvara jednog nestajućeg sveta starodalmatinske "autentičnosti", postjugoslovenskih križanaca i vagabunda, i svih onih drugih i Drugih koji hodaju oko nas kao svojevrsne *timebombs*. A priča *Izveštaj o nesreći*, najduža i najbolja u ovoj zbirci, e to je već gotov "dugometražni igrani film" koji samo čeka reditelja! Najbolje je pogledati ga već sada, u knjizi.

TEOFIL PANČIĆ

knjige • Lagunine

Publicistika

VREME
i Laguna
preporučuju

Ne samo lepa književnost!

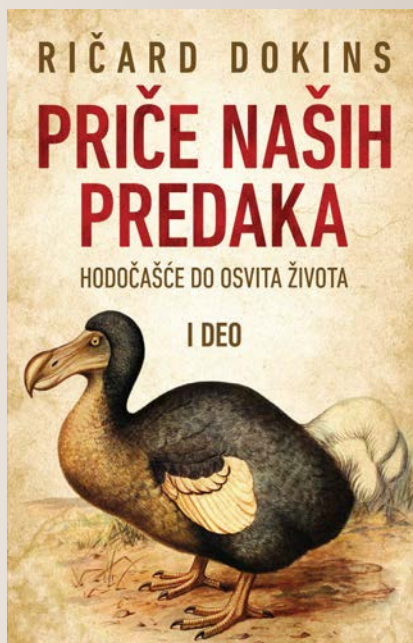
Izbor „Laguninih“ izdanja posvećenih nauci i umetnosti; monografije i životopisi poznatih ličnosti

Na nedavno završenom Sajmu knjiga u Beogradu nagradu za najbolju foto-monografiju dobila je knjiga *Moj Beograd* Dragoljuba Zamurovića. U ovom raskošnom izdanju naš poznati fotograf je ponudio autorsku sliku svoga grada tako što je njegove ulice, zgrade, spomenike, fasade, krovove, svetla i lica njegovih žitelja tokom dve godine hvatao u objektiv svog fotoaparata, a njegove fotografije tekstualno ilustrovao Bogdan Ibrajter i ispričao hroniku srpske prestonice. Pored ovog izdanja, od publicistike iz „Lagunine“ produkcije izdajamo i sledeće naslove.

Monografija *Dijagnoza* donosi karikature Dušana Petričića objavljivane u poslednjih pet godina u nedeljnom izdanju „Politike“, kojima je slavni ilustrator dao svoju dijagnozu vremena i zemlje u kojoj živimo.

Kada je reč o popularnoj nauci zastupljenoj u „Laguninoj“ ponudi, iz štampe je upravo izašla kapitalna knjiga jednog od najznačajnijih naučnika današnjice Ričarda Dokinsa *Priče naših predaka: Hodočašće do osvita života*. U dva toma, na više od hiljadu stranica Dokins nas vodi unazad kroz vreme, na epsko hodočašće dugo četiri milijarde godina do trenutka kada nastaje život na našoj planeti. On prikazuje čudesni proces razvoja života na Zemlji i objašnjava kako su nastajale vrste koje su nam prethodile i s kojima danas delimo životni prostor. „Ovu knjigu trebalo bi dati svakom pametnom mladom čoveku koji se otiskuje u istraživanje sveta“, napisao je jedan od kritičara. „Rasplamsala bi mu znatiželju i divljenje prema svetu i pružila dokaze da je taj svet neiscrpan koliko i fascinantan.“

U knjizi *Sukob pogleda na svet*, dva uspešna pisca, publicista Dipak Čopra i naučnik i scenarista serije *Star Trek: The Next Generation* Leonard Miladinov, suprotstavila su svoje poglede na svet – duhovni i naučni – i primenili ih na neka od temeljnih pitanja na kojim se sukobljavaju naučni i duhovni odnos prema stvarnosti i ljudskom iskustvu, kao što su nastanak svemira, priroda vremena, teorija evolucije, um i mozak, postojanje

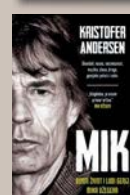
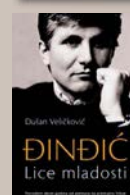
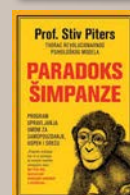
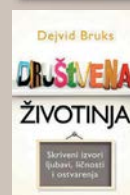

boga... „Nema veće enigme od tuđeg pogleda na svet“, stoji na početku ove zanimljive i inspirativne knjige.

Dejvid Bruks, kolumnista „Njujork tajmsa“, u knjizi *Društvena životinja*, na tragu poslednjih otkrića na polju genetike, neurologije, psihologije i antropologije, bavi se nesvesnim delom ljudskog bića i njegovim društvenim, političkim i moralnim konsekvencama. Anketirajući vodeće naučnike današnjice o tendencijama u razvoju tehnologije, profesor teorijske fizike Mičio Kaku je u *Fizici budućnosti* anticipirao načine na koje će se nauka razvijati i uticati na ljudsku sudbinu i naš svakodnevni život u 2100. godini. Doktor Iben Aleksander se već četvrt veka bavi praktičnim i akademskim radom na polju neurohirurgije, a specijalizovao se za proučavanje pacijenata koji su iskusili ozbiljne izmene nivoa svesti u komatoznim stanjima, da bi i sâm jednim nesrećnim slučajem doživeo iskustvo bliske smrti. Svoja istraživanja je sabrao u knjizi *Dokaz raja*, u kojoj je ponudio svoj odgovor na večito pitanje šta nas očekuje u trenutku smrti i nakon njega. Nagradivani novinar Čarls Djuhig u knjizi *Moć navike* bavi se pitanjem zašto postoje i kako se mogu menjati navike, dok klinički psihijatar i saradnik Britanskog biciklističkog tima Stiv Pitera u knjizi *Paradoks šimpanze* nudi svoj program podizanja nivoa samopouzdanja u cilju ostvarivanja željenog životnog plana.

Pored izdanja iz pomenute oblasti „Laguna“ neguje i žanr biografije. Među „Laguninim“ izdanjima se tako nalaze životopisi pisaca (Imre Kertes, Borislav Pekić, Herman Hese, Vilijam Šekspir...), muzičara (Kit Ričards, Mik Džeger, Dejvid Bouvi, Sleš, Erik Klepton, Sting, Led Zeppelin, Depeche Mode...), istorijskih ličnosti (Zoran Đinđić, Milan Panić, Josip Broz Tito, Draža Mihajlović, Petar II Karađorđević, Luiz Miler, Staljin, Sulejman Velićanstveni, Kleopatra, Katarina Velika, Marko Polo, Stiv Džobs...)

Dakle, ne samo lepa književnost.

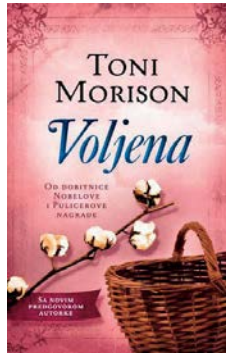
Nobelovci

TONI MORISON:

Voljena

Prevod: DIJANA RADINOVIĆ

Čuveni roman *Voljena* američke književnice Toni Morison, dobitnice Nobelove nagrade 1993. godine, koji je objavljen prvi put 1987. godine i za njega autorka dobila Pulicerovu nagradu za književnost, sada je dostupan i našim čitaocima. Radnja romana smještena je u period nakon Američkog građanskog rata, u razdoblje kada se u Americi na crnce obrušio veliki talas nasilja. Jedna od njegovih žrtava je i crnkinja Seta, odbegla robinja koja je, u strahu da će biti uhvaćena i vraćena na plantažu na kojoj je služila, ubila svoju dvogodišnju voljenu ćerku. Čerkin duh sada

opseda kuću u kojoj Seta živi, i ona mora da se izbori s košmarom sećanja na protekli život ispunjen mučenjima, zlostavljanjima, ponižavanjima i smrtnima, pokušavajući da nauči da živi slobodno. Roman *Voljena* spada u jedno od najboljih ostvarenja američke književnosti druge polovine XX veka. Margaret Atwood je za ovaj roman rekla: „Svestranost Toni Morison, veština i dijapazon njenih emocija ne poznaju granice. Ukoliko postoji ikakve sumnje u njen status jednog od najznačajnijih romanopisaca u Americi ne samo svoje generacije već uopšte, roman *Voljena* će ih sve raspršiti.“ Po ovom romanu je 1998. Džonatan Dem snimio istoimeni nagrađivani film s Oprom Vinfri u glavnoj ulozi.

Drama

TAN TVAN ENG:

Vrt večernih magli

Prevod: NIKOLA PAJVANČIĆ

Malezijski pisac Tan Tvan Eng (1972) rođen je i odrastao na ostrvu Penangu nadomak Malajskog polustrva, pravni fakultet završio je u Londonu, uspešnu advokatsku karijeru započeo u Kuala Lumpuru, postao aktivista koji se zalaže za zaštitu istorijskih spomenika i majstor aikidoa, i na kraju se stalno nastanio u Kejptaunu, u Južnoafričkoj Republici. U književnost je ušao 2007. godine zapaženim romanom *Kiša na dar*, koji se bavi vremenom japanske okupacije Malaje za vreme Drugog svetskog rata. Njegov drugi roman *Vrt večernih magli*, objavljen 2012, bio je u najužem izboru za Bukerovu nagradu i dobio prestižna književna priznanja – „Man Asian Literary Prize“ i nagradu „Valter Skot“ za najbolji istorijski roman. Radnja *Vrta večernih magli*

smještena je u Malaju pedesetih godina prošlog veka. Junakinja romana, Jun Ling Teoh, jedina preživela iz surovog japanskog logora iz vremena okupacije, pokušava da zaboravi užase kroz koje je prošla i pronade mir na plantažama čaja u džunglama Kameronovih gora. Tamo otkriva Jugiri, jedini japanski vrt u Malaji, i upoznaje njegovog vlasnika, zagonetnog Aritoma, izgnanog bivšeg vrtlara japanskog cara i umetnika baštovanstva. Uprkos mržnji prema Japancima, Jun Ling postaje Aritomova učenica i među njima se razvija prisan odnos zahvaljujući kome će mnoge mračne tajne iz prošlosti izaći na videlo. „Reč je o romanu posebne, tajanstvene, tragične lepote“, rekli su kritičari o ovom ostvarenju. „Kao i u svom prvenstvu, Tan Tvan Eng i ovoga puta ponovo prepliću lekovitu moć pripovedanja s varljivom potragom za istinom, sve vreme suprotstavljajući neljudske postupke Japana u ratu sa slavnim trenucima japanske umetnosti i filozofije.“

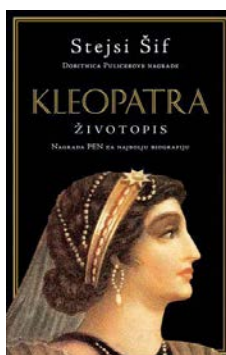
Biografija

STEJSI ŠIF:

Kleopatra – Životopis

Prevod: ALEKSANDRA ČABRAJA

Publicistkinja i kolumnistkinja „Njujork tajmsa“ Stejsi Šif autorka je nekoliko nagrađivanih biografskih knjiga, među kojima su i biografije Antoana de Sent-Egziperija i Vere Nabokov (za koju je dobila Pulicerovu nagradu 2000. godine), kao i biografije poslednje egipatske faraonke pod naslovom *Kleopatra – Životopis*, ovenčane nagradom američkog PEN-a za najbolje biografsko štivo za 2011. godinu. Kleopatra VII Filopator iz makedonske dinastije Ptolemejevića jedna je od najslavnijih žena u istoriji. Živela je trideset devet godina, Egiptom je vladala dvadeset dve, bila je ljubavnica Cezara i Marka Antonija, dva najmoćnija čoveka njenog vremena i bitno im odredila sudbine, a

njena smrt 12. avgusta 30. godine pre nove ere označila je kraj antičkog Egipta i čitave jedne epohe. Još za njenog života o njenoj lepoti, inteligenciji i fatalnosti ispredale su se priče i legende koje su potom dve hiljade godine inspirisale biografe, pisce i umetnike, od Plutarha, Šekspira, Mikelandela i Tijepola do Bernarda Šoa i Karen Eseks, da bi tokom XX veka - zahvaljujući u prvom redu filmskoj industriji, odnosno Elizabet Tejlor i Moniki Beluči koje su je igrale na velikom platnu - postala jedna od pop-kulturnih ikona našeg doba. Stejsi Šif u ovoj knjizi, remek-delu biografskog žanra koje se čita kao najuzbudljiviji triler, daje najiscrpniji dosad napisan Kleopatrin životopis, osvetljava njenu neverovatnu sudbinu, karakter, životne drame i izvore njene harizme, ali i istorijski verodostojno rekonstruiše jedno doba u kome se lomila sudbina čovečanstva.

Ljubavni

KRIS GRINALG:

Zavesti Ingrid Bergman

Prevod: BRANISLAVA RADEVIĆ STOJILJKOVIĆ

„Ne bez razloga (jer je posedovao žestok ciganski šarm, a i zračio je opasnošću), ona se ludo zaljubila u Kapu. A on je bio ono pravo.“ Ove rečenice iz biografske knjige Dejvida Tomsona *Ingrid Bergman* izvučene su kao moto ovog romana Krisa Grinalga, britanskog pisca i nagrađivanog pesnika, scenariste filma Jana Kounena *Koko Šanel i Igor Stravinski* iz 2009. godine. U ovom romanu Grinalg je ispričao priču o ljubavi slavne glumice Ingrid Bergman i čuvenog ratnog fotografa Roberta Kape, od njihovog susreta u hotelu „Ric“ u tek oslobođenom Parizu 1945. godine do kraja njihove kratke, tajne i burne veze. *Zavesti Ingrid Bergman* donosi istorijski i biografski utemeljenu ljubavnu priču s atmosferom romantičnog glamura Pariza i Holivuda četrdesetih godina prošlog veka i upečatljivo dočaranim junacima i njihovim strastima. „Divna bajka o nedozvoljenoj slobodi i zabranjenoj ljubavi“, pisali su kritičari o ovom ostvarenju koje je premijerno objavljeno u Britaniji prošle godine da bi ubrzo potom bila otkupljena i prava za njegovu ekranizaciju.

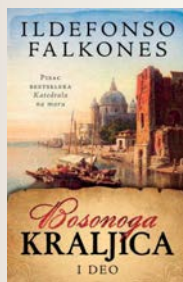
Istorijski

ILDEFONSO FALKONES:

Bosonoga kraljica

Prevod: GORDANA MIHAJLOVIĆ

Španski pisac Ildefonso Falkones, autor bestselera *Katedrala na moru* i *Fatimina ruka*, u ovom dvotomnom istorijskom romanu čitaoca ovoga puta vodi u Španiju XVIII veka i svet andaluzijskih Cigana. Jedna od dve junakinje romana, crnkinja Karidad je oslobođena robinja koja je 1748. s Kube upravo dospela u Španiju. U Sevilji upoznaje mladu i buntovnu Ciganku po imenu Milagros Karmona i postaje nerazdvojna prijateljica s njom. Njih dve dele strast prema muzici, porodične i ljubavne tajne, ali kada kralj Fernando VI dekretom sve španske Cigane stavi izvan zakon i otpočne njihov progon, njihovi životni putevi se razilazi, da bi se ponovo kasnije ukrstili u Madridu, gradu kojim krstare krijumčari i glumci, plemići i seljaci. „Ildefonso Falkones nas prenosi u jedno uzbudljivo doba, obojeno predrasudama i netrpeljivošću. Od Sevilje do Madrida, od vreve i buke ciganske mahale do gospodskih pozorišta u glavnom gradu, čitaoci će uživati u istorijskoj fresci prepunoj likova koji žive, vole, pate i bore se za ono za šta veruju da je pravedno. Veran odraz muškaraca i žena koji nisu pognuli glavu, nego su podigli glas da se suprotstave ustanovljenom poretku“, rečeno je o ovom romanu. „Falkones održava formulu kojom je uspeo da proda milione primeraka svojih dela: velike doze istorije, zavođenja i avantura ispričane kroz dva ženska glasa.“

Antologija

GRUPA AUTORA:

Putnik sa dalekog neba

Priredio: MILOVAN MARČETIĆ

Nakon zbirke priča *Zemaljski dugovi*, nastaloj tako što je urednik Milovan Marčetić pozvao tridesetak pisaca da napišu pripovetku u kojoj bi Ivo Andrić bio književni junak, „Laguna“ je objavila i zbirku *Putnik sa dalekog neba*, u kojoj se u istoj ulozi ovoga puta našao – Miloš Crnjanski. Među piscima zastupljenim u ovoj zbirci nalaze se, pored ostalih: Milorad Pavić, Miroslav Josić Višnjić, Ljubica Arsić, Jovica Aćin, Svetislav Basara, Ljiljana Đurđić, Slobodan Tišma, Miroslav Toholj, Mića Vujičić, Goran Samardžić, Radovan Beli Marković, Zoran Ćirić, Vule Žurić, Aleksandar Prokopijev, Đorđe Pisarev, Mihajlo Pantić, Muharem Bazdulj i drugi. Crnjanski se u njihovim pričama pojavljuje u ulogama u kojima se u različitim periodima svog burnog života sam nalazio – austrougarski vojnik, ataše za štampu, skandal-majstor, fudbaler, novinar, književnik, prznica, emigrant, umorni i nervozni povratnik, starac koji je sam odlučio da umre, „ljut kao ris, uveren da je ipak zakasnio“. „Crnjanski je pisao o prošlosti, ali je više od svih drugih pisaca bio pisac budućnosti. Životni i književni put Miloša Crnjanskog bio je složeniji i s više iskušenja nego put bilo kojeg našeg pisca“, zapisao je Milovan Marčetić o Crnjanskom povodom ove antologije. „Nije patio za literarnom slavom, a postao je najslavniji.“

Odabrana dela

BORISLAV PEKIĆ:

Sentimentalna povest Britanskog carstva

Novi tom iz ekskluzivne kolekcije celokupnog književnog opusa Borislava Pekića koji „Laguna“ objavljuje donosi *Sentimentalnu povest Britanskog carstva*, jedinstvenu, duhovitu i lucidnu Pekićevu istoriju Ujedinjenog Kraljevstva. Knjiga je nastala na osnovu predavanja o istoriji Engleske koja je Pekić tri godine, od 1988. do 1991, u dvadeset šest radio-emisija održao na BBC-ju. Objedinjujući mnoge istorijske istine i zablude, Borislav Pekić, dugo godina azilant na britanskom ostrvu, stvorio je neobičnu, istorijski validnu, čitalački uzbudljivu i zanimljivu povest gordog Albiona. *Sentimentalna povest Britanskog carstva*, međutim, uzdiže se iznad „terora istorije“, ali i iznad književnih uopštavanja i fikcionalizacije, ironijskim otklonom prema inače pouzdanom historiografskom pristupu gradi. Na taj način je Pekić stvorio delo koje svedoči da je istorija „učiteljica života“, ali je opisao i njene dobre i loše đake. Nema ničega sentimentalnog u krvavim istorijskim epizodama, ali ima u sentimentu pisca koji zna da je dobra priča osnov za dobru knjigu, a povest Britanskog carstva je upravo to.

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI” U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena” u neku od knjižara „Delfi” i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

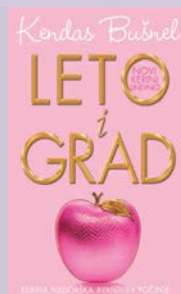
Akcija traje od 7. novembra do 4. decembra 2013.

Amos Oz:
MOJ MIHAEL
Ljubavna priča, smeštena u Jerusalim pre Suecke krize, i misaoni portret jedne zemlje. Roman velikog izraelskog književnika Amosa Oza. „Madam Bovari savremenog Izraela”

Varis Dirije:
PUSTINSKI CVET
Rođena u nomadskom plemenu u Somaliji, pre nego što je postala vrhunska manekenka preživela je genitalno sakaćenje i bliski susret sa lavom... Sada je ambasador Ujedinjenih nacija... Neverovatna autobiografska priča

Kendas Bušnel:
LETO I GRAD
Nastavak serijala Kerini dnevnici pruža čitaocima iznenađujući uvid u ono što je pretvorilo devojkicu iz provincije u nezaboravnu njujorsku ikonu - Keri Bredšo. Novi dnevnički junakinje megapopularne televizijske serije „Seks i grad” urađene upravo prema romanima Kendas Bušnel

Maša Rebić:
SPONZORUJE
Opora priča o sudbinama nekoliko tinejdžerki u „olovnim” devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji. Jedan od „Laguninih” bestselera

Džon Balkin:
VELIKA OTKRIĆA – STO NAUČNIKA KOJI SU PROMENILI SVET
Priča o idejama koje su oblikovale današnji svet i o idejama koje će oblikovati budućnost

Skot Marijani:
PROROČANSTVO SUDNJEG DANA
Smak sveta se bliži. Samo jedan čovek ga može sprečiti... Brz, visokooktanski triler koji će zaokupiti ljubitelje Dena Brauna i Sema Borna

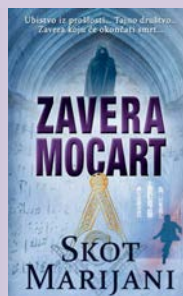
Arnulf Krauze:
VIKINZI
Dosad najobuhvatnija, istorijski pouzdana knjiga o nekad najmoćnijem narodu svoga vremena izvan granica nekadašnjeg Rimskog carstva

Danijel H. Pink:
ŠTA NAS POKREĆE
Šta motiviše ljude da bolje rade? Jesu li to povišice, bonusi ili drugi vid nagrada? Ili kazne ako se ne ispuni zacrtno? Da li ovaj metod štapa i šargarepe može da opstane i u dvadeset prvom veku?

Petra Torbrić:
KONCENTRACIJA
Priručnik koji odgovara na pitanje kako da detetu pomognemo u učenju, sa testom i vežbama za jačanje koncentracije, namenjen roditeljima, nastavnicima i učenicima

Skot Marijani:
ZAVERA MOCART
Prema zvaničnim izvorima, Oliver je poginuo u tragičnoj nesreći. Međutim, činjenice se ne slažu i navode ga na neočekivan trag iz prošlosti – Mozartovu misterioznu smrt

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. „Kod Vuka” (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „SKC” (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Terazije” (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Zemun” (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna” (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Kragujevac” (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Niš” (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Super Vero” (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Kalča” (TC Kalča, Imla E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Kod sata” (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Čačak” (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Novi Sad” (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)

Delfi knjižare d.o.o. „Laguna” (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Pančevo” (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Rodić” (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. „Zira” (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „KNEZ” (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. „Bulevar” (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Immo” (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Subotica” (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Miljakovac” (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. „Banovo Brdo” (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. „27. mart” (Stanoja Glavaša 1, Beograd)

Šinjel

Iz animiranog filma Jurija Norštejna Šinjel 1986.

Protekle nedelje na TV ekranima vaskrsao je jedan malo zaboravljeni oblik političkog delovanja – vanstranačka ličnost.

Ovo mitsko biće pojavilo se na političkoj sceni ranih devedesetih u obliku – Milana Panića. Tada je iz belog sveta ovaj biznismen srpskog porekla došao da spase našu posrnulu zemlju i ekonomiju. Sledeća ličnost takođe je bio ekonomista – famozni Deda Avram, bog da mu dušu prosti, čovek koji je vratio život dinaru i okončao hiperinflaciju. Od tada je vanstranačka ličnost retka zverka, čovek od posebnog poverenja, čiju biografiju saznajemo u trenutku imenovanja za neku od važnih državnih funkcija.

Vanstranačka ličnost može biti iz inostranstva, tada ima dodatnu težinu jer se dokazao u belom svetu, a može biti i “domaći”. To je onda stručnjak koji više nije mogao da sedi i gleda kako propadamo (a propadanje je ovde trajni glagol), nego je odlučio da skoči u ladnu vodu i hrabro zapliva.

Cela jedna stranka, sećate se G17, pa zatim G17 plus, nastala je na ideji da je “stručnost pre politike”. Kao što znate, ovaj eksperiment je neslavno propao, jer je politika, ili tačnije – partokratija i dalje dominantni oblik političkog organizovanja u Srbiji.

Prva vlada Zorana Đinđića je čak neskriveno imala dva neformalna dela. Prvi su bili predsednici DOS-a, koji su vlast dobili kao deo pobedničkog kolača. Drugi deo su činili – “eksperti” među kojima su bili Đelić, Udovički, Pitić i još neki. Epilog je da su “eksperti”, kao bistri ljudi, shvatili da nema vlasti bez partije, pa su postali “članovi” ili iz politike otišli u svet biznisa – za novcem.

Tako je “vanstranačka ličnost” ostala forma bez sadržaja, pola riba pola devojka, oksimoron srpske politike do novog saziva. Tada su eksperti (domaći i strani) ponovo ušli u vladu, a pojavili su se čak i kao članovi kolektivnog tela za rukovođenje Beogradom. Ipak, teško je poverovati da su Siniša Mali ili Nebojša Čović – vanstranačke ličnosti. Znate, kada vas stranka iz vlasti kandiduje, onda ne morate biti formalni član vladajuće stranke – vi podržavate Vladu u njenom pojavnom obliku. Vanstranačke ličnosti u svetu zaista upravljaju – ali one dolaze na rukovodeća mesta institucija vlasti konkursima i ne menjaju se posle

svakih izbora. Pitam se samo otkud potreba za mimikrijom, a jedino objašnjenje može biti svest naših političara da uprkos velikoj popularnosti – znaju da birači u suštini ne vole političare i ne veruju im. Tužno priznanje ograničenosti partijskih kadrova dao je nesvesno i ministar diplomatije Mrkić, kada je izjavio da nema kandidate za ambasadore u SAD, Kini ili Nemačkoj – pa da ga ubiješ! To ga nije omelo da neke lepe devojke i Fejsbuk prijateljice upiše na diplomatsku akademiju.

Sledeći apstrakt koji se pojavio protekle nedelje je tzv. poštteni Srbin u Hrvatskoj. Svaki šovinista na Balkanu ima živi primer iz nacionalne manjine – koji podržava ekstremističke stavove većine. Imali smo “poštene Albance”, a danas postoje, doduše anonimno, “poštteni Srbi”, koji prikupljaju potpise za obranu hrvatskog Vukovara. Josipović i Milanović su u Vukovaru shvatili da kolebljivost oko poštovanja i odbrane prava manjina ili “razumni nacionalizam” predstavlja apsurd. Ili ste dosledni u poštovanju prava, ili ćete se suočiti sa ekstremizmom – na sopstvenoj koži. Na TV B92 smo videli kadar vukovarskog “toplog zeca” jer je kameraman snimio veterane sa crvenim beretkama, bez zuba, sirotinju koju je HDZ narajcao da slobodno mrzi Srbe koji će biti krivi za bedu u kojoj žive. Milanoviću i Josipoviću je bilo aprijatno – kako je Srbima u Vukovaru, pardon, na transparentu je ipak pisala ćirilica sa Y – YKOBAR!

Na kraju, utisak populizma koji ne mogu da izbacim iz glave danima. Drugi krug izbora u Kosovskoj Mitrovici protekao je u znaku šinjela kandidata Pantića, crnog šinjela sa krznenom kragmom od mačje kože – ili je to ipak bila nutrija? Uz ovu odevnu kombinaciju, simbol neprekinute vlasti i birokratije širom socijalističkog sveta ide šubara, koju su nosili Čaušesku ili čak nesvrstani brat Nehru. Umeo je i Tito da je nosi, al samo dok je lovio. Gospodin Pantić, 5000 organizovanih birača i gotovo idilična slika, što reče Vulin, podsetili su me na Akakija Akakijeviča Bašmačkina iz Gogoljevog *Šinjela*, iz kojeg ispadaju ovakvi likovi. Njegov duh i danas kao nestranačka ličnost obilazi birališta i skida šinjele partijskim kadrovima kada padnu u nemilost!

Više kapitalizma,

Odlukama koje mnogi nazivaju "istorijskim" CK KP Kine u kineskom socijalizmu tržištu dodeljuje "odlučujuću" ulogu. Reforme obuhvataju i politiku jednog deteta, radne logore i migracije ruralnog stanovništva

Pre tačno trideset i pet godina Deng Sjaoping je, promovišući politiku novog kineskog puta kroz koncept "četiri modernizacije", izgovorio čuvenu i do tada blasfemičnu rečenicu: "Divno je biti bogat!" Da je tako nešto rekao tokom Maovog života, poslali bi ga po kratkom postupku na specijalne kurseve prevaspitavanja i samokritike.

Danas aktuelno kinesko rukovodstvo očigledno pokazuje spremnost da oživi Dengovu politiku kroz još jednu njegovu krilaticu: "Pustite ljude da se bogate!" To bi ujedno mogao da bude zaključak Treće plenarne sednice 18. CK KP Kine održane prošle nedelje u hotelu "Dingsi" u Peking, u kojem se odigravao i Dengov prelomni Treći plenum krajem 1978. godine, na kome su udareni temelji savremene kapitalističke Kine. Sada su donele odluke u pravcu dalje liberalizacije tržišta i jačanja privatnog sektora, čime je Dengov san nastavio da živi.

Sednica CK KP Kine samo je na prvi pogled čisto tehničke prirode, jer je njeno održavanje obavezno posle prva dva plenarna zasedanja na kojima se formalno bira rukovodstvo partije (izabrano novembra 2012) i rukovodstvo države (izabrano marta 2013). Ona je, međutim, od suštinskog značaja, jer se na Trećem plenumu iza zatvorenih vrata definiše politika koju će novo rukovodstvo sprovesti u narednih deset godina. Mada se zapadni mediji često zaleću ocenjujući neke događaje u Kini kao "istorijske" ili "sudbunosne", ovaj plenum bi zaista mogao da se ispostavi kao prekretnica – novi predsednik Kine Si Đinping i njegovi najbliži

saradnici u vrhu KP Kine pokazali su i odlučnost i sposobnost da veoma brzo započnu reforme, koje su neki posmatrači očekivali tek za nekoliko godina. Si je, očit, uspeo da konsoliduje svoju poziciju i poveže sve konce unutar partije.

ODLUČUJUĆA ULOGA TRŽIŠTA

Za poznavaoce kineskih prilika nije iznenađujuća tišina koja prati političke odluke od dalekosežnog značaja ne samo za Kinu već i za ceo svet. Velike promene su u Kini uvek ulazile na mala vrata, bez pompe i fanfara, svojstvenih zapadnoj političkoj kulturi. U svedenom, odmerenom i precizno definisanom komikeu koji je posle zasedanja Trećeg plenuma podeljen medijima, navodi se da će tržište imati "odlučujuću ulogu" u budućoj alokaciji resursa. Značaj i domet ove formulacije, suštinska promena ekonomske politike, postaju jasni, ako se uporedi sa ranijim izjavama da tržište igra "osnovnu", a potom i "centralnu" ulogu. Peking je postalo jasno da je postojeći ekonomski model istrošen i da višak kapaciteta u odnosu na tražnju i sve manja konkurentnost, koja dovodi do usporavanja privrednog rasta (ove godine 7,5 odsto) iziskuju potrebu za većom slobodom tržišta koje će samo regulisati svoje potrebe.

"KP Kine nastoji da raskine sa praksom vladine kontrole, dopuštajući tržištu da preuzme ključnu ulogu. U prošlosti je odluke o cenama i investicijama uglavnom donosila vlada. Ovo sada je za kineske standarde revolucionarna filozofija", izjavio je za agenciju Rojters Dong Tao, glavni ekonomista za Aziju pri banci "Kredit Svis" u Hong Kongu. Sa druge

strane, u izveštaju KP Kine koji je u petak prosleđen medijima, kao izvesna ograda naglašeno je da će biti zaštićeno vlasničko pravo države u javnim preduzećima, kao i da će jedan od prioriteta ostati nadgledanje upravljanja državnim kapitalom, dok se istovremeno poziva na unapređenje zaštite interesa ulagača i kod javne i kod drugih oblika svojine.

I pored pojedinačnih upozorenja od prevelikih očekivanja, novi kurs

manje maoizma

DALEKO JE RODNA GRUDA: Obespravljeni građevinski radnik u Šangaju

Fotografije: REUTERS

Aplauz u Nemačkoj

Nemački privrednici mahom u najavljenim "hrabrim" kineskim reformama vide novu šansu za povećanje svog izvoza. "One će u Kini povećati potrošnju, koja je pored investicija i izvoza treći stub privrede", kaže Benjamin Lajpold, rukovodilac azijsko-pacifičkog odeljenja nemačke industrijsko-trgovinske komore. Za nemačka preduzeća tako se otvaraju nove mogućnosti, jer je roba *made in Germany* u Kini statusni simbol. Nemački izvoz u Kinu je prema portalu za statistiku Statista 2001. iznosio 12,12 milijardi evra, da bi od tada konstantno rastao i 2012. dosego rekordne 66,63 milijarde evra. Izvoz Kine u Nemačku 2012. iznosio je 77,31 milijardu evra, što je međutim pad od preko dve milijarde u odnosu na 2011. godinu.

kineskog rukovodstva uglavnom je dočekan optimistički. "Ove reforme su bez presedana. Dok su tokom devedesetih godina prošlog veka bile ograničene na neka područja, sada se odnose na sve", izjavio je Sju Hongcaj, ekonomista u Kineskom centru za međunarodnu ekonomsku razmenu. I zaista, u proteklih dvadeset godina Kina je deregulisala najveći deo tržišta, što joj je donelo brojne ekonomske benefite, ali su

Hukou: Prepravka nevidljivog zida

Prošle godine 51 odsto Kineza je živelo u gradovima (18 odsto 1978), ali taj podatak zavarava. Oko 270 miliona Kineza (skoro 40 odsto urbane populacije) radi u gradovima, ali i dalje ima registrovano domaćinstvo na selu, što im komplikuje život, jer samo tamo, u zavičaju, članovi njihovih familija mogu da koriste socijalna prava (škole, socijalne službe, zdravstvena zaštita).

Sistem registracije porodice na osnovu boravišta (hukou), koji deli stanovništvo Kine na urbano i ruralno, kreira sistem gradova s nevidljivim zidovima, što neki nazivaju aparthejdom za oko 800 miliona ruralnih rezidenata.

Taj instrument komandne ekonomije u Kini, koji podseća na sovjetsku propisku (interni pasoš), zapadni analitičari nazivaju ostatkom Maove ere, mada hukou u Kini datira još od dinastije Sja (2070–1600 godine p.n.e.).

Od 1953. do 1976. policija je u racijama sakupljala one koji nemaju dozvolu boravka i smeštala ih u logore ili isterivala iz gradova. Tokom kampanje "Veliki korak napred" 1958–1962, posedovanje urbane ili ruralne hukou legitimacije moglo je da znači razliku između života i smrti, jer je na kineskim selima tada od posledica gladi umrlo oko 30 miliona ljudi.

Kontrola je u međuvremenu pragmatično "relaksirana", ali "repatrijacija" migranata zabeležena je i pred Olimpijske igre 2008. u Peking, kada su, da bi grad funkcionisao tokom Igara,

vraćene kućama stotine hiljada onih koji su upravo sagradili olimpijske objekte.

Poznih devedesetih godina prošlog veka migranti su činili 70–80 odsto radne snage u kineskim specijalnim ekonomskim zonama, a danas čine većinu u ukupnoj manufakturi, u građevinskom sektoru, u bazičnim servisima (čišćenje, restorani itd.). Oni zarađuju manje nego njihove urbane kolege (2290 juana prema 3897). Rade duže, često prekovremeno, a više štede: sudeći po istraživanju kineske Komisije za stanovništvo i planiranje, migranti su 2011. štedeli 50 odsto zarada, a urbana domaćinstva 30 odsto. Žive u radničkim nastambama u vlasništvu kompanija ili u gradskim slamovima. Isključeni sa tržišta nekretnina, pošto

BEZIZLAZNA SITUACIJA:
Ruralni migranti u Pekingu

REFORMATOR SA SUPRUGOM: Predsednik Si Đinping i Peng Lijuan

ključni resursi – bankarski i energetski sektor, kao i agrar – ostali u velikoj meri pod kontrolom države. Time se stvorio prostor za korupciju, jer je vlada odlučivala kome će i pod kojim uslovima omogućiti poslovanje u ovim sektorima. Sada su i ova pitanja došla na red. Čen Julu iz Narodne banke Kine kaže da promena uloge tržišta pokazuje opredeljenost te zemlje da tržišna ekonomija (od sada u

punom obimu) postane srž socijalizma sa kineskim karakteristikama.

Međutim, nisu svi srećni zbog najavljenih promena. Džang Bin iz Kineske akademije društvenih nauka upozorava da "neki ljudi neće preživeti" ako se Kina osloni samo na tržište. "Država mora da obezbedi redovno snabdevanje svih stanovnika hranom, lekovima i drugim potrepštinama, ako to ne mogu privatnici", tvrdi Bin.

REFORMA HUKOU SISTEMA

Drugo važno pitanje koje se našlo na dnevnom redu CK KP Kine je hukou sistem, koji je u decenijama iza nas doprinosio rastućem jaz između urbanog i ruralnog stanovništva. Hukou je zapravo sistem registracije domaćinstava koji pojedinca vezuje za jednu određenu provinciju. Ovaj sistem omogućavao je u prošlosti vlastima da kontrolišu, a po potrebi i da zabranjuju migracije unutar Kine. Od vremena Deng Sjaopinga nužnost preseleljenja iz jednog hukoua u drugi naglo je porasla, pa su tako stotine miliona seljaka migrirale u potrazi za poslom. Uslovi života ovih radnika bili su, zbog njihovog nerešenog statusa, često u rangu ilegalnih imigranata (videti okvir).

Naime, seosko stanovništvo je posle iseljavanja iz matičnog hukoua gubilo između ostalog i socijalna prava, čime su njihova deca automatski lišavana prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. U skladu sa novim planom kineske vlade, seoskom stanovništvu će biti dozvoljeno da se seli, doduše samo u manje gradove, a biće im omogućeno da i posle preseljenja školuju i leče decu. Njima

ditelja živi 38 odsto seoske dece ili 22 odsto ukupne dečje populacije u Kini.

Pripadnici druge urbane generacije migranata, oni rođeni posle osamdesetih godina, bez iskustva u poljoprivredi, praktično su osuđeni da ostanu gradski marginalci, osujećeni u

ne mogu da prodaju zemlju na selu ni da kupe stan u gradu.

Penzijsko osiguranje ima 79,1 odsto urbano registrovanih radnika, a samo 13,9 odsto migranata; zdravstveno osiguranje 68 urbanih građana, a 16,7 odsto migranata; osiguranje za slučaj nezaposlenosti 38,8 urbanih, a 8 odsto migranata... Sa "seoskom registracijom" oni imaju teškoća u mnogo situacija: od kupovine pretplatne karte za vožnju do školovanja dece.

Oko 56 odsto migranata ostavlja decu na selu: dede i babe čuvaju 61 milion dece ove godine, praktično bez roditelja živi 38 odsto seoske dece ili 22 odsto ukupne dečje populacije u Kini.

školovanju, mada obrazovaniji i integrisaniji u gradsku sredinu, manje skloni štednji od roditelja koji ne pamte traume pozne Maove ere. Ubrzana stopa rasta takve urbanizacije stvara širok sloj gradske sirotinje (do 2030. oko 500 miliona ljudi). Sve to skupa može da dovede do eksplozivne situacije.

Grupa kineskih intelektualaca poslala je ove godine peticiju Centralnom komitetu KP Kine, apelujući da se hukou sistem ukine. Prema analizi Evropske komisije "Reforma hukou sistema – lakmus test za novo rukovodstvo" (A. Melander, K. Pelikanova, 26. jul 2013), jeftini radnici migranti su u velikoj meri doprineli kineskom ekonomskom čudu, koje je omogućilo da se oko 500 miliona ljudi izvuče iz siromaštva, ali hukou sistem postaje ekonomski kamen spoticanja.

S druge strane, za legalizaciju statusa miliona migranata, za izgradnju odgovarajuće infrastrukture (energetske, saobraćajne i socijalne) u naredne dve decenije za 500 miliona migranata velikim gradovima su potrebna velika sredstva (oko 13.000 dolara po migrantu, što čini pet odsto kineskog BDP-a, po cenama iz 2010). Najave govore da bi kineske vlasti mogle da pribegnu hukou reformi korak po korak, prilagođavanjem regionalne, urbane, zemljišne, administrativne i populacione politike, kako bi migrantima olakšale da povedu svoje porodice sa sobom bar u manje gradove. Migracija ka velikim gradovima možda će ostati otežana.

M. MILOŠEVIĆ

se dozvoljava i da u većem obimu raspoložu inače ograničenim vlasničkim pravima nad zemljom (u Kini je sva zemlja u vlasništvu države) i to po višim, tržišnim cenama, i tako finansiraju svoj odlazak u grad. Do sada je lokalna samouprava bila ta koja je određivala (znatno niže) cene zemljišta prilikom eksproprijacije, a od razlike posle prodaje investitorima (po tržišnim cenama) punila svoj budžet, što je dovodilo do čestih seoskih pobuna. Zato se otpor reformama očekuje pre svega na lokalnu.

PROMENA POLITIKE JEDNOG DETETA

U kineskom reformskom paketu najveću pažnju zapadne javnosti privlači promena politike jednog deteta, koja se u skladu sa novim kursom modernizacije kineskog društva praktično ukida. Naime, parovima se dozvoljava da imaju više od jednog deteta, ukoliko je bar jedno od njih bez braće i sestara. S obzirom da je restriktivna demografska politika uspostavljena davne 1979, jasno je da će se novi zakon mahom odnositi na mlade ljude rođene posle stupanja na snagu politike jednog deteta, čime se praktično

ŽIVOT NA MARGINI: Oko 163 miliona radnika migranata živi u gradovima

omogućava skoro svim parovima da koriste benefite novog zakona (ne računajući one koji su i do sada bili izuzeti – nacionalne manjine, seosko stanovništvo itd.).

Dosadašnji efekti politike jednog deteta govore o 400 miliona stanovnika manje no što je bilo projektovano u slučaju slobodnog demografskog razvoja. Međutim, i dalje ostaje problem naglog starenja kineske populacije, pa će tako sadašnje generacije

penzionera morati da izdržavaju njihova deca jedinci, dok će se pravi efekti promenjene politike osetiti tek kada nerođena deca današnjih parova postanu radno sposobna. I pored liberalizacije restriktivne demografske politike, stručnjaci ne očekuju *baby boom*, jer su se okolnosti u poslednje tri decenije znatno promenile: porodice su sve manje i mnogi parovi prosto ne žele da imaju više od jednog deteta.

POVRATAK U BUDUĆNOST: Moderni gradovi, zaostalo selo

KOMITET ZA NACIONALNU BEZBEDNOST

Posebnu pažnju privuklo je i osnivanje Komiteta za nacionalnu bezbednost, u čijem delokrugu bi pre svega trebalo da bude borba protiv unutrašnjih i

spoljnih pretnji po bezbednost NR Kine. Ovo telo neodoljivo podseća na američki Savet za nacionalnu bezbednost, koji je osnovao Hari Truman neposredno posle Drugog svetskog rata. Nesumnjivo je da će Komitet znatno doprineti

jačanju pozicije predsednika Sija, jer će mu omogućiti da neposredno koordinira akcije od vitalnog značaja za bezbednost Kine i na taj način generiše još veću moć od one koju mu ustavna ovlašćenja garantuju. Odranije je poznato da za Peking postoje tri zla – terorizam, separatizam i verski ekstremizam, pa će se Komitet verovatno baviti pre svega ovim problemima.

Najavljene dubinske reforme i njihov obim i značaj sigurno ne koincidiraju slučajno sa osnivanjem

Komiteta, ali svakako treba imati u vidu i događaje koji su u prethodnom periodu doprineli pojačanom osećaju ugroženosti u Kini. Pre samo nekoliko nedelja bili smo svedoci terorističkog akta na Tjenanmenu, koji je po prvim vestima izvršio Ujgur iz odavno pobunjene, mahom muslimanske provincije Sinding. "Bez sumnje, osnivanje kineskog komiteta za državnu bezbednost izazvaće nervozu kod terorista, separatista i verskih ekstremista. Ukratko, biće nervozni oni koji ugrožavaju i nanose štetu bezbednosti Kine", izjavio je predstavnik kineskog MIP-a Čin Gang.

Pored svega navedenog, u dokumentu CK KP Kine navodi se duga lista uopštenih obećanja – od plana da se stvori moderna armija do stvaranja efikasnijeg sistema za borbu protiv korupcije. Mnogi Si Đinpinga već porede sa Deng Sjaopingom, prepoznajući u, za kineske standarde, mladom lideru "snagu i harizmu", ali i "odlučnost i viziju", koje su krasile najvećeg kineskog reformatora. Najavom novog talasa modernizacije, Si podiže lestvicu i snažno mobilise kako ljude koji ga fanatično podržavaju tako i one koji ga sa ništa manjim žarom mrze. Da su očekivanja jedno, a realna politika nešto sasvim drugo, videlo se na primeru predsednika SAD Baraka Obame, kojeg su u prvoj godini vladavine svakodnevno poredili sa Kenedijem. Samo da Si Đinping ne prođe slično u poređenju sa Deng Sjaopingom.

SANJA RADOVIĆ

Istorijat radnih logora u Kini

Radni logori u Kini su prvi put uvedeni tokom pedesetih godina prošlog veka, a ozakonjeni su 1957, odnosno u godini kada je Mao Cedung, razočaran rezultatima kampanje "Neka cveta stotinu cvetova" (koja je trebalo da omogući slobodno izražavanje političkog mišljenja), odlučio da sve one koji su se usudili da iskoriste datu slobodu i kritikuju velikog vođu pohapsi i kazni u novoj "antidesničarskoj" kampanji. Ideja je bila da se u ovim radnim logorima prevaspitavaju "kontrarevolucionarni" i "antisocijalistički" elementi, ali su s vremenom preasli svoju ulogu i postali svojevrsni zatvori. Razlikujemo bar dve vrste radnih logora: *laogaj* je širi pojam i odnosi se na sistem radnih logora rezervisan za ozbiljnije kriminalce i ovde prinudni rad predstavlja deo zatvorske kazne; *laodao* je podsistem radnih logora koji je rezervisan za sitnije prestupnike, džeparoše, lopove, prostitutke, sitne dilere drogom, verske i političke disidente, kojima se propisuje zadržavanje u radnim logorima sa ciljem prevaspitavanja. Po poslednjim informacijama, biće ukinuti *laodao* logori, dok se u izveštaju ne spominju *laogaj* radni logori. Dužina boravka u *laodao* logorima varirala je od jedne do tri godine s mogućnošću produženja na još jednu godinu, dakle maksimalno četiri. Specifičnost *laodao* logora-zatvora sastoji se u lišavanju zatvorenika prava na saslušanje i suđenje, dok dužinu kazne propisuje policija a ne sud. Izveštaji organizacija koje se bore za ljudska prava govore o nekoliko stotina hiljada ljudi koji se u svakom momentu nalaze na prinudnom radu u *laodao* logorima.

U kominikeu se takođe govori o neprihvatljivosti prakse iznuđivanja priznanja putem mučenja okrivljenih, kao i korišćenja dokaza koji su dobijeni nezakonitim sredstvima.

Odlučeno je i da će se sistematski i postepeno skraćivati spisak zločina za koje može biti dosuđena smrtna kazna, dok će se paralelno sa tim preduzeti i druge mere sa ciljem unapređenja sistema zaštite ljudskih prava.

Osveta šiitskim jereticima

Bombaški napad na iransku ambasadu u Bejrutu ostavio je iza sebe najmanje 23 žrtve i oko 150 ranjenih, ali i podgrejao strah da bi nasilje moglo da se otme kontroli u zemlji u kojoj mir počiva na krhkim osnovama

Napad su u utorak 19. novembra izvela dvojica bombaša samoubica. Izveštaji kažu da se jedan od njih na motociklu natovarenom sa dva kilograma eksploziva zaletio u kapiju ambasade. Dva minuta posle toga drugi bombaš samoubica je u kombiju punom eksploziva uleteo u dvorište ambasade. "Nivo razaranja pokazuje koliko su moćni bili ti eksplozivi. Najmanje pet zgrada je oštećeno u eksplozijama", javlja iz Bejruta Al Džazira. Na snimcima koje su objavili mediji vide se ranjeni i mrtvi koji leže po ulici, vatra i dim. Rojters je preneo da je među poginulima i iranski ataše za kulturu Ebrahim Ansari. Odgovornost za napad preuzela je libanska grupa povezana sa Al Kaidom, Brigada Abdulaha Azama, saopštenjem na Tviteru u kome se kaže i da su "dvostruku mučeničku operaciju izvela dvojica sunitskih heroja iz Libana".

Napad na Ambasadu Irana ponovo je potpirio strah da se dvoipogodišnji građanski rat koji bukta u Siriji sve više preliva u Liban. Borci libanskog Hezbolaha, šiitske organizacije, aktivno ratuju na strani snaga Bašara el Asada. Sa druge strane, mnogobrojne ekstremističke sunitske grupe, koje se u Siriji bore protiv Asadovih snaga, ne kriju da je za njih sukob u Siriji sveti rat protiv nevernika. U ovom slučaju, nevernici su na prvom mestu alaviti, pripadnici šiitske sekte iz koje je i Asadova porodica. U seriji bombaških napada u sunitskim i šiitskim uporištima u Libanu u avgustu je poginulo više od šezdeset ljudi, prošle godine je u libanskom gradu Tripoliju bilo na desetine žrtava sukoba pristalica i protivnika Bašara el Asada.

Rukopis napada na Ambasadu Irana je identičan kao u terorističkim akcijama koje u Siriji skoro svakodnevno izvode ekstremističke sunitske grupe: koordinisani udar dva ili više bombaša samoubica, veliki broj civilnih žrtava, meta sa simboličkim značenjem. U Bejrutu je ambasada Irana bila višestruki simbol. Kao

jedina šiitska država u muslimanskom svetu, Iran je za sunitske ekstremiste simbol omraženih šiitskih jeretika. Osim toga, protivnici Bašara el Asada tvrde da bez iranske pomoći Asad ne bi opstao u građanskom ratu, baš kao ni Hezbolah u Libanu. U tim tvrdnjama se, međutim, ne pominje da bez pomoći sunitskih država, poput Saudijske Arabije i Katara, ni po-

kada se desila ova teroristička akcija rečito. Pregovori Irana sa zapadnim silama oko iranskog nuklearnog programa ušli su u fazu kada mirno rešenje izgleda moguće, posle dugog perioda pretnji Iranu vojnom intervencijom. Eventualnom popuštanju sankcija prema Iranu kao rezultatu tih pregovora ogorčeno se protivi Izrael, ali i Saudijska Arabija, čiji

META BOMBAŠA SAMOUBICA: Iranska ambasada u Bejrutu

Foto: AP

bunjenici odavno ne bi imali čime da se bore protiv Asadovih snaga.

OPTUŽBE I PRAVDANJA

Koliko su međusobne mržnje i interesi isprepleteni u haosu koji se valja Bliskim istokom, pokazuju i optužbe zbog onoga što se desilo u Bejrutu. Sa iranske strane stigle su tvrdnje da iza napada stoje "cionisti i njihovi plaćenici". Izrael je odbacio svaku odgovornost.

Sirijska vlada saopštila je da napad "miriše na petrodolare", aludirajući na naftom bogate sunitske države iz Persijskog zaliva koje podržavaju pobunjenike u Siriji. Te države, predvođene Saudijskom Arabijom, šiitski Iran doživljavaju kao neprijatelja zbog borbe za uticaj u muslimanskom svetu. Saopštenje sirijske vlade ukazuje i na to da je vreme

glas slušaju i druge sunitske monarhije u Persijskom zalivu.

Kako će i da li će teroristička akcija u Bejrutu uticati na pomenute pregovore, znaće se u bliskoj budućnosti. Međutim, da će rezultat napada u samom Libanu biti ubrzavanje spirale nasilja, vidi se iz zloslutnih izjava učesnika drame. U poruci Brigade Abdulaha Azama navodi se da će se "operacije u Libanu" nastaviti do ispunjenja dva zahteva: povlačenja članova Hezbolaha iz Sirije i oslobađanja članova Brigade iz zatvora u Libanu. Hezbolah je odgovorio onima koji su izveli napad da ih na taj način ne mogu slomiti. "Dobili smo poruku i znamo ko je poruku poslao, a znamo i kako da izvršimo odmazdu", kaže se u saopštenju Hezbolaha.

MOMIR TURUDIĆ

Od hunte do Zlatne zore

Pobuna na Politehničkom fakultetu 17. novembra 1973. obeležava se kao početak kraja vojne diktature u Grčkoj. Danas je grčko društvo ponovo podeljeno, jačaju ekstremna levica i desnica, mnogi dovode u sumnju demokratiju pod diktatom Brisela, govori se o "demokratskoj hunti", "baršunastoj diktaturi". A kraj se ne nazire

Za "Vreme" iz Soluna

Prošlo je tačno četrdeset godina od događaja koji je označio početak kraja sedmogodišnje vojne diktature (1967–1974) i ponovnog uspostavljanja demokratije u Grčkoj: studentske pobune na Politehničkom fakultetu u Atini 17. novembra 1973. Ove četiri decenije grčke demokratije nazivaju se "Metapolitevsi", čime se jednom rečju označava "politička promena posle diktature". Reč je o epohi radikalnih političkih i društvenih promena i odlučnog raskida sa prošlošću, pre svega o oslobađanju Grčke od strašnih i tužnih ostataka katastrofalnog građanskog rata (1944–1949).

Za to vreme ukinuti su zabrana Komunističke partije, politizacija vojske i

policijske, tajni dosijei o političkim protivnicima, zabrana sindikata i drugo. Posle konačnog pada hunte 1974. i ponovnog uspostavljanja demokratije, a naročito posle 1981. kada se Grčka pridružila Evropskoj uniji, zemlja je doživela političku stabilnost koju su nosile dve političke stranke: konzervativna Nova demokratija i levi Pasok. One su se smenjivale na vlasti svih tih četrdeset godina, a zemlja je napredovala po principu dva koraka napred, jedan nazad. Rezultati su, sve u svemu, bili pozitivni: zavidan razvoj privrede, porast životnog standarda koji je 2008. iznosio čitavih 84 odsto evropskog proseka, nastajanje prilično jake srednje klase, ozbiljno ublažavanje

socijalne nepravde i uklanjanje političke isključivosti iz prošlosti.

Ostale su međutim i mnoge tamne mrlje: (zlo)upotreba države kao vlastitog "plena", sve rasprostranjenija korupcija, nepregledna birokratija, isprepletenost politike i političara sa interesima krupnog kapitala, utaja poreza, pojava terorizma, prekomerni deficit, ogroman javni dug, ogromni troškovi odbrane zbog većitog straha od Turske, a iznad svega nedostatak produktivnog modela ekonomskog razvoja. Ekonomska kriza koja je počela 2008, a koja se početkom 2010. pretvorila u dužničku krizu bez presedana, dovela je Grčku na ivicu bankrota i gurnula je u dugu recesiju, koja je uglavnom

ULTRA DESNICA I LEVICA:
Pripadnici fašističke Zlatne zore i
antirasističke demonstracije

Foto: Reuters

rezultat politike nametnute od strane Trojke i Memoranduma Evropske komisije. Posledica te politike je bila intenziviranje svih prethodnih problema, a sve pozitivno što je stvoreno prethodnih decenija našlo se na samom rubu provalije.

TEORIJA DVE KRAJNOSTI

Danas, četrdeset godina kasnije, Grčka je ponovo na prekretnici, rizikujući da napravi opasan zaokret u prošlost, da se vrati u priču za koju je grčki narod verovala da je zauvek ostala iza njega. Sa suinovratom BDP-a za 25 odsto u poslednjih pet godina, životni standard prosečnog Grka je pao za 40 odsto, a stopa nezaposlenosti je dosegla 30 odsto. Grčka prolazi kroz ledeno ekonomsko doba, situacija prerasta u humanitarnu krizu. Broj samoubistava u poslednjih nekoliko godina prešao je 5000 i govori sam za sebe.

Politika stroge štednje u roku od tri godine je destabilizovala tri grčke vlade i potpuno promenila grčku političku scenu. Dve tradicionalno suparničke stranke

iz vremena posle hunte, Nova demokracija i PASOK, danas su udružene u koalicionoj vladi, ali ih podržava svega 25 odsto ukupnog biračkog tela.

Na političku scenu su stupile nove snage. S jedne strane imamo dinamični rast SIRIZE (Koalicija radikalne leve) koja je 2009. ušla u skupštinu sa manje od 5 odsto glasova, a na junskim izborima 2012. dostigla čitavih 27 odsto, i čija popularnost i dalje raste. Zajedno sa strankama kao što su Komunistička partija Grčke (KKE) i Demokratska levica, levica u ovom trenutku može da računa sa 40-45 odsto podrške.

S druge strane, predugačka kriza i razočaranje mnogih tradicionalno konzervativnih birača doveli su do toga da po prvi put sa sedam odsto osvojenih glasova u skupštinu uđe i neskriveno neonacistička stranka Zlatna zora. Današnje ankete pokazuju da je njena popularnost premašila 10 odsto, iako im se polovina stranačkog vrha nalazi u zatvoru pod optužbom za kriminalno udruživanje.

Grčko društvo je očigledno podeljeno, ali konzervativni premijer Adonis Samaras, kome polako izmiče političko tlo pod nogama, uporno govori o "dve krajnosti

", upoređujući kriminalne radnje neonacističke Zlatne zore sa narodnim pokretima, mirnim demonstracijama, reakcijama sindikata i levičarskom borbom za pravdu. Ta teorija o "dve krajnosti" se koristi kao glavno oružje za zastrašivanje birača. Ubistvo nožem tridesettrogodišnjeg antifašiste i repera Pavla Fissasa (16. 09. '13.) od strane članova Zlatne zore, i 01. 11. '13. ubistvo dva pripadnika Zlatne Zore iz automatskog oružja tipa Zastava od strane članova do sada nepoznate terorističke organizacije pod imenom Borbene narodne revolucionarne snage, učinila su da mnogi govore ne samo o novom krvavom začaranom krugu, nego čak i o mogućnosti novog građanskog rata u Grčkoj, koji bi mogao da dovede do vojnog puča i nametanja nove diktature.

TESTIRANJE DEMOKRATIJE

Činjenica je da duga ekonomska kriza kroz koju Grčka prolazi rezultira masovnim nepoverenjem ljudi u politički sistem. Mnogi grčki građani posmatrajući demokratski izabranu vlast kako postaje marioneta Trojke, prinuđena da bez govora izvršava naredbe zajmodavaca,

Hleb, obrazovanje, sloboda!

Uz pomoć Vašingtona 21. aprila 1967. jedna grupa pukovnika grčke vojske i pristalica fašističkog režima pod vođstvom Georgiosa Papadopoulosa, izvršila je vojni udar i pod parolom "Grčka Grka hrišćana" zbacila demokratsku vlast. Za vreme sedmogodišnje diktature mnogi grčki komunisti i levičari su zatvoreni, mučeni, prognani i ubijeni. Međutim, studentski otpor koji je započeo, a koji

je uglavnom organizovala levica, ubrzo je dosegao velike razmere. Ustanak na atinskom Politehniju, u novembru 1973, sa glavnim sloganom "Hleb, obrazovanje, sloboda" bio je vrhunac protesta mladih Grka. Studenti su osnovali nezavisnu, naravno od hunte zabranjenu radio-stanicu i emitovali emisije kojima su aktivirali svest atinskih građana. Njihov svakodnevni program je započinjao porukom od istorijskog značaja: "Ovde Politehnio, narode Grčke. Politehnio je nosilac zajedničke borbe protiv diktature i za demokratiju".

Studenti su na ovaj način putem radija apelovali i na vojnike koji su se nalazili na suprotnoj strani i bodrili ih da se suprotstave naređenjima huntinih oficira, a u nastavku bi spiker pevao grčku himnu. Konačno, 17. novembra 1973. pobuna studenata je ugušena tenkovima, koji su prodrli na Politehnio: 24 studenta su ubijena, na desetine ranjena.

To je bio početak kraja vojne diktature, koja je konačno pala u julu 1974, posle pokušaja grčkih pukovnika da organizuju državni udar na nesvrstanom Kipru i zbate sa vlasti predsednika Makariosa. Taj neuspeo pokušaj je bio savršen povod Turskoj da izvede vojnu invaziju na Kipar.

Pobuna na Politehniju je simbol svim novijim demokratskim borbama grčkog naroda za ponovno uspostavljanje suštinske demokratije u Grčkoj. Takozvana "politehnička generacija", a naročito njeni protagonisti, odigrali su značajnu ulogu u kasnijem političkom životu zemlje. Jedna od njih je i Marija Damanaki, koja je bila poslednja voditeljka na ilegalnom Politehničkom radiju, a dve decenije kasnije je bila na čelu ujedinjene levice (1990–1993). Danas predstavlja Grčku u Evropskoj komisiji. Svake godine 17. novembra organizuju se po celoj Grčkoj proslave i demonstracije. U Atini već tradicionalne demonstracije broje desetine hiljada učesnika koji se skupljaju ispred američke ambasade, gde polažu grčku zastavu ofarbanu crvenom bojom, simbolom krvi palih studenata za demokratiju i slobodu, podsećajući na taj način da su SAD bile te koje su podsticale i podržale vojnu huntu u Grčkoj.

počinju da sumnjaju u demokratiju za koju se uz mnogo prolivene krvi izborila "Generacija Politehnija". "Kakvog smisla ima", kažu oni, "da glasaš za jednu stranku i da biraš vladu kada ona više nije nezavisna, i umesto da služi interesima naroda i građana koji su je izabrali, ona ponizno sluša naređenja i služi interesima stranih kreditora? Koji je smisao demokratije kad je ona potčinjena kreditorima i tržištima,

a ne obezbeđuje svojim građanima osnovno pravo na dostojanstven život pritom ponižavajući smisao nezavisnosti i suvereniteta?" Iz takvih sumnji raste snaga rasističke Zlatne zore.

Većina Grka ne negira vrednost demokratije, nego kritikuje propuste vlade i optužuju politički sistem koji se pokazao nedorastao situaciji. Oni se većinski okreću levisi i optužuju vladu za suzbijanje i

ograničenje demokratije, za zakonodavne odluke koje podsećaju na diktaturu, protestuju protiv diktata Brisela.

DEMOKRATSKA HUNTA

Otkako su grčka vlada i njeni strani "direktori" nametnuli memorandum i politiku stroge štednje, politički život u Grčkoj je pun nasilja i provokacija, često i ubistava, kako sa ultradesne tako i sa ultraleve strane. Čini se da su u sve to umešani i neki paradržavni mehanizmi, koji neodoljivo podsećaju na godine khrke demokratije odmah nakon građanskog rata (1949–1967). To naravno neće odvesti u novi građanski rat, ali može da dovede do stvaranja još strožeg, agresivnijeg i represivnijeg državnog aparata, koji će u savezu sa policijom i vojskom imati masku parlamentarnog uređenja, a u suštini biti "demokratska" hunta koja će nametati svoj "red i zakon", slamati narodne proteste i nametati strah i iluziju o sigurnosti grčkog društva. Nešto nalik "baršunastoj diktaturi" sa pokrićem parlamentarnog sistema.

"Grčka je žrtveni jarac poslednje četiri godine", piše "Njujork Tajms", ističući međutim napredak grčke privrede i činjenicu da je zemlja po prvi put ove godine uspela da ostvari primarni suficit. Zahvaljujući žrtvama građana i krajnje iscrpljujućim porezima, država je po prvi put došla u povoljniji položaj u odnosu na poverioce. Nisu joj više potrebni novi krediti da bi funkcionisala, sad se oslanja na vlastite snage, ali su joj potrebni novi krediti kako bi mogla da otplaćuje stare. Ne treba zaboraviti da je Grčka "svetski neplatiša broj jedan" pošto je u poslednjih 150 godina bankrotirala pet puta.

U ovoj mediteranskoj zemlji koja je do 2008. bila među 25 najbogatijih na svetu, milioni ljudi su se žrtvovali zarad blagodati brojeva i celo jedno društvo je doživelo tektonski sunovrat. Činjenica je, takođe, da većina Grka ne želi i neće da se pomiri sa ovakvom situacijom, naročito kad su u pitanju njihove demokratske slobode. Četrdeset godina posle pada hunte Grčka je spremna da otvori novo poglavlje. Kako je to nekada davno rekao čuveni Krićanin i autor Grka Zorbe, Nikos Kazancakis: "Ničemu se ne nadam, ničega se ne bojim, slobodan sam!" ¶

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Dr Ristić

DOM ZDRAVLJA

Članica MEDIGROUP

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJARIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA I MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

ŠTITNA
ŽLEZDA

ŠEĆERNA
BOLEST

DIJABETES

T3, T4, TSH,
Ft4, HbA1C

01.-30.
NOVEMBAR

ENDOKRINOLOGIJA

MEDIGROUP

Dr Ristić

JEDRO

JEDRO

DOM ZDRAVLJA DR RISTIĆ NA DVE LOKACIJE

Narodnih heroja 38, Novi Beograd i Visoka 16, Banovo brdo, 011 2693 287, www.dr-ristic.com

PTC | D | G | T A L

5 ГОДИНА КУЛТУРЕ
И УМЕТНОСТИ
24 САТА ДНЕВНО

Зоки, доћи на кафу

Na dan kada su iz vukovarske bolnice pre dvadeset i dve godine odvedeni ranjenici, kasnije pobijeni na Ovčari, gradom su prolazile dve kolone: jedna državna i jedna "stožeraška", koja je preprečila put "uljezima" iz aktuelne vlasti, sačinjena od onih koji inače lupaju ćirilične table. Začudo, nije im zasmetala parola ispisana ćirilicom okačena negde usput: Зоки, доћи на кафу

Ovo što se u Vukovaru dogodilo prije nekoliko dana nije ništa drugo nego puč: "stožeraši" su otjerali državni vrh, pokazujući da su spremni i na nasilje, kojega nije bilo samo zbog popustljivosti aktualne vlasti u Hrvatskoj.

Sve je bilo najavljeno: mjesecima već talambasaju o progonu ćirilice iz Vukovara okupljeni u Stožeru za zaštitu hrvatskog Vukovara, danima najavljuju da će 22. obljetnicu pada grada obilježiti u "svoj" koloni... Ništa od svega toga, od novih ratnih pokliča i mržnje koja se neprestano prosipa u javnosti, vlast u Hrvatskoj nije ozbiljno shvatila. Naprotiv: u ponedjeljak 18. novembra – na dan kad su iz vukovarske bolnice odvedeni ranjenici, kasnije pobijeni što na Ovčari, što u zgradi Veleprometa, što na još neznanim toponimima grada – a taj se dan obilježava kao Dan sjećanja, državna svita se okupila baš kod bolnice. Predsjednik Ivo Josipović, premijer Zoran Milanović, ministar policije Ranko Ostojić, predsjednik Srpskog nacionalnog vijeća i saborski zastupnik Milorad Pupovac i još mnogi drugi, među njima i predstavnici diplomatskog kora i za Vukovar i Vukovarce najvažniji Vesna Bosanac, Mile Dedaković Jastreba i Branko Borković zvani Mali Jastreba; već tamo iz spomenutog Stožera nije bilo nikoga, kao što nije bilo niti predstavnika HDZ-ovske opozicije i njenog prvog čovjeka Tomislava Karamarka: bili su u onoj drugoj koloni.

"STOŽERAŠKA" KOLONA

Ti drugi, "stožeraši", napravili su svoju vlastitu kolonu koja se trebala – kao i ova državna, vođena protokolom – pokloniti sjenima poginulih i ubijenih. U trenutku kad su se dvije kolone trebale spojiti u jednu, nastao je skandal: "stožeraši" ovu "po protokolu" organiziranu nisu htjeli pripustiti u svoje redove, probili su se među te "čudne ljude" tek drčni Borković

Mali Jastreba i Dedaković Jastreba (godinama bolestan, u kolicima), koji su hadezevske metode spoznali odavno, od fizičkih napada do negiranja njihove uloge u obrani Vukovara.

I hrvatsko-haški generali su bili tu: Mladen Markač, Mladen Čermak i po prvi puta otkako je na (nepravomoćnoj) slobodi Ante Gotovina, uz neizbježnog Marka Perkovića Thompsona, koji je poslije izjavio ono što je i bio smisao te "stožeraške" kolone u kojoj nema mjesta za državni vrh, da je on sa "svojim Vukovarcima", a ne s tim nepoželjnim uljezima koji su na vlasti u Hrvatskoj.

I zanimljivo, nikoga od svih tih "stožeraša" nije zasmetala parola koja je izvedena negdje usput, sve na ćirilici: "Зоки, доћи на кафу", iako su dvije-tri table skinute s pročelja neke od zgrada u gradovima i mjestima u kojima živi više od 33 posto Srba, a na kojima su nazivi institucija ispisani na oba pisma (nisu dvojezične, naime!), svakodnevna vijest posljednjih mjeseci u Hrvatskoj.

U svakom slučaju, državni vrh je podvio rep i pokupio se; umjesto da se pridruže "stožeraškoj" koloni, otišli su do stratišta na Ovčari, položili vijence i vratili se u Zagreb. Poslije su trčali po televizijama u pokušaju smanjivanja štete, pa se čulo (predsjednik Josipović) i to da su u svoj toj opstrukciji sudjelovali HDZ i njegov šef Karamarko, da su svojim povlačenjem izbjegli sukobe kojima se težilo. Ukratko: već su narednoga dana ublažili svoje ocjene svega što se događalo, da bi premijer Milanović lakonski zaključio da "Svatko bira svoj put, tamo treba živjeti i dalje...", pa dodao: "Ekipa je otišla. Zabava je završila. Neki među njima su se izgalamili i sada tamo treba živjeti dalje. Vukovarci su, kada je Vukovar u pitanju, rekli što misle o svojoj vlasti prije pola godine. Četiri godine prije toga, većina ljudi je opet izabrala mir, toleranciju,

suživot, koliko god to bilo teško. Nije to jednostavno u Vukovaru. Nisu Vukovar i Samobor isto. Ali su se ljudi za to opredijelili, a nekima to ne paše."

PRISEĆANJE

Kao i prije više od desetljeća, najprecizniji je u ocjeni bio bivši hrvatski predsjednik Stjepan Mesić: po njemu, sve što se u Vukovaru dogodilo 18. novembra je "dobro pripremljena, organizirana i financirana akcija" u Vukovaru, kojom je demonstrirana nepostojeća podjela na "narod" i "državni vrh", pokazala svu pogubnost neodlučnosti u suočavanju sa sve agresivnijom desnicom. Podsjećanja

radi, upravo je Mesić u septembru 2000. godine – kad je sve bilo mnogo teže, Hrvatska daleko od Evropske unije, a Franjo Tuđman tek otišao na “vječna lovišta” – penzionirao sedmoricu hrvatskih generala koji su – zašto to ne reći? – pripremali puč vrlo nalik na ovaj viđen proteklih dana u Vukovaru.

Prisjećaju se toga u Hrvatskoj ovih dana, jer – vratimo se početku cijele priče

zbog ćirilice, da bi sve kulminiralo praktičnom zabranom predstavnicima najviše vlasti i diplomatskog kora da slobodno hoda vukovarskim ulicama i to u trenutku kad bi jedino riječ pijetet trebala biti svima došlima u mislima, ali i djelima. Vidjelo se to i u odnosu na Bojana Glavaševića, danas pomoćnika u Ministarstvu branitelja. Bojan Glavašević je, inače, sin na Ovčari mučki ubijenog novinara Si-

šipkama, i koje umire kada se u njega ispalila rafal iz automatskog oružja. Potpuno je svejedno gdje je rođen, je li govorio ‘mleko’ ili ‘mlijeko’ i pripadnikom kojeg naroda se smatrao... Svi ubijeni u ovom prokletom ratu su žrtve, nebitno je s koje strane. Kada to osvijestimo, i prestanemo prebrojavati leševe s ‘naše’ i ‘njihove’ strane, tada ćemo se početi suočavati s traumom. Kada se to dogodi, moći ćemo započeti s nastavkom naših života. U toj priči postoji jedan veliki problem, a to su političari. Ljudi koji se jako vole pokazati u Vukovaru svake godine oko godišnjice, govoriti velike riječi, biti plemeniti i suosjećajni za medije i svoje biračko tijelo, a nakon toga potpuno zaboraviti na Vukovar. Dogodine.”

Treba se sjetiti i mlade Ivane Simić Bodrožić, Vukovarke i književnice (*Hotel Zagorje*, kao najpoznatije) koja i danas ne zna gdje su joj očeve kosti i koju razni “stožeraši”, ne samo ovi aktualni, razvlače po mržnjom natopljenim tekstovima i blogovima samo zato što žena ne želi da mrzi i što od vukovarskog porijekla nije napravila biznis, naprotiv, ljudskošću se rukovodi bez obzira na strašno teško nasljeđe koje ona, kao i svi koji su stradali svuda, ne samo u Vukovaru, nosi kroz život.

Treba podsjetiti i na Milorada Pupovca, koji je u Saboru dan nakon incidenta pozvao na minutu šutnje za poginule: “Da ustanete i da pokažete da možemo biti veći nego što smo bili jučer”, rekao je, i teško da se tome može nešto dodati.

Vukovar je, međutim, sa svime što se oko njega događa ovih dana, samo simbol onoga što se događa u svim ostalim gradovima, ali i glavama mnogih desnici naklonjenih. Reći će neki da ih sve podsjeća na devedesete, na onaj jezik mržnje, pa potom i na akte mržnje od kojih je sve krenulo, da se ljude opet dijeli i stavlja u razne nepoćudne ladice, da previše uzmicanja ima pred onima koji organiziraju referendum o svetosti – braka, crkve, nacije – i da sve to, kako se stidljivo pomalja u istupima mislećih, jako nalikuje na vremena Vajmarske republike.

I svaka sličnost sa Srbijom, hajdemo reći, posve je slučajna. Jedina je razlika u tome da je u posljednjem ratu netko pobijedio, a netko drugi nije.

TATJANA TAGIROV

OTIMANJE GODIŠNJICE: Protest “stožeraška” u Vukovaru 18. novembra 2013.

Foto: AP

– nisu tek “dvije kolone” pokazatelj onoga što se događa, nisu one tek prvi pokušaj puča u državi i njenom zakonodavstvu, to je tek posljedica: moglo im se, pogotovo nakon što je samo prije nepunih godinu dana predsjednik Josipović “dezavuirao” odluku o umirovljenju pobunjenih generala (“Ja nikada ne bih pozvao umirovljene generale koji su pamfletom išli protiv sustava, a posebno još u uniformama da dođu na prijem”, rekao je Mesić Hrvatskom radiju), ugovivši ih na svečanosti u Predsjedničkim dvorima.

Viđeno u Vukovaru ovih dana je također jedna vrsta puča, u kojem samozvani “stožer” mjesecima pravi kaos (navodno)

niše Glavaševića; niti njemu “stožeraši” nisu dozvolili da u miru i vlastitoj tuzi ovogodišnjeg 18. novembra prođe ulicama svoga grada, kojega je prije 22 godine napustio kao izbjegličko dijete i bez oca. Suprotno: ti “stožeraši” su mu odavno poručili da njegov otac pripada više njima no njemu, vlastitoj krvi i nasljeđu.

PIJETET I PUČ

Tu se, upravo zbog pijeteta, treba prisjetiti dijela teksta Bojanovog, kojega je objavio na zagrebačkom Tportal, prije dvije godine, povodom 20. godišnjice pada grada: “Čovjek je prije svega živo biće, koje pati kada ga se mlati čeličnim

Novembarska zve

Na sedamdesetu godišnjicu Drugog zasedanja AVNOJ-a, 29. novembra, Ison će prići tako blizu da postane najsvetlija kometa viđena u našem veku

Ako se vozite nekuda van grada, u hladnom novembarskom praskozorju, pre nego što Sunčeva svetlost osvetli horizont, a zvezde sasvim iščeznu, ovih dana češće nego ikada pre, u urvinama kraj puteva, na brežuljcima i svakojakim mračnim mestima, možete videti astronome kako ogrnuti kabanicama, čebadima i šalovima, stoje i čekaju smrznuti kraj svojih osmatračkih skalamerija na tronošćima. Naime, hiljade i hiljade astronoma amatera, kako onih sa običnim durbinima tako i onih naoružanih Njutnovim reflektorima, strpljivo čeka da u kratkom vremenskom prozoru pred svitanje ulovi zvezdu sezone – kometu Ison, za koju se već govori kako je najuzbudljiviji astronomski događaj našeg doba.

Ova blještava novembarska zvezda dolazi iz duboke svemirske daljine, daleko, daleko iza Neptuna i granice Sunčevog sveta. U drevno doba, pre više miliona godina, kometa Ison je krenula na put iz Ortovog pojasa, praktično međuzvezdane zone kojom plove zaleđeni objekti, potencijalne komete koje će samo prohutati kroz naš zvezdani sistem. Zarobljena Sunčevom gravitacijom, Ison je kao i njena sabrača iz Ortove zone privučena ka našoj zvezdi ne na eliptičnu, već na takozvanu hiperboličnu putanju – na orbitu koja nije zatvorena. Ima i onih kometa koje dolaze iz bližeg porodišta i koje, sasvim jednako kao planete, periodično kruže oko Sunca, prolazeći svako malo po nebu.

No, Ison je jedinstveni događaj u našem svetu – ovaj ledeni kamen prečnika pet kilometara u unutrašnji deo Sunčevog sistema sada stiže prvi put i potom odlazi niz hiperbolu, tako da se nikada više neće vratiti. U međuvremenu, Ison će na zemaljskom nebu napraviti nezaboravnu predstavu za više generacija. I mada oštrooki ranoranioci, naoružani

amaterskim teleskopom, već sada mogu da je vide pri horizontu, na sedamdesetu godišnjicu Drugog zasedanja AVNOJA, 29. novembra, Ison će prići tako blizu Suncu da verovatno postane najsvetlija kometa viđena u našem veku.

Ovu repaticu nazivaju Ison po opservatoriji ISON u kojoj je otkrivena (*International Scientific Optical Network*), ali i na brojne druge načine – novembarskom; prazničnom, budući da prolazi nakon Dana zahvalnosti u SAD; kometom Nevski-Novičonok, po astronomima koji su je otkrili; kao i C2012 S1, što joj je kataloški naziv. No, bez obzira na ime, njen prolazak već izaziva izuzetnu pažnju i kod onih koji više vole toplu sobu, od osmatračkih mesta – pokrenuto je na stotine blogova na kojima ljubitelji astronomije prate status komete, njene slike već vrve na Tviteru i Fejsbuku, samo je NASA otvorila dvadeset sajtova posvećenih raznim aspektima ovog nebeskog tela.

U međuvremenu, sve što je čovek napravio, a gleda ka nebu, pokušava da uhvati i snimi Ison: svemirski teleskopi Hابل i Spicer, opservatorije na balonima, sonde koje drugim poslom putuju svemir, roveri na Marsu i, naravno, sva sila konvencionalnih zemaljskih opservatorija među kojima je, na primer, i srpska stanica na Vidojevici, ali i pomenuti brojni astronomi amateri.

Mada uzbuđenje još nije preplavilo i domaću javnost (a dogodiće se kako se novembar primiće kraju), svetski mediji su se uveliko uključili u lov na kometu Ison. Deo žute štampe je već objavio objekat koji će biti pet puta svetliji od Meseca, deo je demantovao, dajući umerenije procene, ali svi ozbiljniji mediji izveštavaju o najsvetlijoj kometi koju ćemo za naših dana videti kako promiče, survava se ka Suncu i potom, u zavisnosti od sudbine koja je zadesi, odlazi u nepovrat.

ZVEZDE SA DUGOM KOSOM

Kometa poput Isona je oduvek bila nešto uzbudljivo. Tako su tokom istorije trajno ostale zabeležene razne komete, neke od njih i na kulturnim umetničkim delima. Jedna od najpoznatijih predstava komete nalazi se na čuvenoj tapiseriji koja predstavlja bitku kod Hejstingsa i Halejevu kometu na nebu. Ista ova kometa se takođe javlja i na slici *Bogojavljenje*, koju je napravio slavni firentinski slikar Đoto. On je kometu video 1301. godine, a u njegovu čast je kosmička sonda za istraživanje Halejeve komete nazvana upravo "Đoto".

Ustaljeni naziv za ovakve objekte, kometa, reč je grčkog porekla i označava "dugu kosu", sugerišući zvezdu sa repom, odnosno puštenom kosom, kao što

zda

to čine i drugi lokalni nazivi, poput zvezde repatice u srpskoj tradiciji. Za komete se znalo u praistoriji, a posmatračima neba su dobro poznate od 240. godine pre nove ere. No, budući neobična pojava, komete su ne samo uzbuđivale Zemljane nego često izazivale i strah.

Danas je prilično jasno kako su komete deo Sunčeve porodice. Njihova periodičnost i kruženje oko zvezde sasvim su jasni, ali sve do 18. veka posmatrači na Zemlji ni za komete koje imaju zatvorenu eliptičnu putanju, poput Halejeve (vidi okvir), nisu znali da li je tu reč o različitim telima ili o jednoj istoj kometi koja se iznova pojavljuje nakon niza godina.

I onda je 1682. ovu kometu posmatrao mladi engleski astronom Edmond Halej,

koji se tada selio u gradić Izlington, gde će se iste godine oženiti. Halej će dugo pamtiti neobičnu pojavu na nebu. Dvadeset tri godine kasnije on će prvi objasniti da je telo koje je video, kao i nebeske pojave iz 1531. i 1607, predstavljaju jednu istu kometu. Odbacujući sasvim Aristotelovo objašnjenje da su komete svetleće pojave u atmosferi, Halej dobro zapaža da je reč o nebeskim telima koja kruže oko Sunca po istom zakonu gravitacije kao i planete. I prvi izračunava period njenog pojavljivanja. Halej tako izračunava da se ova kometa iznova pojavljuje približno svake 76. godine, a da male promene u tim periodima izazivaju gravitacioni uticaji planeta na njenom putu kroz Sunčev sistem. Na osnovu toga on predviđa da će

ponovo biti viđena 1758. godine, a njegova se prognoza ispostavlja kao tačna. Halej ne dočekuje njen novi dolazak, ali komete dobija ime po njemu. Tri veka kasnije, o kometama se zna zaista mnogo, bez obzira na to da li su na eliptičnim putanjama kao Halejeva, ili prate hiperbolu poput Ison komete. No, uzbuđenje oko njih ipak nije splaslo. Naprotiv.

REP IZ SVEMIRA

Kometu Ison su pre više od godinu dana, 21. septembra 2012, otkrili beloruski astronom Vitalij Nevski i ruski astronom Artjom Novinčonok koristeći pomenuti reflektorski teleskop ISON sa ogledalom od 40 cm (teleskopi inače mogu biti *refraktori*, kao durbini, ili *reflektori*,

Mikser House
Karađorđeva 46

28-30. NOVEMBAR

Festival sarajevske kulture i rokenrola!

SARAJEVO LJUBAVI MOJA!

Četvrtak, 28.11.

22 h DVADESETORICA
00 h Diskobajagi
(Dubioza kolektiv)

CENA: 600 rsd

**KOMPLETI
KARATA!**
Dva dana: 1200 rsd
Tri dana: 1700 rsd

Petak, 29.11.

22 h BOMBAJ ŠTAMPA
00 h Žurka Dan Republike

CENA: 700 rsd

Subota, 30.11.

22 h SKROZ
00 h LETU ŠTUKA

CENA: 800 rsd

grand
aroma

Za više informacija pozovite:
+381 11 26 26 068
*MIKSER (*645737)

mikser.belgrade
www.mikser.rs

eventim

Karte u pretprodaji do 20.11.

teleskopi sa ogledalom). Od tada je kometa snimljena na čitavom nizu instrumenata. Dolazeći čak iz Ortovog pojasa, pored Marsa je prošla 1. oktobra na rastojanju od 10,8, a Zemlji će najbliže prići na rastojanju od 64 miliona kilometara.

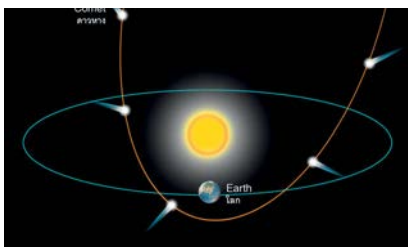
No, u međuvremenu će se opasno približiti Suncu, na svega 1,2 miliona kilometara. Zbog toga će buknući snažnim sjajem koji se najavljuje još otkad je otkrivena, i to će trajati sve do kraja novembra. Videće se golim okom jasno, u to nema nikakve sumnje.

Komete su same po sebi mračna mesta. Jezgro komete, sačinjeno od leda i prašine, obično je veličine od nekoliko do nekoliko desetina kilometara. Jezgro je izuzetno tamno, što ga, kao i kod drugih komete, čini odličnim apsorberom Sunčeve energije. Dok prilazi unutrašnjem delu Sunčevog sistema, kometa, telo do tada ledeno, brzo se greje i led koji sadrži se pretvara u gas, koji u prostor oko jezgra sa sobom odnosi i čestice prašine. Tako ispušta i svoj rep.

Kometa i njen rep sjaj duguju svetlosti Sunca, koja se rasejava na ovim česticama, ali i gasu koji pobuđen Sunčevim zračenjem emituje karakteristične boje. Kometa Ison već ima zelenkasti sjaj, koji otkrivaju veličanstveni Hablovi snimci. Svaka kometa u blizini zvezde gubi deo materijala od kog je sazdana i ostavlja trag prašine koji nastavlja da se kreće sličnom putanjom. Tako, svake godine u maju i oktobru Zemlja preseca trag koji ostavlja Halejeva kometa, a na nebu se ukazuju – meteori. No, sudbina Isona je mnogo neizvesnija. Moguće je da će na ovaj način izgubiti deo svog sadržaja, ali i da će prilazak Suncu okončati na ikarovski način – samosagorevanjem. Postoji više scenarija. Ako doživi sudbinu kometa LINEAR iz 2000. i komete Elenin iz 2011, Ison bi mogla da se dezintegriše pod dejstvom Sunčevog zračenja i pre 28. novembra, pre nego što stigne do najbliže tačke Suncu. Drugi scenario je da u tački najbližeg prolaska, kad njena temperatura poraste na više hiljada stepeni, dođe do smrti komete – mada deluje da ovakav pakao malo šta može da preživi, stenje od koga je Ison sačinjen neće potpuno ispariti, ali kometa može izgubiti na masi. Poslednji i, po mnogima, najverovatniji scenario je da kometa preživi

Halejeva kometa

Mada se izuzetno retko može videti, period obilaska svakako najpoznatije, Halejeve komete oko Sunca takav je da je jedina kometa koju čovek može videti golim okom dva puta u životu. U novije doba, ona i fascinira ljude zato što traje koliko i jedan ljudski život – tako je američki pisac Mark Tven rođen i umro baš onih godina kad se kometa pojavila. Komete, kao i planete, kruže oko Sunca. Kao što je još Halej zaključio na osnovu Keplerovih zakona, njihova putanja takođe ima oblik elipse, ali je ona izuzetno izdužena u odnosu na putanju planeta. Zato samo jedan deo svoje revolucije, odnosno kretanja oko Sunca, kometa provodi u njegovoj blizini, dok veći deo puta prolazi u dalekim prostranstvima. Halejeva kometa tako stiže sasvim do periferije Sunčevog sistema, do planete Neptun, da bi se potom vratila sve do Zemljinog komšiluka i prošla između Merkura i Venere, tokom putovanja koje traje celih 76 godina. Halejeva kometa je poslednji put viđena 1986, a njen sledeći dolazak se očekuje za pola veka – u julu 2061. godine.

“bliski kontakt” sa zvezdom i nastavi put ka ledenim prostranstvima svemira, umanjena, ali i dalje postojeća.

SUDNJI DAN

Skorašnja posmatračka istorija pamti slučajeve, kao što je udar komete Šumeher-Levi u Jupiter, da komete mogu biti i opasne, ako ste zle sreće da im se nađete na putanji baš kad naiđu. Na sreću, prolazak Isona je ne samo bezopasan, nego još nije pokrenuo nikakvu veću zabrinutost, mada ništa nije isključeno s obzirom na to kako čovek obično dočekuje komete. Pre teorije Edmunda Haleja ljudi su se lakše prepuštali verovanju da repatica na nebu najavljuje skorou propast sveta, a zabeležena su i povremena prateća spaljivanja veštica, mada ne tako česta kako obično zamišljamo Srednji vek.

Komete su i u moderno doba umele da izazovu masovni strah – jedna velika histerija oko komete dogodila se pre samo sto godina. Naime, 1910. u gradiću Juvisy-sur-Orge, južno od Pariza, astronom i spiritista Kamil Flamarijon iz svoje nadaleko čuvene opservatorije objavljuje da rep dolazeće komete sadrži otrov koji će pobiti živi svet na Zemlji. Bila je to uzbudljiva godina – nakon što se u januaru na nebu pojavila takozvana Dnevna kometa, koja se 17. januara mogla zapaziti i golim

okom po danu, u aprilu je blizu Zemlje prošla čuvena Halejeva kometa. Budući da je to bio prvi prolazak ove komete pored Zemlje otkad je izmišljena fotografija, tada su načinjene i njene prve slike, a obični ljudi i astronomi su je posmatrali sa oduševljenjem.

Međutim, tada načinjena spektralna analiza je pokazala da rep komete sadrži cijanogen, izuzetno otrovan, bezbojan gas, a Flamarijon je tvrdio da će ovaj gas u atmosferi uništiti sav živi svet. Pošto je širom Francuske bio poznat kao autor brojnih popularnih knjiga, Flamarijon je zvučao dovoljno uverljivo i njegove najave su mnogi ljudi shvatili sasvim ozbiljno. Zavladao je masovna histerija. Dok je rep komete na nebu ostavljao spektakularnu sliku, ljudi su živeli u panici, masovno su kupovali gas-maske, a opšta paranoja je dovela i do zatvaranja u sanatorijume.

Kometa Ison nije nikakva, čak ni teorijska opasnost po Zemlju. Ison dolazi u miru, ali u ogromnoj neizvesnosti za svoju sudbinu – za nepostojeće Isonce bi zapravo Zemlja trebalo da bude objekat koji najavljuje stvarni smak sveta. Pokrenuta iz Ortovog pojasa u vreme nastajanja prvih čovekolikih predaka, prešla je milione i milione kilometara ledenog prostranstva kako bi “vatreni dodir” Sunca doživela na sceni koja je gotovo u Zemljinom dvorištu. U međuvremenu, ovde se razvila nezanemarljiva civilizacija sa milijardama očiju koje motre i koje će Sudnji dan komete gledati u direktnom prenosu. A kad sve prođe, astronomi i kamermani će spakovati tronošce. I spustiti zavesu. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

festivalnauke.org
youtube.com/festivalnauke
facebook.com/festivalnauke

**FESTIVAL
NAUKE**

**Festival 7.0
Nauke**

Generalni sponzor

Prijatelj festivala

Medijski
partner

VREME

5-8.12.2013.

Bivša RK Kluz
Studentski kulturni centar
Galerija Narodne banke Srbije
Bivši Eurosalon (Kralja Milana 1)
Naučni centar Muzeja nauke i tehnike

SPONZORI I PODRŠKA

**Niko ne voli
da živi u strahu
Ono što niko ne voli
treba promeniti**

Potpisujem.org

primenu Konvencije protiv nasilja prema ženama

ZORAN STANOJEVIĆ

Govori tiho

Mnogo puta sam se upitao zašto će mi na ulazu u avion obavezno oduzeti "švajcarski" višenamenski nožić, a dozvoliti mi da u kabinu unesem mobilni telefon i laptop iako elektronski uređaji predstavljaju opasnost ili makar smetnju za uređaje u avionu? Tačnije, to su do pre neki dan tvrdile avionske kompanije u celom svetu, nalažući da sve što imate isključite tokom poletanja, a da telefon svakako držite u avionskom modu sve vreme leta.

Sada se sve to menja. U oktobru je američka FAA objavila da se od sada elektronski uređaji mogu nesmetano koristiti tokom leta, a pre neki dan isto je postupila i Evropska agencija za bezbednost letenja, EASA. Pravila su sledeća. Možete da koristite svaki uređaj u avionskom modu sve vreme, ali bez pristupa mobilnoj mreži dok avion ne dostigne visinu od 3000 metara (to se smatra visinom posle koje prestaje uzletanje odnosno sletanje a počinje letenje).

Posle toga sama avionska kompanija određuje pravila, ali joj agencija za bezbednost više ništa ne brani. Putnici mogu da uključe telefone i koriste ih neometano, da zovu, šalju SMS-ove, tvituju, postuju. Naravno, na tim visinama mobilna mreža sa zemlje je (uglavnom) nedostupna zbog udaljenosti baznih stanica. Avio-kompanije imaju mogućnost da uvedu sopstvenu mrežu, sa baznom stanicom unutar kabine, a koja će komunicirati sa sistemom na zemlji. Ta usluga računaće se kao rouming, samo je potrebno da se odredi njegova cena. Ne očekuje se da bude previsoka, mada u avionu

ništa nije jeftino. Mada, interesantno bi bilo postaviti pitanje da li će se i na ove pozive plaćati PDV i kome, ako se u avionu već prodaju piće, cigarete i parfemi bez fiskalnih opterećenja.

No, to neka rešavaju genijalni ministri finansija po svetu, dok je nama interesantnije kako će od sada izgledati letenje. O tome se danima raspravlja i na internetu. Jer, ljudi su skloni da telefonom pričaju preglasno i ne obazirući se na okolinu, pa i da ne vode računa o dešavanjima oko sebe. U prvom slučaju mogu da ometaju ostale putnike čineći putovanje neudobnim, dok u drugom neće pratiti upozorenja letačkog osoblja da predstoje turbulencije ili neke slične neprijatnosti. Pogotovo je opasno, tvrde iskusni letači, ako na početku ne obratimo pažnju na kratko uputstvo o postupanju u "malo verovatnoj" kriznoj situaciji zato što smo zabavljeni čitanjem, igranjem ili slušanjem muzike, što nam više nije zabranjeno. Svejedno, ja prognoziram razvoj čitavog niza aplikacija namenjenih onima koji putuju avionom, pre svega od strane avio-kompanija.

Avionski let bio je jedna od retkih prilika da pobegnute od mobilnih komunikacija, sada to više nije slučaj. Ostaje mogućnost da se avionske kompanije drugačije opredele, to jest da se same proglase "zabranjenom zonom" ili da makar podele kabinu na deo za telefoniranje i onaj gde je to zabranjeno, kao što je to nekada bilo sa pušenjem. Samo treba da zamene pločice koje i dalje stoje u nekim letelicama, pa i na kartama.

¶

PRODAJA PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **<http://www.vreme.com/pretplata>** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

Belka

Miša mi je ispričao da u žbunju ispred njegove zgrade već nedeljama leži bolesno kuće koje kašlje jer ima upalu pluća. On i ostali kučkari činili su za psa šta su mogli, ali niko od njih nije mogao da ga uzme jer su već imali svoje pse.

Bila je ludost što sam uzeo psa, to mršavo kuće koje sam zbog bele boje krzna nazvao Belka. Iako sam je pokupio sa ulice, hranio je i izležio, nikada nisam bio njen gospodar kog

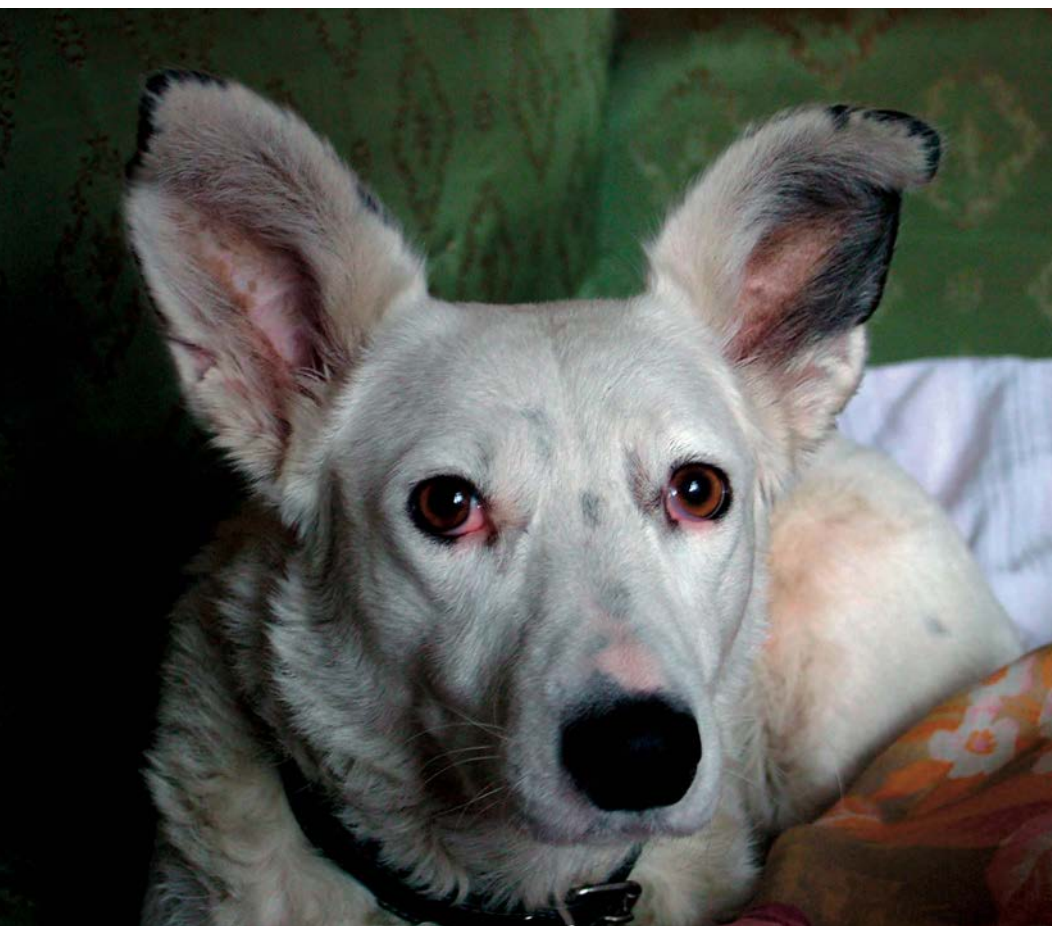
“Stvarno ne mogu da razumem da joj to dozvoljavaš! Moj pas mora da bude kraj mene, i ne može da se šeta gde on hoće! Da moj pas beži, izbacio bih ga na ulicu!”, rekao mi je jedan od lokalnih kučkara. Odgovorio sam mu da se Belka uvek vraća i da očividno uživa da povremeno baza gde ona želi, ali on je ostao pri tome da je tolerisanje njenog ponašanja ludost.

Osim bežanja iz parka Belka je bila uporna u još nečemu, spavanju u mom krevetu. Čim bi minule letnje vrućine, Belka bi uskočila u krevet pa bismo ona i ja spavali zajedno. U početku sam pokušavao da je izbacim, ali se ona vraćala nazad sve dok ne bih odustao.

Tako smo živeli trinaest godina. Ovog proleća je počela da nekontrolisano mokri po stanu. Mislio sam da će to proći, ali stan je uskoro ličio na baru. Odveo sam je kod veterinara. Konstatovao je da ima cirozu jetre i da neće još dugo živeti. Vest o tome da je Belka smrtno bolesna morala se saopštiti nekim ljudima. Miša mi je ušli rekao da je Belka cirozu jetre dobila udišući moja alkoholna isparenja. Komšinića me je utešila rečima: “Belka je uvek imala svoj život i volela ga je, delila ga je sa vama jer je to htela, nema razloga da sada tugujete.” Razmišljao sam o tome i na kraju shvatio. Svojevremeno sam bio jako zaljubljen i mislio sam da će se to završiti brakom. Sporečkali smo se oko toga što sam uporno hteo da slušam opere, a ona ih nije podnosila. Nisam hteo da odustanem od svoje strasti i to je bio jedan od bitnih razloga prekida te veze.

Belkina strast da povremeno baza van parka bila je ista kao i moja za operu. Zato mi njeni begovi nikada nisu smetali. Shvatio sam i zašto sam popustio pred Belkinim navaljivanjima da spava sa mnom. Ona je smatrala da je to bitno za naš odnos, baš kao što sam i ja to svojevremeno mislio za jedan drugi. Komšinića je bila u pravu, Belka je imala svoj život i delila ga je sa mnom, ne zato što je to morala, već zato što je to želela. Bili smo slični po tome da smo oboje imali svoj život i nismo bili spremni da ga stopimo sa nečijim samo zato da ne bismo bili sami. Zato smo se toliko dobro slagali tokom svih ovih godina, sve dok ona ovog septembra nije uginula.

VLADAN STOŠIĆ

slepo obožava i radi sve što joj on naredi. Kao ponosni vlasnik kupio sam lopticu i u parku je bacio, očekujući da mi je ona donese. Belka se upitno zagledala u mene i nije ni mrdnula. Nikada više nisam poneo lopticu u park.

Kučkari su konstatovali da je Belka “država za sebe” jer se nije družila sa drugim kućicima. Njeno najveće zadovoljstvo bilo je da istražuje po parku i okolini. Već četvrtog dana je pobjegla. Mislio sam da je nikada više neću videti, ali se ona sutradan pojavila ispred zgrade. Na moju grdnju pogledala me je kao da kaže “samo sam išla da vidim šta ima novo u okolini”.

Bilo je to prvo od njenih povremenih bekstava. U početku sam brinuo, a to su činile i komšije koje bi mi javile čim se pojavi ispred zgrade. Ubrzo smo svi shvatili da će se ona uvek vratiti. Na kraju se sve svodilo na to da, kada shvatim da je nestala iz parka, odem kući, izračunam kada bi otprilike mogla da se vrati i siđem u podzemni prolaz u kome je čekala da dođem po nju. Kada bih je pozvao kaskala bi kraj mene do stana izgledajući iskreno srećna.

FASSBENDER
CRUZ
DIAZ
BARDEM
PITT

A RIDLEY SCOTT FILM

SAVETNIK

GREH JE IZBOR

PREMIJERA 19. NOVEMBAR, 20H, CINEPLEXX DELTA CITY

FOX 2000 PICTURES PRESENTS A SCOTT FREE / NICK WECHSLER / CHOCKSTONE PICTURES PRODUCTION
A RIDLEY SCOTT FILM 'THE COUNSELOR' MICHAEL FASSBENDER PENELOPE CRUZ CAMERON DIAZ JAVIER BARDEM BRAD PITT
MUSIC BY DANIEL PEMBERTON COSTUME DESIGNER JANTY YATES EDITOR PIETRO SCALIA, A.C.E. PRODUCTION DESIGNER ARTHUR MAX DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY DARIUSZ WOLSKI, ASC
EXECUTIVE PRODUCERS CORMAC MCCARTHY MARK HUFFAM MICHAEL SCHAEFER MICHAEL COSTIGAN PRODUCED BY RIDLEY SCOTT NICK WECHSLER
WRITTEN BY CORMAC MCCARTHY DIRECTED BY RIDLEY SCOTT

#TheCounselor THECOUNSELMOVIE.COM

UNIQA - PARTNER ZA 10!

Lepo je dobijati nagrade. Osvajali smo ih i na domaćim i na inostranim festivalima. Ipak, najveće priznanje za reklamnu agenciju jeste – klijent. Communis je dobio najvažniju nagradu u reklamnom poslu. Punu deceniju radimo sa jednim izuzetnim klijentom – UNIQA osiguranjem Srbija!

UNIQA osiguranje Srbija je za proteklih deset godina uspešne saradnje pokazala vrhunsku profesionalnost, stručnost, odgovornost i inovativnost. Zato je nama sasvim očekivano da se UNIQA nalazi među pet najuspešnijih osiguravajućih kompanija u Srbiji.

UNIQA je proglašena i najboljim regionalnim partnerom (2011. god), kao i najboljom osiguravajućom kompanijom (2012. god). Šest godina zaredom ima najveći rast na domaćem tržištu i lider je u mnogim oblastima osiguranja.

Drago nam je da smo sve ove godine deo UNIQA-tne priče. Zbog toga i ovaj oglas. Našem dragom klijentu, UNIQA osiguranju Srbija, čestitamo deceniju zajedničkog rada, zahvaljujemo se na strpljenju i želimo svima još više uspeha u daljoj saradnji!

Svima vama, dragim UNIQA-tnim ljudima od srca – HVALA!

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec